

Màster Tesi

Nom del treball: Anàlisi del fenomen turístic a Ripoll durant el període 1907-1936, a través de revistes històriques de la vila.

MÀSTER EN TURISME CULTURAL

Convocatòria Setembre

Autora Janina Subirana Puig

Directora Raquel Camprubí Subirana

Data de lliurament 5 de setembre de 2012

Índex de continguts

1. Introducció	5
2. Metodologia	7
2.1. Àrea geogràfica d'estudi	7
2.2. Definició de la població objecte d'estudi	8
2.3. Mètode d'obtenció de dades	13
2.4. Descripció i determinació de les variables	18
2.5. Mètode d'anàlisi de dades	20
3. Marc teòric	22
4. Anàlisi de les revistes de Ripoll 1907-1936	28
4.1. Anàlisi quantitativa dels resultats	28
4.1.1. Cites identificades a cada categoria	28
4.1.2. Cites identificades a cada subcategoria	29
4.1.3. Cites identificades per categoria i subcategoria	30
4.1.4. Categories identificades a cada revista	33
4.1.5. Cites identificades per a cada categoria i per any	34
4.1.6. Cites identificades per any, per categoria i per revista	35
4.1.7. Cites identificades per subcategoria, per categoria i per revista	37
4.1.8. Cites identificades per subcategoria, per categoria i per any	38
4.2. Anàlisi qualitativa dels resultats	43
4.2.1. Entorn social, cultural i econòmic de la vila	43
4.2.2. Activitat turística	59
4.2.3. Turista	74

4.2.4. El Monestir	75
5. Conclusions.....	87
6. Bibliografia	90

Índex de taules

Taula 1: Cites identificades per revista	10
Taula 2: Publicacions d' <i>El Puigmal</i>	11
Taula 3: Publicacions de <i>Ripoll</i>	11
Taula 4: Publicacions d' <i>El Gall de Ripoll</i>	12
Taula 5: Publicacions d' <i>El Ripollès</i>	12
Taula 6: Publicacions de <i>l'Altaveu</i>	13
Taula 7: Total revistes digitalitzades a http://www.arxiucomarcaderipoll.org	16
Taula 8: Categories i subcategories establertes.....	20
Taula 9: Cites referents a la categoria <i>Monestir</i> segons subcategories.....	31
Taula 10: Cites referents a la categoria <i>Entorn social, cultural i econòmic de la vila</i> segons subcategories	31
Taula 11: Cites referents a la categoria <i>Activitat turística</i> segons subcategories.....	32
Taula 12: Cites referents a la categoria <i>Turista</i> segons subcategories	32
Taula 13: Categories de les cites identificades segons revista.....	33
Taula 14: Cites per categories segons l'any	34
Taula 15: Categories identificades a la revista <i>l'Altaveu</i>	35
Taula 16: Categories identificades a la revista <i>El Gall de Ripoll</i>	35
Taula 17: Categories identificades a la revista <i>El Puigmal</i>	36
Taula 18: Categories identificades a la revista <i>Ripoll</i>	36

Taula 19: Categories identificades a la revista <i>El Ripollès</i>	36
Taula 20: Cites referents a la categoria <i>Monestir</i> segons subcategories i revista	37
Taula 21: Cites referents a la categoria <i>Entorn social, cultural i econòmic de Ripoll</i> segons subcategories i revista.....	37
Taula 22: Cites referents a la categoria <i>Activitat turística</i> segons subcategories i revista	38
Taula 23: Cites referents a la categoria <i>Turista</i> segons subcategories i revista.....	38
Taula 24: Cites referents a la categoria <i>Monestir</i> segons subcategories i anys.....	39
Taula 25: Cites referents a la categoria <i>Entorn social, cultural i econòmic de la vila</i> segons subcategories i anys (1).....	39
Taula 26: Cites referents a la categoria <i>Entorn social, cultural i econòmic de la vila</i> segons subcategories i anys (2).....	40
Taula 27: Cites referents a la categoria <i>Activitat turística</i> segons subcategories i any (1).....	41
Taula 28: Cites referents a la categoria <i>Activitat turística</i> segons subcategories i any (2).....	41
Taula 29: Cites referents a la categoria <i>Turista</i> segons subcategories i anys.....	42

Índex de gràfiques

Gràfica 1: Cites identificades per anys	10
Gràfica 2: Percentatges de les cites identificades per a cada categoria	29
Gràfica 3: Percentatges de les cites identificades per a cada subcategoria	30

Índex de imatges

Imatge 1: Mapa de situació de Ripoll.....	8
Imatge 2: Canal de Santa Maria. L'aigua com a font d'energia per a la indústria	44
Imatge 3: Fàbrica tèxtil, coneguda com el Pla.	45
Imatge 4: Obres de la línia de ferrocarril Barcelona- la Tor de Querol.....	48

Imatge 5: Ús de la diligència com a transport fins a Puigcerdà, abans de la inauguració de la línia de ferrocarril.....	48
Imatge 6: Màquina de vapor realitzant el trajecte Sant Joan de les Abadesses- Ripoll.....	49
Imatge 7: Problemàtica de les carreteres i carrers sense empedrar	51
Imatge 8: Passeig Ragull.....	52
Imatge 9: Obres de construcció de la casa Dou, 1908	52
Imatge 10: La casa Dou finalitzada.....	53
Imatge 11: Capella de Sant Miquel de la Roqueta	53
Imatge 12: Imatge de la vila de Ripoll.	54
Imatge 13: Envelat aixecat per la Festa Major de Sant Eudald.....	67
Imatge 14: Monument commemoratiu dels fets del 27 de maig de 1839	69
Imatge 15: Primer partit oficial de futbol organitzat al 1914	70
Imatge 16: Grup de ciclistes ripollesos als anys 20	70
Imatge 17: Vista general del monestir finalitzades les obres de reconstrucció.....	77
Imatge 18: Trasllat de les restes del bisbe Morgades al monestir de Ripoll.....	80
Imatge 19: Portada del monestir de Ripoll	81
Imatge 20: Visita del rei Alfons XIII a Ripoll, el 6 de novembre del 1908.....	82
Imatge 21: Excursió escolar al monestir durant els anys 20	83
Imatge 22: Nau central del monestir abans d'iniciar-se les obres de restauració.....	86

1. Introducció

Ripoll és i ha estat una població turística des de fa molts anys, tot i que hi ha hagut una evolució i canvi respecte a la tipologia de turista, però es podria dir que els motius de la visita segueixen essent els mateixos: la natura, l'aire de muntanya i el monestir de Santa Maria.

La realització d'aquest estudi de cas posa de rellevància la importància del turisme a Catalunya durant al segle XX, activitat que es desenvolupa principalment a la ciutat de Barcelona i zones costaneres, però que també té incidència als pobles de l'interior de Catalunya com és la vila de Ripoll. D'aquesta manera, paral·lelament al desenvolupament turístic i promoció de Barcelona, Ripoll també aposta per aquest nou sector, ja que disposa de suficients recursos o atractius per poder atraure a visitants i turistes, com és el monestir de Santa Maria, icona principal de la vila per la seva arquitectura i història o pel seu entorn natural i rural, però també per l'amabilitat de la seva gent, un dels factors claus per acollir bé al turista i que aquest quedi satisfet amb la seva estada.

Per totes aquestes raons es creu d'interès poder observar i demostrar com eren els inicis de l'activitat turística a una petita vila de l'interior de Catalunya i com evolucionava i començava a aparèixer la necessitat de fer-ne promoció per tal d'atraure a més forasters. Des de sempre, el principal exemple del qual es disposa per estudiar els orígens del turisme a Catalunya, rau a la ciutat de Barcelona, però a partir d'aquest estudi també es podran tenir indicis de com el turisme es concebia i gestionava a un poblet de l'interior.

Així doncs, l'objectiu principal d'aquest estudi és analitzar el fenomen turístic a Ripoll durant els primers anys del segle XX, concretament durant el període 1907-1936, a través de revistes

setmanals de Ripoll d'aquesta època, ja que permeten observar què passava en aquells moments a la societat de la vila i com vivia el turisme, si ho veien com un aspecte negatiu o positiu. A més, el període s'ha escollit per veure com era el turisme a inicis del segle XX, però també per veure com va evolucionar i com es va estancar al 1936 amb l'esclat de la Guerra Civil.

A més, s'han establert uns objectius secundaris, on a través de la informació obtinguda de les revistes, es pretén trobar el comportament i les característiques del turista, així com també la relació entre la població local (els ripollesos) i els turistes o estiuejants. A més, es vol analitzar quin paper hi tenia el monestir de Santa Maria com a icona principal de la població, i si es pot observar l'existència d'altres atractius.

Així doncs, tot aquest estudi s'ha estructurat en diferents parts. Bàsicament podem parlar de cinc grans blocs, on es desenvolupa el contingut i els temes a tractar, així com també els resultats obtinguts.

El primer gran bloc és la introducció realitzada per tal d'explicar els motius pels quals s'ha realitzat l'estudi i els objectius que es pretenen assolir amb els resultats obtinguts.

El segon bloc consisteix en presentar quina ha estat l'àrea geogràfica d'estudi (Ripoll) i quina metodologia s'ha utilitzat per tal de dur a terme el recull de les dades i com aquestes s'han analitzat per obtenir els resultats.

En el tercer bloc es realitza una contextualització sobre diferents elements que estan vinculats a l'estudi de cas, que són bàsicament la història del turisme a Catalunya durant el període 1907-1936, període escollit per analitzar, o altres termes que van estrictament relacionats amb el turisme a Ripoll, com el concepte de turisme, d'oci, destinació turística i patrimoni cultural.

El quart apartat d'aquest estudi és el més significatiu, ja que és on es presenten i s'expliquen els resultats obtinguts amb l'anàlisi de les revistes històriques de Ripoll. Primer s'analitzen els resultats d'una forma quantitativa amb taules i gràfics com a suport visual, i seguidament s'analitzen de forma qualitativa, tot relacionant els continguts de cites identificades a les revistes, amb fets de la història de Catalunya en general i de Ripoll en particular.

Finalment, amb l'últim bloc s'expliquen quines són les conclusions a on s'han arribat amb l'estudi de cas, i s'especifiquen els resultats obtinguts que demostren els objectius establerts inicialment, però també quina podria ser la recerca futura que possibilita aquest estudi de cas i les limitacions a les quals s'ha hagut de fer front.

2. Metodologia

2.1. Àrea geogràfica d'estudi

La vila de Ripoll, capital del Ripollès, segons la informació que publica la web principal de turisme de Ripoll (www.elripolles.com) està situada a 691 metres sobre el nivell del mar, al cor del Prepirineu, envoltada de muntanyes i amb una extensió de 74 Km². El seu nucli urbà s'ha desenvolupat al llarg de la història, a la vora dels seus dos rius Ter i Freser, donant forma a la vall.

Tal i com demostra un estudi realitzat (Solà, Soy i Ursa, 1989), sobre l'economia del Ripollès, constata que Ripoll es caracteritza per ser un territori amb una important activitat industrial, que apareix ja a finals del segle XIX amb la indústria tèxtil i que al segle XX ja es converteix en un centre industrial entorn del riu Ter i del Freser, gràcies a l'aprofitament de l'energia hidràulica. Durant el segle XX Ripoll està en un progrés constant, on l'emigració de la gent cap a la ciutat ja no és tant abundant, i hi ha un augment industrial important, destacant el sector metal·lúrgic. A part del tèxtil i de la metal·lúrgia, el sector de gran importància també és el turisme, que històricament ha marcat la població, caracteritzat per un turisme bàsicament familiar.

Segons es posa de manifest a la pàgina web ripollesa (www.ripoll.cat), Ripoll ha destacat per la seva situació estratègica de cruïlla de camins, i per la seva prematura activitat industrial i empresarial.

En l'actualitat, es defineix Ripoll com una vila respectuosa amb l'entorn, que combina l'activitat industrial, la comercial i l'empresarial, en un entorn paisatgístic rellevant, amb boscos i rius.

Una vila oberta, on sempre es dona la benvinguda als visitants i on s'ofereix el millor servei al voltant d'un important patrimoni romànic i d'una gran oferta de lleure, esport i cultura. I pel que fa a les comunicacions, Ripoll té una important xarxa viària on hi transcorren les principals vies, com ara la C-17 i la N-260.

Imatge 1: Mapa de situació de Ripoll.

Font: Adaptat de google.

Així doncs, estem parlant d'una vila que encara avui en dia manté l'essència turística de principis del segle XX.

2.2. Definició de la població objecte d'estudi

L'estudi s'ha centrat en la revisió de cinc revistes històriques de Ripoll, escollides pel seu component històric i social de la població ripollesa del segle XX. S'han escollit aquestes cinc revistes, que contenen importants dades i articles en general de la societat de l'època i notícies de l'actualitat del moment, perquè permeten observar informacions referents a l'activitat turística de Ripoll, com ara els estiuejants que cada any arribaven a passar-hi l'estiu, les activitats d'oci que es realitzaven o altres situacions que podem relacionar de forma indirecta amb el turisme, com les millores i reformes de la via pública, carreteres o carrers, per tal de millorar la imatge i fer la població més accessible i bonica tant pels residents de la comarca com pels forasters. En definitiva, desvetllen fets i esdeveniments propis de l'època que ajuden a identificar i entendre l'activitat turística d'aleshores, concretament centrant-nos en el període que va des del 1907 al 1936.

Així doncs, el buidatge de les dades s'ha realitzat a través de l'anàlisi del contingut de 867 publicacions, de cinc revistes, durant el període del 1907 al 1936, tot i que manquen els anys 1915, 1922, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929 i 1930, degut al fet que les publicacions

analitzades suspenen la seva activitat. Resumidament, estem parlant d'una mostra de **802** cites, obtingudes d'un total de **867** publicacions, procedents de cinc revistes.

Pel que fa al contingut d'aquestes revistes és bastant similar, ja que en totes elles hi ha un to nacionalista, són de caire polític, però també contenen diferents seccions d'articles relacionats amb Ripoll, la societat, i successos d'actualitat. A continuació es nombren i descriuen les revistes seleccionades:

- La revista ***El Puigmal***, és un setmanari que contribueix a la difusió dels principis autonomistes en tota la comarca del Ripollès. A més, és portaveu del Centre Autonomista Ripollès, per la defensa de la pàtria de Catalunya, perquè li sigui reconeguda la seva personalitat per regir-se i governar-se. A part, també defensa tot el que contribueixi a la pau i millorament del poble de Ripoll. L'estructura de la revista segueix l'esquema següent: article de reflexió catalanista, secció d'espectacles, notes polítiques, crònica local, secció religiosa, moviment de població (defuncions i naixements) i a la part final hi apareix publicitat. Cada publicació consta de 12 pàgines.
- La revista ***Ripoll*** pretén treballar pel canvi de l'estat social i polític de la població, donar la importància que tingué Ripoll, defensar als oprimits i perseguits pel sistema i restablir l'equilibri i la pau dels ciutadans. En el seu contingut s'hi troben articles polítics i de la població de Ripoll, una secció d'actualitat i una altra sobre les sessions de l'ajuntament, notes locals i publicitat al final. Les publicacions són d'unes 4 pàgines.
- ***El Gall de Ripoll***, vol ser una revista que dignifiqui Ripoll i la comarca i lluitar per la seva prosperitat i progrés, tot defensant la cultura. Té una estructura semblant a les anteriors, amb articles de caire polític, articles referents a la vila i les "gazetilles" amb notícies d'actualitat. Cada publicació consta de 4 pàgines aproximadament.
- ***El Ripollès*** és una revista que vol combatre la injustícia i lluitar pels interessos de les valls, així com també donar a conèixer l'alta muntanya, recordant els successos rellevants de la població. També vol comentar les bones i males actuacions realitzades per les administracions. Aquesta s'estructura de la manera següent: articles de diferents temàtiques de la població, la secció on apareix un poema, la secció de noves (actualitat) i publicitat. Les publicacions són d'unes 4 pàgines.
- I per acabar, ***l'Altaveu*** és una revista bàsicament patriòtica que pretén reconstruir la personalitat nacional de la població, però a part de contenir articles sobre política i nacionalisme, també té altres seccions com la de caricatures de personatges destacables de Ripoll, articles sobre la població, la secció de les sessions de

Anàlisi del fenomen turístic a Ripoll durant el període 1907-1936, a través de revistes històriques de la vila.

l'ajuntament, la secció "de la vila" (actualitat) i entremig de les pàgines apareix publicitat. Les publicacions són de 8 pàgines cadascuna.

D'altra banda, també podem veure quina ha estat la freqüència d'articles o cites trobades a cada revista. A la revista *El Puigmal* és a on s'ha pogut trobar més referències a la temàtica que ens interessa, amb un total de 416 cites (51,9%), seguit de *l'Altaveu* i del *Ripollès III*. Bàsicament es pot dir, que de tota l'anàlisi realitzada, s'han identificat i classificat un total de 802 cites, tal i com ja s'ha esmentat anteriorment.

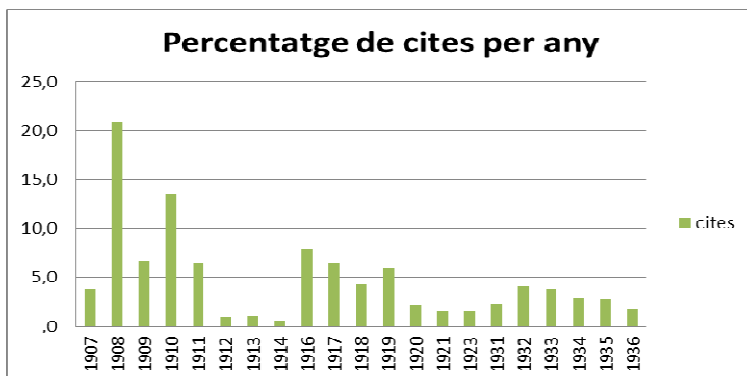
Taula 1: Cites identificades per revista

REVISTA	Nº cites	%
Altaveu	138	17,21
El Gall de Ripoll (I, II i III)	94	11,72
El Puigmal	416	51,87
Ripoll	48	5,99
Ripollès III	106	13,22
Total	802	100,00

Font: Elaboració pròpia.

De la mateixa manera, podem observar quina ha estat la quantitat de cites localitzades a cada any. Així doncs, és a l'any 1908 on s'han trobat més referències respecte a l'activitat turística, possiblement degut al fet que és l'any de la fundació de la *Societat d'Atracció de Forasters de Barcelona*, cosa que implica que gent de fora arribi a la població de Ripoll, i sobretot durant els mesos d'estiu, ja que Ripoll es comença a conèixer com a una destinació estiuenca pels barcelonins, per fugir de l'ambient carregós de la ciutat i gaudir de la tranquil·litat i del paisatge de Ripoll, així com també de les temperatures fresques de l'estiu, a diferència de la calorosa Barcelona. Per altra banda, tal i com veiem a la gràfica inferior, els anys on s'hi ha trobat menys cites és en el període del 1912 al 1914.

Gràfica 1: Cites identificades per anys

Font: Elaboració pròpia.

I finalment, també podem veure quina ha estat la relació respecte el nombre de cites trobades per any i revista. Tal i com es pot observar a les taules que es mostren a continuació, hi podem veure les revistes consultades, els anys analitzats i també el nombre de publicacions de cada revista que hi ha per any i les que s'han analitzat.

Cal recordar que el període que s'està estudiant és el que va del 1907 al 1936, per tant, els anys de les revistes escollits sempre estaran dins d'aquest interval de temps.

Si observem la revista *El Puigmal*, es pot veure com té un total de 207 publicacions, repartides en sis anys que van de 1907 al 1912. Si ens fixem amb el nombre de publicacions realitzades cada any, veiem que el 1907 se'n varen fer 9, el 1908 i 1909 hi ha 52 publicacions, el 1910 n'hi ha 53, el 1911 se'n compten 34 i el 1912, 7 publicacions. En aquest cas, s'han analitzat les 207 publicacions de tots els anys, ja que entren dins del període seleccionat.

Taula 2: Publicacions d'El Puigmal

Anys de la revista	Total núm. Publicacions	Període analitzat
1907	9	1907-1912
1908	52	
1909	52	
1910	53	
1911	34	
1912	7	
Total publicacions analitzades		207

Font: Elaboració pròpia.

Pel que fa a la revista *Ripoll*, conté un total de 72 números, distribuïts en quatre anys: 1913, 1914, 1916 i 1917. Referent al nombre de publicacions que conté cada any, direm que el 1913 en té 9, el 1914 en disposa de 8, el 1916 conté 38 publicacions i el 1917 en té 17. Aquests quatre anys també conformen l'època escollida i per aquesta raó s'ha analitzat el total de publicacions, les 72.

Taula 3: Publicacions de Ripoll

Anys de la revista	Total núm. Publicacions	Període analitzat
1913	9	1913-1917
1914	8	
1916	38	
1917	17	
Total publicacions analitzades		72

Font: Elaboració pròpia.

Si fem referència a *El Gall de Ripoll*, veurem que tenim el número I, II i III. En aquest cas, cadascun es refereix a períodes diferents: el I conté del 1916 al 1918, amb un total de 88 publicacions, el II té del 1920 al 1922, amb 84 números i el III, es refereix a l'any 1923 i conté 34 números. Així es pot dir que la revista engloba del 1916 al 1923, amb un total de 206 edicions. El 1916 conté 37 publicacions, el 1917 en té 50, el 1918 disposa d'una sola publicació, el 1920 de 26, el 1921 en conté 48, el 1922 té 10 números i el 1923 en té 34. Els períodes de la revista també entren a la franja del 1907 al 1936 i per això també s'han tingut en compte els 206 números. Tot i que la revista consta de tres edicions, detallades a continuació, al llarg de l'estudi ens referirem a la revista solament com a *El Gall de Ripoll*.

Taula 4: Publicacions d'El Gall de Ripoll

Revista	Anys de la revista	Total núm. Publicacions	Període analitzat
El Gall de Ripoll I	1916	37	1916-1918
	1917	50	
	1918	1	
El Gall de Ripoll II	1920	26	1920-1922
	1921	48	
	1922	10	
El Gall de Ripoll III	1923	34	1923
Total publicacions analitzades		206	

Font: Elaboració pròpia.

El Ripollès també té diverses etapes com la revista anterior. Cal tenir present que aquesta revista consta de diferents etapes (I, II, III, IV i V), però que només s'ha treballat amb *El Ripollès III* i les altres s'han exclòs, ja que les èpoques de les publicacions no coincideixen amb el període que s'està estudiant. Així, *El Ripollès III*, conté els anys 1917, 1918, 1919 i 1920, amb 33, 51, 49 i 10 publicacions respectivament. En aquesta etapa de la revista sí que s'han analitzat el total de 143 publicacions, perquè els anys formen part de l'etapa estudiada.

Taula 5: Publicacions d'El Ripollès

Anys de la revista	Total núm. Publicacions	Període analitzat
1917	33	1917-1920
1918	51	
1919	49	
1920	10	
Total publicacions analitzades		143

Font: Elaboració pròpia.

Finalment, segons aquesta relació, trobem que a l'*Altaveu* és a l'any 1932 on s'han trobat més cites, degut a la creació dels anomenats "cursos de vacances" fets a Ripoll cada estiu, cosa que

ha fet augmentar els comentaris publicats i el *Sindicat d'Iniciativa de Ripoll* o la *Societat d'Atracció de Forasters* sorgida a Catalunya al 1908, i que a partir de la seva aparició a Ripoll es celebren reunions com els plens dels ajuntaments i es publiquen a les revistes les conclusions a les quals s'han arribat. L'*Altaveu* fa referència a l'últim tram de període d'interès per l'anàlisi, ja que conté l'etapa que va del 1931 al 1936, just fins a l'inici de la Guerra Civil. El 1931 té 15 publicacions, el 1932 en té 52, el 1933 i 1934 en contenen 47, el 1935 disposa de 50 edicions i en el 1936 n'hi ha 28. Així es comptabilitzen un total de 239 números els quals s'han analitzat tots, ja que entren dins el període d'interès.

Taula 6: Publicacions de l'*Altaveu*

Anys de la revista	Total núm. Publicacions	Període analitzat
1931	15	1931-1936
1932	52	
1933	47	
1934	47	
1935	50	
1936	28	
Total publicacions analitzades	239	

Font: Elaboració pròpia.

Després d'haver vist totes les revistes i edicions que conté cadascuna, si sumem totes les publicacions analitzades, es pot afirmar que se n'han analitzat un total de **867**.

2.3. Mètode d'obtenció de dades

En aquest apartat es descriu quin ha estat el mètode per recollir el conjunt de les dades. Així, en primer lloc s'explicarà el mètode escollit per obtenir les dades, en què consisteix i quines definicions se n'ha obtingut. Seguidament se'n comenta la tipologia, quins usos pot tenir i en quines unitats d'anàlisi es basa (en el nostre cas, paràgrafs i frases d'articles seleccionats en les revistes). Finalment, es detalla i descriu el procés seguit per a recollir les dades, així com també es nombren els trets principals del mètode utilitzat.

El mètode utilitzat per dur a terme la recollida de dades és l'anàlisi de contingut, que es pot definir com l'estudi del missatge en sí mateix (Kassarjian, 1977). És un mètode que busca descobrir la significació d'un missatge, ja sigui un discurs, un article de revista, etc. i consisteix en classificar i/o codificar els diversos elements d'un missatge en categories amb la finalitat de fer aparèixer de la millor manera el sentit (Gómez, 1999). Aquest últim autor també esmenta que es tracta d'una tècnica indirecta, ja que és l'estudi de la realitat social a través de l'observació i l'anàlisi de documents que es creen o produeixen en el sí d'una o varies

societats. I a més, segons Bardin (1986) aquest tipus d'anàlisi consisteix en un conjunt d'instruments metodològics basats en la deducció i que requereix un esforç d'interpretació. D'aquesta manera, l'estudi que tractem ha volgut interpretar un discurs referent al turisme de Ripoll de fa un segle, seguint el contingut d'unes revistes històriques.

Tal i com demostren els autors Kassirjian (1977) i Gómez (1999), aquesta tècnica escollida és la més apropiada per poder descobrir l'activitat turística com a tal durant el període del 1907 al 1936, el comportament de la societat vers aquesta activitat i les característiques dels primers turistes, tot observant de forma exhaustiva documents escrits per persones de l'època, en aquest cas revistes i articles. A través d'aquesta documentació es podrà descobrir el significat que s'està buscant, el turisme de Ripoll de fa cent anys. A més, per poder profunditzar en la qüestió i en els resultats, s'ha creat una base de dades on es recullen les cites i s'han categoritzat, tot agrupant-les segons el seu contingut i a partir d'aquí poder establir relacions entre elles.

Un altre element que caracteritza aquest mètode, és que l'anàlisi de contingut varia segons el tipus de text analitzat i el tipus d'interpretació (Gómez, 1999). Aquest autor es remet a altres investigadors amb la classificació de sis tipus d'anàlisi: (a) l'anàlisi d'exploració de contingut (explorar un camp de possibilitats o investigar les hipòtesis); (b) de verificació de contingut (verificar el realisme i la fonamentació de les hipòtesis ja determinades); (c) de contingut qualitatiu (verificar la presència de temes, de paraules o de conceptes en un contingut); (d) de contingut quantitatiu (quantificar les dades, establir comparacions de freqüència d'aparició dels elements retinguts com a unitats d'informació o de significació); (e) de contingut directe (agafar el sentit literal del què s'està estudiant); i (f) de contingut indirecte (l'investigador buscar extraure el contingut latent que s'amagaria darrere del contingut manifest, recorreria a una interpretació del sentit dels elements, de la seva freqüència,...). En el nostre cas d'estudi, es podria dir que s'ha seguit l'anàlisi qualitatiu, buscant cites relacionades amb el tema d'estudi, mitjançant la lectura i extracció de cites referents a les diferents temàtiques; l'anàlisi quantitatiu, determinant les freqüències de cada temàtica identificada; i l'anàlisi indirecte, ja que a partir de dades i cites trobades s'ha interpretat la situació del turisme de Ripoll durant el període establert.

Tornant a l'article de Kassirjian (1977), també es fa referència per a quins estudis pot ser útil l'anàlisi de contingut. Així, trobem que es pot utilitzar quan és difícil accedir a les dades i l'investigador s'ha de limitar a les proves documentals. A més a més serveix com a suplement de les dades de que es disposin. En un altre cas també es pot utilitzar quan és important per

l'investigador el llenguatge o mode d'expressió, o quan l'avaluació objectiva del material és massa voluminosa per un sol investigador. En el nostre estudi, s'ha utilitzat aquest tipus de tècnica, perquè s'ha pretès obtenir els resultats cercant la informació en fonts documentals per poder explicar els successos d'aquell moment històric, en aquest cas revistes, on a través dels articles i comentaris redactats per a persones del segle XX, es pot conèixer la societat del moment i les publicacions també serveixen per a establir relacions amb els fets històrics globals de Ripoll i de la comarca i complementar-los. Aquest mètode, també ha estat al més indicat, degut al nombre considerable de publicacions analitzades (un total de 867).

Segons el mateix autor, aquest tipus d'anàlisi pot examinar la quantitat d'espai dedicat als temes i el nombre d'articles, una mostra dels paràgrafs o frases dels articles seleccionats, o fins i tot paraules clau o temes, i aquestes subdivisions esdevenen les unitats d'anàlisi. Tal i com s'ha especificat, en les revistes que formen part de la mostra, s'han analitzat les publicacions de cadascuna, tot seleccionant articles i continguts relacionats amb l'activitat turística de forma directa o indirecta. L'anàlisi en sí es realitza a partir d'aquests fragments destacats.

A l'article de Gómez (1999) també fa referència a les etapes del procés de l'anàlisi de contingut. Així, podem trobar la primera etapa que correspon a l'anàlisi prèvia o a la lectura de documents, que ajuda a entreveure els temes que hi ha i poden aparèixer les hipòtesis: la preparació del material, on els documents han de ser desglossats en unitats de significació, que després seran classificades en categories ben definides, on s'hi agruparan les unitats d'informació que s'han extret dels documents; la selecció de la unitat d'anàlisi, referent a l'espai i temps en els quals es retindrà la recurrència dels elements d'investigació, és a dir, es pot tractar del número d'aparicions per pàgina o per text, per paràgraf o per línia, o per unitat de temps; i l'explotació dels resultats o la fase d'anàlisi en sí, és a dir, codificar el material i arribar a la representació del contingut.

Així doncs, el procés de recollida de dades s'ha realitzat durant un període d'uns cinc mesos aproximadament, des del gener al juny del 2012. Primer de tot s'ha accedit a l'Arxiu Comarcal del Ripollès, la institució dipositària de les revistes objecte d'estudi, que a part de poder-les consultar al propi arxiu, estan digitalitzades i incloses en una base de dades que es pot consultar a la seva pàgina web (<http://www.arxiucomarcalderipoll.org>), on només ha calgut registrar-se per tenir-hi accés. Un cop s'hi ha pogut accedir, s'ha procedit a veure les revistes existents del període que interessa per l'estudi i seleccionar les que podien tenir contingut referent a la societat del moment i sobretot sobre el turisme a la població. La majoria de les revistes tenen una temàtica purament política i per tant, aquestes no són de l'interès, però algunes d'elles, tot i que totes contenen un gran apartat de política, tenen articles i notícies

d'actualitat i fets quotidians. Vist el contingut de cada una, s'han seleccionat cinc revistes i s'han descarregat en *pdf* per poder-ne fer la lectura i anàlisi corresponent. Així, de totes les revistes que apareixen a l'hemeroteca de la web de l'Arxiu Comarcal del Ripollès, s'ha fet la selecció tenint en compte els anys de les publicacions que formin part del període estudiat; que siguin revistes amb diverses publicacions, ja que n'hi ha moltes on només se n'ha fet 1 ò 2 publicacions (inferiors a 10 publicacions); i també les que s'han cregut més significatives dins la població de Ripoll, basades sobretot en la vila en sí i no en la comarca en general. Cal dir, que moltes d'elles no s'han escollit degut a la seva temàtica, moltes de les quals basades en un únic tema central, com la política, la religió (fulls parroquials), l'esport, sardanes o revistes dirigides a alumnes d'escoles ripolleses. Després d'avaluar totes les revistes identificades se'n detecten 5 que compleixen amb els requisits d'anàlisi establerts inicialment. Tot i així, s'ha d'aclarir també, que hi ha un gran nombre de revistes i que principalment s'han seleccionat les més representatives de la vila de Ripoll per fer aquesta anàlisi, però que n'hi ha d'altres que en una recerca futura es podrien analitzar també per tal de veure si se'n pot obtenir informació referent a l'activitat turística de Ripoll, com són les revistes *El Pirineu Català* i *l'Scriptorium*.

Com es pot veure en la taula següent, s'especifica el llistat del total de revistes que es troben a l'hemeroteca de la web de l'Arxiu Comarcal si es selecciona la població de Ripoll (un cop s'accedeix a l'hemeroteca hi ha l'opció de seleccionar la població de la comarca del Ripollès que es vulgui consultar, on hi estan catalogades les revistes específiques de cada zona, en aquest estudi, basat solament en el poble de Ripoll):

Taula 7: Total revistes digitalitzades a <http://www.arxiucomarcaderipoll.org>

Revistes digitalitzades de Ripoll a la web de l'Arxiu Comarcal	
A les valls del Ter i del Freser	El Pirineu Català
Agrupació Sardanista	El Puigmal
Agrupació Sardanista	El Ripollès (I)(II)(III)(IV)(V)
Altaveu	El Ripollès Esportiu
Amanecer I	El Saberut
Amanecer II	El Taga
APA. Asociación de padres y amigos del grupo escolar Juan Maragall	Fama
Associació d'Antics Alumnes. Col·legi Salesià	FET i JONS. Cicular de afiliados
ARIC. Agrupació Ripollesa d'Iniciatives Culturals	Foment de la Sardana de Ripoll
Avant Sport	Fulla Dominical
Buirac	Full Parroquial (I) (II)(III)
Butlletí Escola arts i oficis	Guspira
Butlletí Municipal de l'Ajuntament	Humanismo
Butlletí Pomell Joventut	L'intransigent
Casals. Butlletí informatiu	La defensa
CIT. Informa	La defensora del obrero
*Continua a la pàgina següent.	

CIT. Memoria de actividades	La Escuela Moderna
Clam Popular	La Lluna riu
Club Excursionista Pirenaico (I)	La Verdad
Club Excursionista Pirenaico (II)	La Veu comarcal
Colonia de Santa Maria. Hoja de información. SAPHIL	La Matraca
Confluent	Optimisme
COTOLLA, S.A. Boletín Informativo de Régimen Interior	Para todos. Boletín de A.C.
Cruzada. Suplemento de Hoja Parroquial	Resplendor
Delit	Scriptorium
Eco. Colegio Juan Maragall	Sígueme
El Catllar	Tallia
El Flecha. Falanges Juveniles de Franco "Centúria Cisneros"	Telstar
El Freser	Triomf
El Gall de Ripoll (I)(II)(III)	
Ideal	
El Jueves	

Font: Elaboració pròpia.

Cal dir que un cop les revistes escollides i els anys acotats que es volen estudiar, s'ha procedit a crear una base de dades per anar classificant la informació trobada d'interès en diferents temàtiques, segons el contingut dels fragments localitzats, i així s'ha procedit amb totes les publicacions.

A l'estudi de Kassarian (1977), es fa referència a tres característiques que ha de complir l'anàlisi de contingut, les quals altres autors també han identificat. Aquestes són l'objectivitat, la sistematització i la quantificació.

L'anàlisi de contingut ha de ser objectiva, és a dir, que la categorització ha de ser prou precisa perquè altres investigadors amb la mateixa informació puguin arribar als mateixos resultats (Kassarian, 1977; Samkin i Schneider 2008; Holsti, 1968). A més, aquest tipus d'anàlisi depèn de l'habilitat i del judici per part de l'investigador i d'una reflexió adequada (Hall i Valentin, 2005). Així, l'estudi de cas que s'ha realitzat, es pot confirmar que obeeix a l'objectivitat esmentada pels autors, ja que s'han seguit totes les premisses indicades que comporta l'anàlisi de contingut, i que amb els resultats que s'han obtingut a través d'aquest mètode, l'estudi sobre el turisme a Ripoll durant els períodes esmentats, permet ser replicat, ja que s'estableix una categorització suficientment detallada perquè un altre investigador pugui arribar a les mateixes conclusions. Bàsicament, això és possible gràcies al seguiment d'una organització i estructura en el procés de recollida de dades i també degut a la realització d'una anàlisi quantitativa, on els valors numèrics corroboren les interpretacions extretes.

La sistematització permet a l'analista centrar-se específicament en el contingut que li interessa pel seu estudi, i això és gràcies a la creació de categories. En l'estudi del turisme a Ripoll, la distinció de quatre categories que alhora engloben diferents subcategories, ha permès

analitzar els temes realment d'interès i amb relació a l'activitat turística, qüestió especificada més detalladament a l'apartat 2.4 d'aquest capítol.

I finalment, la quantificació, és a dir quantificar els resultats per tal de poder mostrar-hi més atenció, en aquest cas realitzat a través del programa estadístic SPSS. Tal i com diu Kassarian (1977) el fet d'assignar valors numèrics a les paraules pot servir per precisar més en la interpretació. D'aquesta manera, transformant tota la informació obtinguda de les categories, subcategories i revistes en valors numèrics, podem establir comparacions i relacions més fàcilment entre totes les variables.

A més a més, cal tenir en compte l'anomenat grau de fiabilitat, és a dir, que el seguiment d'unes premisses o d'un procés en el moment de recollir i analitzar la informació, són realment necessaris per tal de poder validar el treball resultant i per possibles rèpliques futures d'altres investigadors (Kolbe, 1991). Segons Holsti (1968), l'anàlisi de contingut requereix també que els resultats puguin ser verificats per altres observadors i que una de les maneres per aconseguir aquesta fiabilitat, és a través d'una codificació a través de categories ben definides, per tal de precisar la mesura, fet que minimitza les possibles discrepàncies o divergències. En aquest estudi, tot i que ha estat un sol investigador qui ha recollit les dades i les ha analitzat, hi ha hagut la figura d'un altre investigador qui ha procedit a validar les temàtiques i categories establertes per a poder efectuar l'anàlisi dels resultats.

Així, per acabar, les etapes del nostre estudi es poden resumir en: lectura i selecció dels fragments, codificació prèvia segons la temàtica detectada, revisió de les temàtiques de forma independent i establir categories i subcategories, i finalment la recodificació d'aquestes categories i subcategories identificades.

2.4. Descripció i determinació de les variables

En aquest punt es determinen quines han estat les variables que s'han establert per a poder efectuar l'anàlisi pertinent.

Així, es poden diferenciar tres tipus de variables utilitzades que són les variables per a identificar la cita, la cita en sí mateixa, i les categories i subcategories establertes:

a) Les **variables utilitzades per a identificar la cita**, és a dir, nom de la revista, any, data, número, pàgina on s'ha trobat la informació, transcripció literal de la cita concreta de l'article o notícia, i la temàtica.

b) **La cita** en sí mateixa, que s'ha localitzat a les diferents publicacions de les revistes, referent a l'activitat turística a Ripoll i que seguidament s'ha transcrit literalment a la base de dades.

c) **Les categories i subcategories** establertes. Kassarian (1977) i Holsti (1968), fan referència a les categories, que segons els autors són, en essència, l'esquema conceptual del disseny de la investigació. A més, que la funció de l'investigador és convertir la informació en un esquema classificatori, i per això cal seleccionar les categories que millor descriuen el contingut, que esdevindran les variables objectes d'estudi. El buidatge de les dades s'ha fet tenint en compte qualsevol informació que pugui estar relacionada directa o indirectament amb l'activitat turística i la societat de l'època, i per això el resultat ha estat una temàtica força variada. Així, els temes s'han classificat en: *actes estiu, activitat econòmica, arxiu-museu, barcelonins, característiques vila, censura, comunicacions/transport, crítica Ripoll, esports hivern, estiuieg/vacances, excursionisme, festivitats i esdeveniments, forasters, hotel, locals, millores monestir, millores població, monestir, fets entorn monestir, celebracions monestir, turisme, visita monestir, visita Ripoll, i visita comarca*. Posteriorment, en el moment de fer la categorització, aquestes temàtiques han esdevingut subcategories.

Així, un cop realitzat el buidatge de les revistes i la creació de la base de dades, s'ha procedit a la categorització, tot agrupant els diferents temes en quatre categories, segons el seu contingut. D'aquesta manera s'han obtingut les categories següents:

- **El Monestir**, s'hi ha inclòs totes les cites que fan referència al monument, amb qualsevol actuació feta a l'edifici, personatges que arribaven a Ripoll expressament per visitar-lo o actes que s'hi celebraven, tant els dedicats en ocasions especials o per les festivitats locals.
- **L'entorn social, cultural i econòmic de la vila**, inclou tot el referent a la població de Ripoll, com era, la seva rellevància, els seus habitants i quines eren les seves fonts d'ingressos, com vivien i també les actuacions que es feien a la vila per fer-la més accessible i bonica per a tothom.
- **L'activitat turística** engloba totes les cites que parlen sobre qualsevol acte o activitat que té a veure de forma directa amb el turisme (aquí trobem una temàtica anomenada pròpiament "turisme" escollida per la seva importància, ja que apareix per primera vegada com a tal a les revistes).
- I a la categoria de **turista** es pot trobar les referències relacionades amb la gent de fora que anava a Ripoll, aquella època anomenats forasters.

Com es pot veure, s'ha intentat donar un nom que englobés a totes les variades temàtiques, però també és de destacar, que com ara de les categories de *monestir* i *turista*, se n'ha identificat poques cites, però que s'han inclòs d'aquesta manera ja que són dues categories amb identitat pròpia.

En la taula següent queda resumit la classificació de les categories i subcategories analitzades:

Taula 8: Categories i subcategories establertes

Categories	Temàtiques que conté cada categoria
1. Monestir	1.1. Millores monestir
	1.2. Visita monestir
	1.3. Fets entorn monestir
	1.4. Celebracions monestir
2. Entorn social, cultural i econòmic de la vila	2.1. Activitat econòmica
	2.2. Comunicacions/transport
	2.3. Crítica Ripoll
	2.4. Locals
	2.5. Millores població
	2.6. Censura
	2.7. Característiques vila
3. Activitat turística	3.1. Actes estiu
	3.2. Esports d'hivern
	3.3. Estiuèig/vacances
	3.4. Excursionisme
	3.5. Festivitats i esdeveniments
	3.6. Hotel
	3.7. Arxiu-museu
	3.8. Visita comarca
	3.9. Visita Ripoll
	3.10. Turisme
4. Turista	4.1. Barcelonins
	4.2. Forasters

Font: Elaboració pròpia.

2.5. Mètode d'anàlisi de dades

Després d'haver identificat les categories o variables a analitzar, ja s'ha procedit a fer l'anàlisi de totes les dades recollides, primer quantitativament i seguidament d'una forma qualitativa.

En l'anàlisi quantitativa, a partir de la utilització del programa estadístic SPSS, s'han analitzat els resultats per categories, subcategories i també s'han realitzat diferents creuaments de dades, per tal de veure'n les relacions que s'hi estableixen, com ara el nombre de cites trobades per revista i categoria, per any i categoria, o per any, categoria i revista. Així s'ha

pogut analitzar les relacions entre les diferents variables, tot observant les freqüències de cada temàtica.

A fi de poder determinar si existia una relació de dependència entre les variables creuades s'han calculat els estadístics Phi i V de Cramer i χ^2 de Pearson, tenint en compte que es tractava de variables qualitatives. Els resultats, tal i com es veurà posteriorment, han demostrat que la hipòtesi nul·la s'havia de rebutjar, donat que sí existeix relació entre les variables analitzades, adquirint un p-valor inferior al 0,05.

L'anàlisi qualitativa s'ha basat fonamentalment en l'explicació i argumentació de les diferents categories i subcategories establertes a la base de dades, a través de la citació de fragments destacables trobats a les revistes com a exemples. Com s'ha vist, totes les revistes segueixen pràcticament les mateixes premisses i publiquen temes semblants, bàsicament fets d'importància social i destacables del moment. Cal especificar, que la majoria de cites referents a l'activitat turística s'han extret de les seccions d'actualitat ("noves", "gazetilles", "de la vila"...), ja que és on apareixen les notícies més rellevants que succeïen a la població i voltants, tot i que també se n'han localitzat en articles relacionats directament amb la vila de Ripoll o la seva història.

Així doncs, l'anàlisi s'ha fet per tal de poder veure i interpretar quin tipus de turisme predominava a la població de Ripoll (població turística des de fa molts anys degut a la icona del monestir, símbol de la cultura catalana i vila considerada el bressol de Catalunya) durant l'època esmentada i constatar que la trajectòria del turisme a Ripoll s'ha desenvolupat paral·lelament segons la història del turisme de Catalunya.

3. Marc teòric

Aquest estudi de cas realitzat sobre el fenomen turístic a Ripoll durant l'etapa 1907-1936, implica la unió d'un seguit d'elements principals estretament relacionats amb la història del turisme com ara el turisme en sí, l'oci, la destinació turística, el patrimoni cultural, o l'estiueig. Al llarg d'aquest apartat es podrà veure com tots aquests elements es veuen enllaçats entre sí i com expliquen el turisme que viu Ripoll durant el període seleccionat.

Un dels elements essencials que expliquen l'estudi és el concepte de turisme. Moltes són les definicions de turisme però podem destacar la de l'OMT on afirma que el turisme comprèn les activitats que realitzen les persones durant els seus viatges i estances en llocs diferents al del seu entorn habitual, per un període de temps consecutiu, inferior a un any, amb finalitats d'oci, per negocis o altres. Similar és la definició on es diu que el turisme engloba un viatge i una estada temporal de les persones fora del seu lloc de residència habitual durant una o més nits (Leiper, 1979 i Smith, 1988).

Segons el treball de Donaire (2008) el turisme ha sofert una evolució important, i ha passat per diferents etapes. El turisme va aparèixer amb els viatgers romàntics, impulsats per fugir de la nova societat i s'interessaven pels espais naturals i els urbans, amb la intenció de no només visitar-ho sinó sentir-ne les emocions i sensacions. Però el turisme en sí naixia amb l'anomenat *Grand Tour*, viatges realitzats per a joves aristòcrates per completar la seva formació tant intel·lectual com personal. D'aquí apareixien les primeres guies que eren els llibres de viatges on s'explicava en primera persona les característiques del lloc, consums i tradicions.

Per altra banda, Muntanyola (1932) afirma que els factors que promouen el turisme a inicis del XX poden ser el clima, els balnearis termals, les platges o també la natura i monuments històrics. Segons Leiper (1979), pel turisme són de vital importància els elements com el clima, el paisatge, la flora i la fauna i l'hospitalitat de la població local. Així, Ripoll era una vila que reunia part d'aquests factors exposats pels autors, que són el clima, amb unes temperatures fresques a l'estiu; la natura, ja que estava situada al Prepirineu envoltada d'un magnífic entorn paisatgístic i muntanyenc; una població amable amb els forasters; i evidentment el monument històric que era el monestir de Santa Maria. Tot i així, Muntanyola (1932) també constata que cal disposar d'unes bones comunicacions, per facilitar l'accés al turista. Per aquesta raó, durant el 1907-1936, a les revistes de Ripoll es localitzen importants referències sobre la construcció i millora de carreretes i el ferrocarril, elements que condicionen l'existència del turisme. Cal destacar que la invenció de la màquina de vapor va tenir una forta repercussió en el món turístic, ja que va possibilitar la creació d'una millor comunicació i d'una forma més regular i còmode per l'usuari.

Es creu de rellevància esmentar que els santuaris i confessions religioses han mogut en tots els temps multituds d'un lloc a un altre (Muntanyola, 1932). Aquí podem entendre l'important moviment de turistes, visitants i també religiosos a Ripoll, per poder gaudir de la imatge del monestir, tant per la seva bellesa, com per la seva història, significat i religiositat, fet que queda demostrat a l'estudi de Blasco (2008), on menciona que en el patrimoni religiós de l'època esmentada hi destacava Montserrat, el Santuari de Núria, Santa Maria de Ripoll, el monestir de Poblet, Santes Creus o el monestir de Sant Joan de les Abadesses.

També ens trobem en un moment on va aparèixer una preocupació pel patrimoni natural, pel medi ambient. D'aquí en són mostra les queixes sobre la manca d'arbrat de la vila de Ripoll que s'han identificat a les revistes i que davant la situació la brigada del poble era l'encarregada de plantar-ne de nous, per tal que la vila seguís mantenint el seu origen muntanyenc i alhora satisfer als turistes amb una imatge de poble rural, tot i la seva modernització i urbanització.

Per una banda, un dels fets rellevants de l'època és el naixement de l'afició per les activitats de caire esportiu, molt vinculat al turisme, que tal i com veurem en l'anàlisi de les revistes ripolleses, s'inicia a través d'un interès pel ciclisme i l'esquí com a esport d'hivern, a part de l'excursionisme, una activitat molt adequada per l'entorn de la comarca del Ripollès. Per altra banda, tal i com especifica Muntanyola (1932), en aquest període també sobresurt l'amabilitat de la població local catalana, un fet molt valorat pels turistes.

És important el tema que fa esment l'autor Muntanyola (1932), en què Catalunya, inicialment, no acceptava del tot la riquesa que podia proporcionar l'activitat turística, i fins i tot l'actitud del Govern era poc interessada i participativa davant la tasca de les associacions pel foment del turisme. Però amb la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), es va començar a veure el potencial turístic per l'economia i es va crear a Espanya el *Patronat Nacional de Turisme* al 1928, encarregat d'exterioritzar la cultura patriòtica, i que el turista ho trobés manifestat en el país i allargués la seva estada. A més, cal afegir que Catalunya en concret disposava de molts elements per esdevenir un atractiu turístic, com ara el seu clima temperat, la seva lluminositat o el paisatge diversificat, a part de la seva important arquitectura i monuments.

Evidentment, un cop vist que el turisme podia esdevenir una important activitat econòmica, es va veure la necessitat de crear diferents organismes per gestionar-ho, mitjançant bona propaganda i servei d'informació i per fer front a l'acolliment dels turistes. Tot i així, anys anteriors a Primo de Rivera, ja es pot parlar dels *Automòbil-Clubs*, els *Clubs Ciclistes* o el *Centre Excursionista de Catalunya*, que van esdevenir les primeres associacions en potenciar el turisme intern. D'altra banda, es va crear la *Societat d'Atracció de Forasters (SAF)* al 1908, que al 1910 va passar a anomenar-se *Sindicats d'Iniciativa*, associacions privades que es finançaven a través de les quotes dels seus socis o de subvencions procedents dels Ajuntaments, diputacions i en algunes ocasions de l'Estat, i que vetllaven per aconseguir atraure un gran nombre de visitants a través de la promoció i propaganda (Muntanyola, 1932). Amb la crisi del 29 i la dictadura de Primo de Rivera, els recursos econòmics eren més difícils d'aconseguir, però tot i així, al 1936 n'hi havia a 300 pobles de Catalunya. A Ripoll també s'hi constata l'existència d'un *Sindicat d'Iniciativa* basat en millorar la imatge de la vila per tal d'atraure a més forasters.

Segons Blasco (2008), els objectius principals de la SAF eren facilitar als forasters les informacions útils de la zona, com els allotjaments, els medis de comunicació, les belleses naturals o artístiques, etc; fer propaganda a través de la premsa diària, fulletons, o conferències per a promoure empreses, serveis i millores que afavorissin l'atracció de forasters i fer més agradable la seva estada; o sol·licitar a l'Administració les millores que es creguessin necessàries respecte a la higiene, embelliment o serveis públics de les poblacions visitades, o realització de conferències per explicar les possibilitats competitives de Catalunya com a un destí turístic. En aquests moments es veia la necessitat de fomentar el turisme a través d'una bona promoció i creant una imatge.

La SAF es va estendre en diverses delegacions per tot el territori, que feien la funció d'oficina de turisme, on s'informava als possibles turistes, repartien fulletons, o escrivien articles en publicacions.

Una altra qüestió que aquestes societats tenien en compte per la rebuda del turista, era l'accessibilitat, facilitar l'accés del turista al nostre territori. Per aquesta raó l'atenció dels sindicats donant informació bàsica era de gran rellevància, ja que informaven també d'itineraris o horaris del transport.

Tot i la tasca de la SAF, el Govern o l'Administració no mostrava interès vers l'activitat turística i no se'n feia càrrec, ja que creia que era una feina pròpia de l'empresa privada, i per tant, era la SAF qui intentava reemplaçar l'Administració, sempre tenint en compte els seus limitats recursos (Blasco, 2008).

L'etapa del 1931 al 1936, va ser realment important a mencionar, ja que el turisme començava a adquirir una gran importància i un desenvolupament rellevant, però que va culminar amb l'esclat de la Guerra Civil Espanyola al 1936, que va provocar l'aturament d'aquesta evolució, causant així un estancament del sector.

Si ens centrem en el tipus de turisme que predominava a Ripoll, podem dir que durant el període del 1907 al 1936 era l'estiueig. Aquest tipus de turisme va néixer a finals del XIX inicis del XX, inicialment practicat solament per les classes benestants, motivats pel canvi d'aires i el desplaçament temporal fora del seu lloc de residència (Palou, 2010) i que durant aquests anys, prolifera la construcció de viles tant a les costes com a municipis de Catalunya. Puigcerdà i Camprodon en són exemples, poblacions veïnes de Ripoll.

Era una època en què va sorgir el costum de canviar temporalment de residència dins del mateix país i en certes èpoques de l'any, per una temperatura menys extremada, banys de mar o aire de muntanya (Muntanyola, 1932), fet que es constata a la població de Ripoll, on molts barcelonins hi anaven a passar l'època estiuenca per fugir de les altes temperatures i bullici de la gran ciutat, per la tranquil·litat, frescor i aire pur de les muntanyes ripolleses. L'existència de nombroses famílies estiuejants a la vila i que repetien any rere any, comportava l'aparició de les cases d'estiueig, o habitatges secundaris utilitzats amb finalitzats purament d'oci o durant el vacances.

La pràctica del turisme es pot relacionar directament amb l'aparició del temps d'oci, concepte que va aparèixer arran de la industrialització, al sorgir noves formes de producció i

conseqüentment noves formes d'organitzar el temps, sorgint així l'oci que es contraposava al treball. Fins aleshores el turisme i oci només s'ho podien permetre les classes benestants i amb cert prestigi social (Palou, 2010). A Ripoll, com a molts territoris de Catalunya arribava la industrialització i el temps d'oci, però mentre que pels obrers ripollesos significava gaudir de petites festivitats o activitats organitzades a la vila, per les classes socials més ben considerades es traduïa en el desplaçament per períodes considerables de temps a llocs diferents a la seva residència habitual, considerant-ho així turisme. En els resultats obtinguts en aquest estudi, demostraran que eren les famílies benestants les que principalment realitzaven llargues estades estiuenques a Ripoll.

A més, històricament l'oci ha estat considerat com a temps lliure, com el temps alliberat al treball (Vidal, 2005). Segons es desprèn de l'estudi d'aquesta autora, si el turisme es considera com un desplaçament temporal per motius d'oci, s'entén que el turista es desplaça amb la voluntat de realitzar una activitat que li és atractiva, és a dir, realitzar activitats diferents al seu dia a dia habitual, tot canviant d'ambient i d'entorn, com ara els ciutadans de Barcelona que a inicis del XX passaven l'estiu a la vila de Ripoll per les seves característiques que la diferenciaven de la ciutat: calma, temperatures suaus, activitats a l'aire lliure, natura,...

De la mateixa manera que el turisme i oci estan directament relacionats, un altre concepte que s'hi pot vincular, és el de destinació turística. Una destinació turística es pot definir com el lloc que atrau turistes per estades temporals i amb unes característiques que contribueixen a l'atracció (Leiper, 1979). O com l'espai que concentra un conjunt de productes i condicions que fan possible l'arribada i consum turístic (Palou, 2010). Evidentment, una destinació ha de poder oferir tot allò que el turista requereix, per tant, tal i com també s'ha esmentat anteriorment, per exemple una bona xarxa de comunicacions és vital, per garantir una bona accessibilitat, però també allotjament per acollir els nouvinguts i oferir-los activitats per fer. Ripoll disposava d'uns elements que la feien turísticament interessant, com la natura i paisatge, el monestir o l'amabilitat dels seus habitants, però a més, ja des dels inicis del segle XX, els habitants de la pròpia població organitzaven festes de barris i altres esdeveniments en època estiuenca quan hi havia més gent de fora de la vila, per oferir-los-hi distraccions. Però com s'ha dit, a Ripoll hi va destacar un turisme d'estiuieg, on famílies hi anaven a passar les vacances, per tant, podem parlar d'una destinació de vacances, lloc visitat per un individu durant les seves vacances i que es diferencia de l'espai on habita durant la resta de l'any. (Carr, 2002).

La vila de Ripoll es caracteritzava pels seus paisatges i el seu entorn, però sobretot per ser l'emplaçament d'un patrimoni cultural rellevant per la història de Catalunya, el monestir benedictí de Santa Maria.

El patrimoni cultural, és difícil de definir, no té una accepció concreta, però segons Pastor (2003), es podria entendre com la identitat cultural dels pobles, on hi podem incloure molts elements com ara la història, la natura, la gastronomia, la llengua, etc. Es considera patrimoni tot allò que identifica als grups d'humans, allò pel que es diferencia als individus, és a dir, aquells elements que tenen uns valors que identifiquen a un grup d'individus.

El patrimoni té a veure amb la transmissió de missatges culturals a través dels objectes, veritables contenidors de cultura i de permanents testimonis de la civilització. La patrimonialitat no prové dels objectes, sinó dels subjectes i el procés de patrimonialització és un procés de construcció de la memòria col·lectiva (Tugores i Planas, 2006). Aquí observem dos tipus d'afirmacions, però les dues certes, ja que són els objectes els que ens donen el testimoni d'altres temps viscuts, d'un passat nostre, però a la vegada també són els subjectes (nosaltres, la societat) que fa que aquests objectes no passin per alt, que els donem a conèixer i que els protegim davant la destrucció i el pas dels anys, per tal de poder mostrar el nostre llegat molts anys més. D'aquesta manera, el monestir de Santa Maria de Ripoll el podem considerar patrimoni cultural, ja que va ser testimoni d'un moment d'esplendor pel poble, on va adquirir un cert prestigi, poder i riquesa i que a més la seva fundació va vinculada al naixement de la dinastia catalana. El fet de reconstruir-lo al segle XIX, es pretenia recuperar el simbolisme del què va ser el monestir i què va aportar a la societat com a origen de la nacionalitat catalana, i l'orgull pels ripollesos que això suposava. A més, cal destacar que el monestir de Santa Maria de Ripoll va ser declarat l'any 1931 monument Històric-Artístic.

4. Anàlisi de les revistes de Ripoll 1907-1936

En aquest apartat s'analitzen i s'expliquen els resultats obtinguts en la recollida de dades, a través de la lectura de les revistes històriques de Ripoll seleccionades. A continuació es pot observar una anàlisi quantitativa dels resultats, a partir del tractament univariant i bivariant de les dades a través del programa de tractament estadístic SPSS. Posteriorment es fa una anàlisi qualitativa, a partir de les categories i subcategories establertes i mostrant les cites més destacables que s'han identificat. En conjunt els resultats obtinguts permeten donar resposta als objectius que s'han plantejat inicialment en aquest treball de recerca.

4.1. Anàlisi quantitativa dels resultats

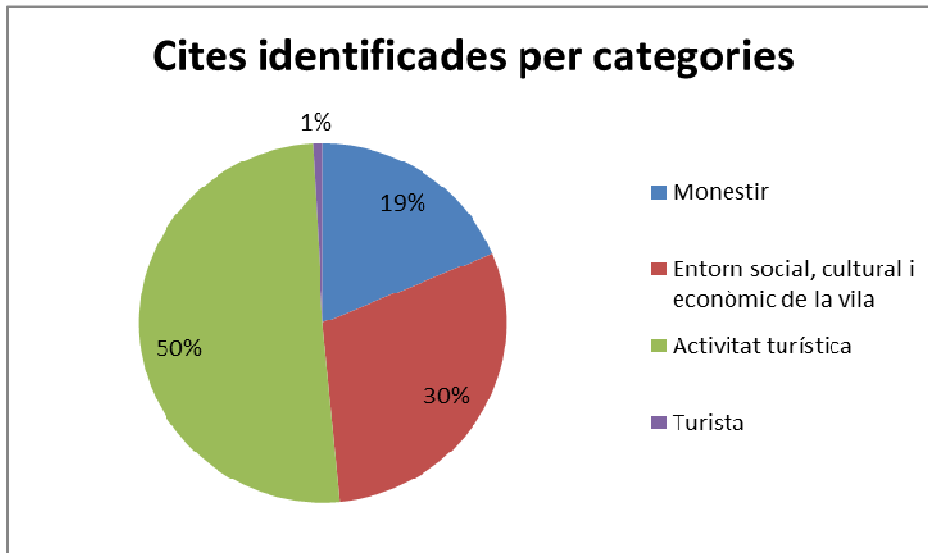
A partir dels valors numèrics aconseguits a través del programa estadístic, amb la codificació prèvia de les categories i subcategories establertes, en aquest apartat es poden establir diferents relacions entre les variables identificades i d'aquesta manera poder observar a quines revistes s'han obtingut més dades o a quins anys, així com també quines són les categories i subcategories amb més rellevància, dins la panoràmica turística de Ripoll del 1907 al 1936.

4.1.1. Cites identificades a cada categoria

Primer de tot podem establir una relació entre les categories i el nombre de cites trobades a cadascuna. Tal i com podem observar a la gràfica 2, de les quatre categories establertes, la més citada ha estat la de *l'activitat turística*, ja que s'han trobat moltes cites sobre l'estiueig i això

fa augmentar la seva freqüència; en segon lloc l'entorn social, cultural i econòmic de la vila, on s'han trobat moltes millores fetes a la població, cosa que també fa que tingui molts resultats; i finalment el monestir i la categoria turista.

Gràfica 2: Percentatges de les cites identificades per a cada categoria

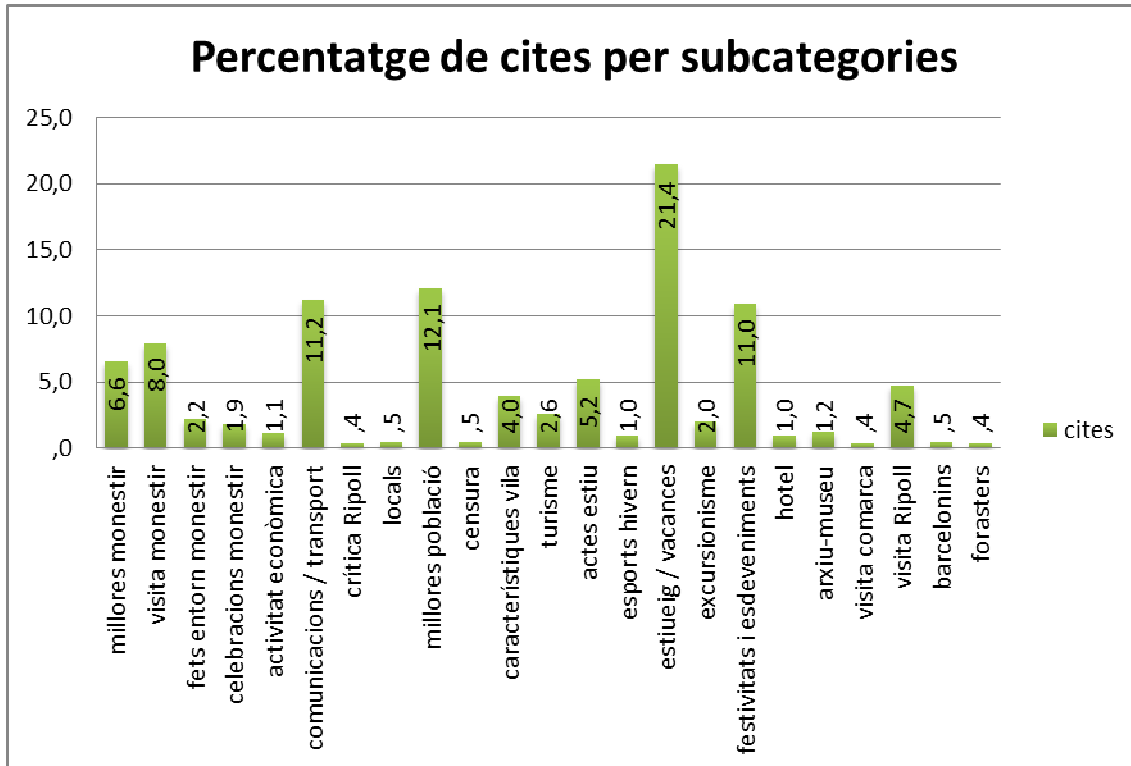
Font: Elaboració pròpia.

4.1.2. Cites identificades a cada subcategoria

Seguidament ens podem fixar en el nombre de cites trobades a cada subcategoria. Com veiem en els resultats de la gràfica 3, la subcategoria de la qual s'han trobat més referències ha estat la *d'estiueig i vacances*, ja que Ripoll va destacar per ser una destinació estiuenca, que rebia molta gent de la ciutat durant els mesos d'estiu. Destaca que a les publicacions, cada família que arribava a la vila per passar-hi les vacances o que abandonava Ripoll per tornar a la ciutat, era mencionat a les seccions d'actualitat.

Les altres subcategories rellevants són: *les millores de la població* i *les comunicacions i transport*, degut possiblement a que durant l'època analitzada, el ferrocarril va adquirint una importància cabdal com a mitjà de transport i també destacava la necessitat de fer les poblacions accessibles tant per a la pròpia gent local, com per a la gent forastera, i també apareixien un seguit de necessitats per millorar la població en sí, els seus carrers, habitatges i l'entorn en general, amb unes condicions higièniques favorables per a tothom, perquè els habitants poguessin gaudir del seu poble, però també donar una bona imatge a la gent procedent de la ciutat.

Gràfica 3: Percentatges de les cites identificades per a cada subcategoria

Font: Elaboració pròpia.

4.1.3. Cites identificades per categoria i subcategoria

En les taules que vénen a continuació, veiem detallades les cites trobades de cada subcategoria i es pot veure quin ha estat el tema més repetit per cadascuna de les categories. Així, en la categoria del *monestir*, la *visita al monestir* ha estat la més anotada, degut a la importància del monument en sí mateix, que originava un gran moviment de persones, de congregacions religioses, forasters o professionals, que anaven a Ripoll de forma expressa per poder-lo contemplar en la seva màxima esplendor. En segon lloc trobem les *millors del monestir*, degut a les nombroses cites referents a les tombes de Guifré i Morgades, o la realització de la “tómbola” per a la recaptació de recursos per dur a terme les obres pertinents a l’edifici. També es poden destacar *les celebracions* i *els fets entorn del monestir*, que és a on s’ha trobat menys cites, però són rellevants, ja que implica que la població local, els habitants de Ripoll, accedien al monestir per festivitats i celebracions religioses i gaudien de la plaça del davant amb les vistes de l’imponent monument, cosa que indica que l’edifici era l’eix principal de la vida quotidiana de la vila i la comarca.

Taula 9: Cites referents a la categoria *Monestir* segons subcategories

Subcategoria	Nº de cites	%
millores monestir	53	35,33
visita monestir	64	42,67
fets entorn monestir	18	12,00
celebracions monestir	15	10,00
Total	150	100,00

Font: Elaboració pròpia.

En la categoria de *l'entorn social, cultural i econòmic de la vila*, sobresurt la subcategoria *millores de la població*, degut al nombre de comentaris trobats referents a la millora dels empedrats dels carrers, l'enllumenat, o la plantació i poda d'arbres dels passejos i vora els rius. Aquestes millores es realitzaven per una convivència més agradable pels veïns de la vila, però també per donar una bona imatge als forasters i que els estiuejants gaudissin de l'estada a Ripoll.

L'altra subcategoria a destacar és la de *comunicacions i transport*, que com s'ha comentat abans, en aquest període va adquirir molta importància la creació i ús del ferrocarril i la millora de les carreteres. Cal dir que la major part dels visitants, sobretot grups, tant d'escolars com de religiosos, i els estiuejants, usaven el ferrocarril com a mitjà per arribar a Ripoll, i per aquesta raó també requeria una atenció especial la comoditat del viatger i l'augment de viatges o l'establiment d'un horari diferent a l'estiu amb més viatges, per poder fer front al gran nombre de barcelonins que anaven a passar la temporada estiuenca a la capital ripollesa o a altres poblacions de més amunt.

Taula 10: Cites referents a la categoria *Entorn social, cultural i econòmic de la vila* segons subcategories

Subcategoria	Nº de cites	%
activitat econòmica	9	4,35
comunicacions / transport	90	43,48
crítica Ripoll	3	1,45
locals	4	1,93
millores població	97	46,86
censura	4	1,93
Total	207	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Com a *activitat turística* destaca la subcategoria *d'estiueig i vacances*, pel tema també esmentat amb anterioritat, de l'interès de moltes famílies residents a la ciutat, interessades en passar l'estiu en aquesta vila, tot fugint del bullici i l'ambient calorós de Barcelona. Com també ja s'ha mencionat, tots els estiuejants, fossin nous o fidels a passar la temporada d'estiu a

Ripoll, tant a la seva arribada com a la seva partida, es publicava com a notícia d'actualitat a les revistes analitzades.

En segona posició tenim la subcategoria de *festivitats i esdeveniments*, relacionat amb les activitats pròpies dirigides als habitants de la vila, com era la Festa Major de Sant Eudald, gran festa pels ripollesos per ser una festa en honor al seu patró, o fires com la de Santa Teresa on s'hi realitzaven transaccions de bestiar i la de les Quaranta Hores. Cal dir que en aquestes festivitats també s'hi podien trobar forasters que venien a gaudir de l'ambient, tot i no celebrar-se en ple estiu, sinó a la primavera i tardor.

El tema que també ha tingut rellevància ha estat el *d'actes d'estiu*, ja que durant l'època d'estiu tenien lloc a la població les festes dels barris que també animaven en els estiuejadors, però també altres actes o activitats que s'organitzaven expressament per fer més agradable i divertida l'estada a les famílies de fora.

Taula 11: Cites referents a la categoria *Activitat turística* segons subcategories

Subcategoria	Nº de cites	%
turisme	21	5,17
actes estiu	42	10,34
esports hivern	8	1,97
estiuieg / vacances	172	42,36
excursionisme	16	3,94
festivitats i esdeveniments	88	21,67
hotel	8	1,97
arxiu-museu	10	2,46
visita comarca	3	0,74
visita Ripoll	38	9,36
Total	406	100,00

Font: Elaboració pròpia.

En la categoria *turista*, s'han trobat pràcticament les mateixes cites en les dues subcategories, ja que en aquella època, el mot *turista* encara no s'utilitzava i es referien com a forasters la gent que no residia a la vila i venia per fer-hi estades temporals o a visitar-lo. Tot i així sobresurt una mica més la subcategoria de *barcelonins*, segurament per ser el públic que més rebia la vila.

Taula 12: Cites referents a la categoria *Turista* segons subcategories

Subcategoria	Nº de cites	%
barcelonins	4	57,14
forasters	3	42,86
Total	7	100,00

Font: Elaboració pròpia.

4.1.4. Categories identificades a cada revista

Una altra relació que s'ha pogut establir, és quines categories s'han trobat a cada revista.

Pel que fa a les categories trobades a cada revista, segons la taula 13, podem veure que la que sobresurt més és *l'activitat turística*, seguida de *l'entorn social, cultural i econòmic de la vila*, *el monestir* i finalment la de *turista*.

L'activitat turística apareix molt en *El Puigmal*, a causa de les nombroses referències a l'arribada i partida d'estiuejants a la població, així com també les festes de carrer i la temporada de sardanes celebrades als estius.

L'entorn social, cultural i econòmic de la vila apareix en abundància a la revista *El Puigmal*, ja que és la revista on es descriu més les característiques del poble de Ripoll i a on es comencen a posar de manifest les obres urbanes i millores de l'espai urbà. Aquesta categoria també adquireix importància a la revista *Ripoll*.

Sobre la categoria del *monestir*, a les revistes on apareix més és en *El Puigmal*, *l'Altaveu* i *El Ripollès*, degut, a les moltes visites al monument, a la construcció de la tomba en marbre del Bisbe Morgades a l'entrada de la basílica i de la creació d'un monument funerari per les restes del compte Guifré (comentat bàsicament a *l'Altaveu*), fins aleshores guardades en una caixa de fusta.

La categoria de *turista* és relativament minsa, i per això no és gaire representativa a la taula. Tot i així, les cites que es refereixen als *forasters* i *barcelonins* les trobem bàsicament en *El Puigmal*.

Taula 13: Categories de les cites identificades segons revista

REVISTA	Monestir		Entorn social, cultural i econòmic de Ripoll		Activitat turística		Turista	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
Altaveu	49	32,67	12	5,02	77	18,97	0	0,00
El Gall de Ripoll	0	0,00	30	12,55	76	18,72	0	0,00
El Puigmal	80	53,33	175	73,22	155	38,18	6	85,71
Ripoll	3	2,00	18	7,53	27	6,65	0	0,00
El Ripollès	18	12,00	16	6,69	71	17,49	1	14,29
Total	150	100,00	239	100,00	406	100,00	7	100,00

Font: Elaboració pròpia.

4.1.5. Cites identificades per a cada categoria i per any

Un altre punt de vista és veure el nombre de cites que s'han trobat per a cada categoria i a quins anys. A la taula 14, bàsicament es pot observar que els anys amb més número de cites trobades, és el període del 1908 al 1911 aproximadament, on les quatre categories hi apareixen amb importància, però destacant la de *l'entorn social, cultural i econòmic de la vila*, que va al capdavant i la de *l'activitat turística*. Aquests resultats s'expliquen per la revista *El Puigmal*, que és la que engloba aquest anys, i que com ja s'ha dit anteriorment, és la revista a on s'han trobat més cites al respecte.

Altres dades que es poden destacar, són les obtingudes dels anys 1916 al 1919, on predomina la categoria de *l'activitat turística*, i el període del 1912 al 1914 on s'han trobat menys referències de totes les categories.

Taula 14: Cites per categories segons l'any

ANY	Monestir		Entorn social, cultural i econòmic de Ripoll		Activitat turística		Turista	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
1907	3	2,00	21	8,79	6	1,48	0	1,48
1908	26	17,33	68	28,45	67	16,50	6	16,50
1909	23	15,33	6	2,51	24	5,91	0	5,91
1910	19	12,67	52	21,76	37	9,11	0	9,11
1911	8	5,33	24	10,04	19	4,68	0	4,68
1912	1	0,67	4	1,67	2	0,49	0	0,49
1913	3	2,00	4	1,67	1	0,25	0	0,25
1914	0	0,00	4	1,67	0	0,00	0	0,00
1916	0	0,00	20	8,37	43	10,59	0	10,59
1917	0	0,00	3	1,26	48	11,82	0	11,82
1918	8	5,33	5	2,09	21	5,17	0	5,17
1919	9	6,00	10	4,18	27	6,65	1	6,65
1920	1	0,67	2	0,84	14	3,45	0	3,45
1921	0	0,00	1	0,42	11	2,71	0	2,71
1923	0	0,00	3	1,26	9	2,22	0	2,22
1931	14	9,33	2	0,84	2	0,49	0	0,49
1932	8	5,33	1	0,42	23	5,67	0	5,67
1933	14	9,33	1	0,42	15	3,69	0	3,69
1934	4	2,67	2	0,84	17	4,19	0	4,19
1935	5	3,33	4	1,67	13	3,20	0	3,20
1936	4	2,67	2	0,84	7	1,72	0	1,72
Total	150	100,00	239	100,00	406	100,00	7	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Cal dir, que en aquest cas, el p-valor és igual a 0,000 i per tant es rebutja la hipòtesi nul·la i es confirma l'existència de relació entre les variables de categoria i any.

4.1.6. Cites identificades per any, per categoria i per revista

Una altra relació obtinguda i més complexa, ha estat la de combinar el nombre de cites trobades per any, per a cada categoria i per revista. D'aquesta manera, per a cada revista s'ha creat una taula on s'especifiquen els anys i les categories que se n'ha obtingut informació (les que no s'hi ha trobat cites no apareixen en els requadres).

Així, a l'*Altaveu* s'han obtingut més referències sobre la categoria del *monestir* durant els anys 1931 i el 1933, la de *l'entorn social, cultural i econòmic de la vila* durant el 1935, la de *l'activitat turística* durant el 1932 i el 1934, i de la categoria *de turista* no se n'ha trobat cap.

Taula 15: Categories identificades a la revista l'Altaveu

ANY	Monestir		Entorn social, cultural i econòmic de Ripoll		Activitat turística	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
1931	14	28,57	2	16,67	2	2,60
1932	8	16,33	1	8,33	23	29,87
1933	14	28,57	1	8,33	15	19,48
1934	4	8,16	2	16,67	17	22,08
1935	5	10,20	4	33,33	13	16,88
1936	4	8,16	2	16,67	7	9,09
Total	49	100	12	100	77	100

Font: Elaboració pròpia.

Respecte a *El Gall de Ripoll*, s'han localitzat cites respecte *l'entorn de la vila*, en especial durant l'any 1916, i sobre *l'activitat turística* s'han trobat més referències en el 1917.

Taula 16: Categories identificades a la revista El Gall de Ripoll

ANY	Entorn social, cultural i econòmic de Ripoll		Activitat turística	
	Nº cites	%	Nº cites	%
1916	10	55,56	18	23,68
1917	3	16,67	26	34,21
1920	1	5,56	12	15,79
1921	1	5,56	11	14,47
1923	3	16,67	9	11,84
Total	18	100,00	76	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Pel que fa a *El Puigmal*, la categoria del *monestir* ha predominat en els anys 1908 i 1909, la de *l'entorn de la vila* en els anys 1908 i 1910, i la de *l'activitat turística* i *turista* en el 1908.

Taula 17: Categories identificades a la revista *El Puigmal*

ANY	Monestir		Entorn social, cultural i econòmic de Ripoll		Activitat turística		Turista	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
1907	3	3,75	21	12,00	6	3,87	0	0,00
1908	26	32,5	68	38,86	67	43,23	6	50
1909	23	28,75	6	3,43	24	15,48	0	0,00
1910	19	23,75	52	29,71	37	23,87	0	0,00
1911	8	10	24	13,71	19	12,26	0	0,00
1912	1	1,25	4	2,29	2	1,29	6	50
Total	80	100,00	175	100,00	155	100,00	12	100,00

Font: Elaboració pròpia.

En la revista *Ripoll* podem observar com el 1916 és l'any amb més referències sobre *l'entorn de la vila* i aquest mateix any també és el més referenciat respecte a *l'activitat turística*.

Taula 18: Categories identificades a la revista *Ripoll*

ANY	Monestir		Entorn social, cultural i econòmic de Ripoll		Activitat turística	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
1913	3	100	4	22,22	1	3,70
1914	0	0,00	4	22,22	0	0,00
1916	0	0,00	10	55,56	25	92,59
1917	0	0,00	0	0,00	1	3,70
Total	3	100,00	18	100,00	27	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Per acabar, en *El Ripollès*, s'observa que el 1919 és l'any on s'han trobat més cites sobre les quatre categories relacionades amb *l'activitat turística*, i en general se n'han trobat forces en tots els anys, tot i tractar-se d'uns anys amb dificultats, per coincidir amb l'etapa on Europa està immersa en la Primera Guerra Mundial, les repercussions de la qual es van notar arreu, a través d'una situació difícil i marcada per una inestabilitat política.

Taula 19: Categories identificades a la revista *El Ripollès*

ANY	Monestir		Entorn social, cultural i econòmic de Ripoll		Activitat turística		Turista	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
1917	0	0,00	0	0,00	21	29,58	0	0,00
1918	8	44,44	5	31,25	21	29,58	0	0,00
1919	9	50,00	10	62,5	27	38,03	1	100,00
1920	1	5,56	1	6,25	2	2,82	0	0,00
Total	18	100,00	16	100,00	71	100,00	1	100,00

Font: Elaboració pròpia.

En aquest cas, el p- valor també és igual a 0,000 i per tant es rebutja la hipòtesi nul·la i es confirma l'existència de relació entre les variables de categoria, any i revista.

4.1.7. Cites identificades per subcategoria, per categoria i per revista

A continuació podem relacionar la quantitat de cites trobades de cada subcategoria, per categoria i per revista, mostrat a través d'una taula per a cada categoria.

Com es pot observar en les taules següents, és a la revista *Puigmal* a on s'han pogut extreure més cites, tot destacant les subcategories (ordenades de més a menys importància) *d'estiueig i vacances, millores de la població, comunicacions i transport, millores del monestir, festivitats i esdeveniments, i característiques de la vila*. Seguidament es pot remarcar la revista *Altaveu*, amb les subcategories més rellevants de *visita al monestir, visita a Ripoll, actes d'estiu, arxiu-museu i característiques de la vila*. Per últim, també és de destacar la revista *El Gall de Ripoll*, amb *estiueig i vacances i millores de la població* com les subcategories més trobades.

Taula 20: Cites referents a la categoria *Monestir* segons subcategories i revista

SUBCATEGORIA	Altaveu		El Gall de Ripoll		El Puigmal		Ripoll		El Ripollès	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
Millores monestir	6	12,24	0	0,00	37	46,25	2	66,67	8	44,44
Visita monestir	35	71,43	0	0,00	19	23,75	1	33,33	9	50,00
Fets entorn monestir	2	4,08	0	0,00	16	20	0	0,00	0	0,00
Celebracions monestir	6	12,24	0	0,00	8	10	0	0,00	1	5,56
Total	49	100,00	0	0,00	80	100,00	3	100,00	18	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Taula 21: Cites referents a la categoria *Entorn social, cultural i econòmic de Ripoll* segons subcategories i revista

SUBCATEGORIA	Altaveu		El Gall de Ripoll		El Puigmal		Ripoll		El Ripollès	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
activitat econòmica	1	8,33	0	0,00	4	2,29	4	22,22	0	0,00
comunicacions / transport	3	25,00	7	38,89	66	37,71	2	11,11	12	75
crítica Ripoll	0	0,00	0	0,00	3	1,71	0	0,00	0	0,00
locals	0	0,00	0	0,00	4	2,29	0	0,00	0	0,00
millores població	2	16,67	10	55,56	71	40,57	12	66,67	2	12,5
censura	4	33,33	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
característiques vila	2	16,67	1	5,56	27	15,43	0	0,00	2	12,5
Total	12	100,00	18	100,00	175	100,00	18	100,00	16	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Taula 22: Cites referents a la categoria *Activitat turística* segons subcategories i revista

SUBCATEGORIA	Altaveu		El Gall de Ripoll		El Puigmal		Ripoll		El Ripollès	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
turisme	9	11,69	0	0,00	9	6,00	1	4,00	2	2,94
actes estiu	13	16,88	9	11,84	13	8,67	3	12,00	4	5,88
esports hivern	0	0,00	0	0,00	5	3,33	0	0,00	3	4,41
estiuatge / vacances	17	22,08	39	51,32	71	47,33	12	48,00	33	48,53
excursionisme	1	1,30	0	0,00	13	8,67	0	0,00	2	2,94
festivitats i esdeveniments	11	14,29	18	23,68	32	21,33	6	24,00	21	30,88
hotel	1	1,30	1	1,32	1	0,67	3	12,00	2	2,94
arxiu-museu	10	12,99	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
visita comarca	0	0,00	0	0,00	3	2,00	0	0,00	1	1,47
visita Ripoll	15	19,48	9	11,84	3	2,00	0	0,00	0	0,00
Total	77	100,00	76	100,00	150	100,00	25	100,00	68	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Taula 23: Cites referents a la categoria *Turista* segons subcategories i revista

SUBCATEGORIA	Altaveu		El Gall de Ripoll		El Puigmal		Ripoll		El Ripollès	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
barcelonins	0	0,00	0	0,00	3	50	0	0,00	1	100,00
forasters	0	0,00	0	0,00	3	50	0	0,00	0	0,00
Total	0	0,00	0	0,00	6	100,00	0	0,00	1	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Cal dir, que en aquest cas, el p-valor és igual a 0,000 i per tant es rebutja la hipòtesi nul·la i es confirma l'existència de relació entre les variables de categoria, subcategoria i revista.

4.1.8. Cites identificades per subcategoria, per categoria i per any

En els següents quadres (24, 25, 26, 27, 28 i 29) observem el nombre de referències trobades de cada subcategoria i per a cada any, desglossat per categories. Així, de les subcategories *fets entorn del monestir, comunicacions i transport, característiques de la vila, turisme, estiuatge i vacances, excursionisme, festivitats i esdeveniments, barcelonins i forasters* apareixen amb més freqüència durant el 1908. La subcategoria de *millors del monestir* s'ha trobat més a l'any 1909, i la de *millors de la població* al 1910. Les subcategories *d'esports d'hivern i activitat econòmica*, tot i que el nombre de cites localitzades no és molt elevat, es concentren bàsicament a l'any 1911 i 1914 respectivament. Pel que fa a *actes d'estiu, hotel i visita a Ripoll*, el nombre de referències més elevat es concentra en el 1916 (en el cas de visita Ripoll,

també trobem el mateix nombre de cites en el 1917 i 1934) i les de *festivitats i esdeveniments* pren més rellevància durant el 1917. Respecte a les quatre subcategories restants de *celebracions al monestir, arxiu-museu, visita al monestir i censura*, destaquen el major nombre de cites en els anys 1931, 1932, 1933 i 1935 respectivament.

Taula 24: Cites referents a la categoria *Monestir* segons subcategories i anys

ANY	millores monestir		visita monestir		fets entorn monestir		celebracions monestir	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
1907	0	0,00	1	1,56	1	9,09	1	6,67
1908	6	11,32	7	10,94	4	36,36	2	13,33
1909	16	30,19	5	7,81	2	18,18	0	0,00
1910	10	18,87	6	9,38	1	9,09	2	13,33
1911	5	9,43	0	0,00	0	0,00	3	20,00
1912	0	0,00	0	0,00	1	9,09	0	0,00
1913	2	3,77	1	1,56	0	0,00	0	0,00
1914	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1916	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1917	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1918	6	11,32	1	1,56	0	0,00	1	6,67
1919	2	3,77	7	10,94	0	0,00	0	0,00
1920	0	0,00	1	1,56	0	0,00	0	0,00
1921	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1923	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1931	3	5,66	7	10,94	0	0,00	4	26,67
1932	1	1,89	7	10,94	0	0,00	0	0,00
1933	1	1,89	11	17,19	2	18,18	0	0,00
1934	1	1,89	3	4,69	0	0,00	0	0,00
1935	0	0,00	3	4,69	0	0,00	2	13,33
1936	0	0,00	4	6,25	0	0,00	0	0,00
Total	53	100,00	64	100,00	11	100,00	15	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Taula 25: Cites referents a la categoria *Entorn social, cultural i econòmic de la vila* segons subcategories i anys (1)

ANY	activitat econòmica		comunicacions / transport		crítica Ripoll		locals	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
1907	2	22,22	11	12,22	0	0,00	0	0,00
1908	1	11,11	25	27,78	3	1,72	3	75,00
1909	1	11,11	5	5,56	0	0,00	0	0,00
1910	0	0,00	13	14,44	1	0,57	1	25,00
1911	0	0,00	9	10,00	2	1,15	0	0,00
1912	0	0,00	3	3,33	3	1,72	0	0,00
1913	1	11,11	1	1,11	4	2,30	0	0,00
1914	3	33,33	0	0,00	5	2,87	0	0,00
1916	0	0,00	3	3,33	6	3,45	0	0,00
1917	0	0,00	0	0,00	7	4,02	0	0,00
1918	0	0,00	4	4,44	8	4,60	0	0,00

*Continua a la pàgina següent.

Anàlisi del fenomen turístic a Ripoll durant el període 1907-1936, a través de revistes històriques de la vila.

1919	0	0,00	8	8,89	9	5,17	0	0,00
1920	0	0,00	1	1,11	10	5,75	0	0,00
1921	0	0,00	1	1,11	11	6,32	0	0,00
1923	0	0,00	3	3,33	12	6,90	0	0,00
1931	0	0,00	1	1,11	13	7,47	0	0,00
1932	0	0,00	0	0,00	14	8,05	0	0,00
1933	0	0,00	0	0,00	15	8,62	0	0,00
1934	0	0,00	1	1,11	16	9,20	0	0,00
1935	0	0,00	0	0,00	17	9,77	0	0,00
1936	1	11,11	1	1,11	18	10,34	0	0,00
Total	9	100,00	90	100,00	174	100,00	4	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Taula 26: Cites referents a la categoria *Entorn social, cultural i econòmic de la vila* segons subcategories i anys (2)

ANY	millores població		censura		característiques vila	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
1907	8	8,25	0	0,00	0	0,00
1908	14	14,43	0	0,00	22	68,75
1909	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1910	35	36,08	0	0,00	3	9,375
1911	13	13,40	0	0,00	2	6,25
1912	1	1,03	0	0,00	0	0,00
1913	2	2,06	0	0,00	0	0,00
1914	1	1,03	0	0,00	0	0,00
1916	16	16,49	0	0,00	1	3,125
1917	3	3,09	0	0,00	0	0,00
1918	1	1,03	0	0,00	0	0,00
1919	0	0,00	0	0,00	2	6,25
1920	1	1,03	0	0,00	0	0,00
1921	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1923	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1931	0	0,00	0	0,00	1	3,125
1932	0	0,00	0	0,00	1	3,125
1933	1	1,03	0	0,00	0	0,00
1934	0	0,00	1	25,00	0	0,00
1935	1	1,03	3	75,00	0	0,00
1936	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Total	97	100,00	4	100,00	32	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Taula 27: Cites referents a la categoria *Activitat turística* segons subcategories i any (1)

ANY	turisme		actes estiu		esports hivern		estiuatge/vacances		excursionisme	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%
1907	0	0,00	0	0,00	0	0,00	4	2,33	0	0,00
1908	8	38,10	3	7,14	0	0,00	31	18,02	7	43,75
1909	0	0,00	2	4,76	0	0,00	15	8,72	3	18,75
1910	1	4,76	8	19,05	0	0,00	17	9,88	2	12,50
1911	0	0,00	0	0,00	5	62,50	3	1,74	1	6,25
1912	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,58	0	0,00
1913	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1914	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1916	1	4,76	6	14,29	0	0,00	22	12,79	0	0,00
1917	1	4,76	5	11,90	0	0,00	25	14,53	0	0,00
1918	0	0,00	2	4,76	1	12,50	7	4,07	1	6,25
1919	1	4,76	1	2,38	1	12,50	15	8,72	1	6,25
1920	0	0,00	1	2,38	1	12,50	4	2,33	0	0,00
1921	0	0,00	0	0,00	0	0,00	6	3,49	0	0,00
1923	0	0,00	1	2,38	0	0,00	5	2,91	0	0,00
1931	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1932	4	19,05	5	11,90	0	0,00	2	1,16	0	0,00
1933	4	19,05	2	4,76	0	0,00	4	2,33	0	0,00
1934	0	0,00	4	9,52	0	0,00	5	2,91	0	0,00
1935	1	4,76	2	4,76	0	0,00	4	2,33	0	0,00
1936	0	0,00	0	0,00	0	0,00	2	1,16	1	6,25
Total	21	100,00	42	100,00	8	100,00	172	100,00	16	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Taula 28: Cites referents a la categoria *Activitat turística* segons subcategories i any (2)

ANY	festivitats i esdeveniments		hotel		arxiu-museu		visita comarca		visita ripoll	
	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	%	Nº cites	5	Nº cites	%
1907	1	1,20	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	2,63
1908	12	14,46	0	0,00	0	0,00	3	100,00	3	7,89
1909	3	3,61	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	2,63
1910	7	8,43	1	12,50	0	0,00	0	0,00	1	2,63
1911	9	10,84	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	2,63
1912	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	2,63
1913	1	1,20	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1914	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1916	5	6,02	4	50,00	0	0,00	0	0,00	5	13,16
1917	12	14,46	0	0,00	0	0,00	0	0,00	5	13,16
1918	6	7,23	2	25,00	0	0,00	0	0,00	2	5,26
1919	3	3,61	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1920	8	9,64	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1921	2	2,41	0	0,00	0	0,00	0	0,00	3	7,89
1923	3	3,61	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
1931	1	1,20	0	0,00	1	10,00	0	0,00	0	0,00
1932	5	6,02	0	0,00	5	50,00	0	0,00	2	5,26

*Continua a la pàgina següent.

1933	1	1,20	1	12,50	1	10,00	0	0,00	2	5,26
1934	1	1,20	0	0,00	2	20,00	0	0,00	5	13,16
1935	2	2,41	0	0,00	1	10,00	0	0,00	3	7,89
1936	1	1,20	0	0,00	0	0,00	0	0,00	3	7,89
Total	83	100,00	8	100,00	10	100,00	3	100,00	38	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Taula 29: Cites referents a la categoria *Turista* segons subcategories i anys

ANY	barcelonins		forasters	
	Nº cites	%	Nº cites	%
1907	0	0,00	0	0,00
1908	3	75,00	3	100,00
1909	0	0,00	0	0,00
1910	0	0,00	0	0,00
1911	0	0,00	0	0,00
1912	0	0,00	0	0,00
1913	0	0,00	0	0,00
1914	0	0,00	0	0,00
1916	0	0,00	0	0,00
1917	0	0,00	0	0,00
1918	0	0,00	0	0,00
1919	1	25,00	0	0,00
1920	0	0,00	0	0,00
1921	0	0,00	0	0,00
1923	0	0,00	0	0,00
1931	0	0,00	0	0,00
1932	0	0,00	0	0,00
1933	0	0,00	0	0,00
1934	0	0,00	0	0,00
1935	0	0,00	0	0,00
1936	0	0,00	0	0,00
Total	4	100,00	3	100,00

Font: Elaboració pròpia.

En aquest últim cas, el p-valor és també igual a 0,000 i per tant es rebutja la hipòtesi nul·la i es confirma l'existència de relació entre les variables de categoria, subcategoria i any.

Com s'ha pogut comprovar, s'han anat trobant cites destacables al llarg de tots els anys estudiats, però se n'han concentrat més durant el primer període que va del 1907 al 1917 aproximadament. Això, es pot interpretar com l'etapa o període culminant del desenvolupament de l'activitat turística a Ripoll.

4.2. Anàlisi qualitativa dels resultats

Per analitzar qualitativament tots els resultats obtinguts a través de la recopilació de cites a la base de dades, s'ha procedit a comentar cada categoria i subcategoria a partir d'exemples de les cites trobades a les revistes i que es poden enllaçar amb els fets històrics més rellevants de la vila.

Molts dels esdeveniments transcorreguts al llarg de la història, i en concret durant el període del 1907 al 1936, van tenir una incidència directa o indirecta en el turisme, un activitat aleshores incipient que anava evolucionat gràcies a la popularització de l'activitat entre la societat, que va comprendre la importància i necessitat de desenvolupar una activitat turística, que a la vegada es convertia en una activitat econòmica destacable. Cal dir que el desenvolupament del turisme va quedar estroncat al 1936 amb l'esclat de la Guerra Civil.

Durant aquests anys, Catalunya vivia un moment de canvis, amb l'existència d'un desig de modernitat i es caracteritzava per una important exaltació del catalanisme i la lluita de classes. Això es pot observar clarament a la població de Ripoll, en el to nacionalista que prenien totes les revistes analitzades, tot reivindicant la importància de la nació catalana i llurs tradicions.

4.2.1. Entorn social, cultural i econòmic de la vila

En aquesta categoria s'hi especifica tot el relacionat amb la història econòmica i social de Ripoll durant l'època tractada, que succeeix paral·lelament a la situació de tot Catalunya. D'aquesta manera es tracten temes com les característiques pròpies de la vila, així com també els principals canvis que es van produir en aquest període com les millores en les comunicacions o la industrialització, que van comportar un desenvolupament i avenç del poble amb la seva urbanització i obres de millora de cara als habitants locals i als turistes.

Com publica Dalmau (2003), Ripoll és un vila amb els orígens vinculats al comte Guifré el Pelós, qui segons la llegenda crea la senyera i el monestir de Santa Maria, monument que adquireix un important pes en la història de Catalunya, pel seu prestigi polític, religiós, econòmic i cultural. Per aquesta raó, és habitual anomenar Ripoll com el bressol de Catalunya, ja que històricament és on va néixer la dinastia catalana. Així, també és una vila que s'ha desenvolupat al voltant de la figura del monestir, prop del qual es situaven els ripollesos per buscar seguretat.

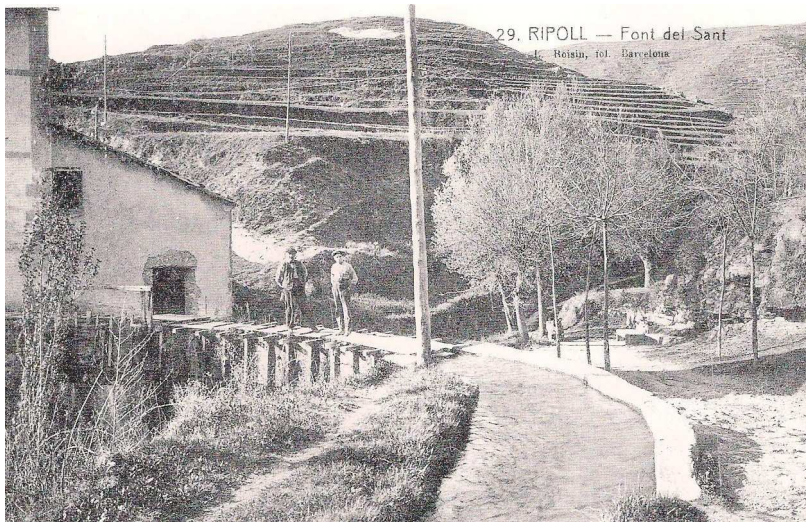
Econòmicament parlant, els segles XVI, XVII i XVIII, van destacar per l'existència d'oficis relacionats amb el treball del ferro (clavetaires, fargaires, ferrers,...) amb les armes de foc com

l'element més rellevant, convertint Ripoll en un dels principals centres productors de l'Estat espanyol i un dels millors d'Europa (Dalmau, 2003).

Al segle XX, tot i que la majoria de la societat catalana era rural, hi va haver un fet destacable: la fil·loxera, que va perjudicar la vinya del camp català tot destruint els ceps, des de finals del XIX fins al 1910 aproximadament. Ripoll va ser una de les zones afectades, on l'epidèmia va afectar als seus cultius.

Tot i així, el període al qual es refereix aquest estudi (1907-1936) és un moment marcat per la disminució agrària i l'augment de la indústria (Fuster, 2010). En aquests moments Ripoll s'aprofitava de les aigües del Ter i del Freser, potenciant l'aparició de diverses fàbriques i comportant un augment important de la població, transformacions econòmiques i l'arribada del ferrocarril.

Imatge 2: Canal de Santa Maria. L'aigua com a font d'energia per a la indústria

Font: Dalmau (1996).

Culturalment, durant aquest període els partits polítics, entitats com el Casino de Ripoll o l'Orfeó de Ripoll, organitzaven actes com ara cinema, balls, teatre o certàmens literaris, i també van sorgir diverses orquestres i grups musicals.

Tot i que al 1913 va arribar el cinema a Ripoll, encara hi havia una diversió que va perdurar, els toros, i com a activitats esportives més rellevants el futbol i l'excursionisme.

Contextualitzada la situació de la vila, cal centrar-nos en els seus sectors econòmics predominants. Aquest estudi es centra en el turisme, un dels sectors representatius a Ripoll, però que convivia amb un altre sector predominant, que era l'industrial.

Activitat econòmica

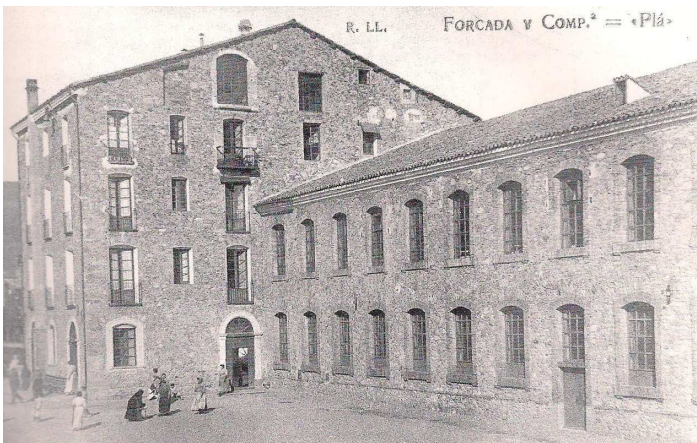
El període que s'estudia, destaca per la industrialització de Ripoll, on s'aprofitava l'energia hidràulica dels rius Ter i Freser (a través de la turbina hidràulica i posteriorment de l'electricitat), amb important pes la indústria del cotó. Segons Camps (1989), paral·lelament, van sorgir altres petites indústries, suplementàries a la tèxtil, per tal de proporcionar elements necessaris per al seu funcionament, com ara, corders, torneries de fusta o corretgeries de cuir. Més tard també va aparèixer la indústria metal·lúrgica, lligat al tèxtil inicialment, i on Francesc Casals va establir una foneria de peces per aquest sector i al 1910 aproximadament, ja construïa maquinària. Durant aquest període, *La Hispano-Suiza* va establir a la vila una fàbrica de peces d'automòbil.

L'esclat industrial va afectar de forma directa a la demografia i urbanisme de Ripoll, tot fent augmentar la població de forma considerable, per l'atracció d'habitants rurals dels voltants. D'aquesta manera, van aparèixer edificacions on fins aleshores només hi havia camps conreats, començant així amb la urbanització de Ripoll i el creixement urbà. Des d'aleshores van aparèixer també les colònies fabrils i es començaven a realitzar obres de millores.

Ripoll acollia el monestir, però també era una vila que sobresortia per altres qüestions i que a part de destacar per una important activitat turística, també era una població amb una indústria considerable. En aquest apartat s'hi ha inclòs cites on queda palès que Ripoll era una població dedicada a la indústria i també la problemàtica obrera o social del moment.

Sent a nostra vila la, principal Font de riquesa la industria fabril, es evident que sería la fundació d' una escola d' arts y ofcis l' anhel de tots nosaltres. (El Puigmal, 1907: núm.9, pg.65)

Imatge 3: Fàbrica tèxtil, coneguda com el Pla.

Font: Dalmau (1996).

El primer terç del segle XX, es va caracteritzar per ser un període d'inestabilitat política i social, on la població obrera encara feia front a les necessitats bàsiques, amb unes condicions de vida i de treball pèssimes, amb una jornada laboral superior a les deu hores i uns sous baixos. Així, a Ripoll (on la població era principalment obrera), com a tot Catalunya, va aparèixer el moviment obrer, una de les grans problemàtiques del segle XX, on els obrers s'organitzaven en sindicats i associacions, per tal de reclamar millores salarials i la reducció de jornada. Aquests conflictes socials es van agreujar durant l'etapa 1917-1919, quan els patrons, agrupats a la "Asociación de fabricantes del Ter y del Freser" no cedien a les demandes obreres. Tot va desembocar en la convocatòria de diverses vagues, amb successos com una manifestació de treballadors l'11 de març de 1901 o la vaga general del tèxtil al 1914 (Camps, 1989). En cites com la següent es demostra la dura situació que vivia el poble obrer ripollès:

Desde hace algunos días reina, en la industria fabril de nuestra comarca, una crisis más que regular, cuyas consecuencias, en los hogares de las familias obreras, se dejan sentir ya bastante. (Ripoll, 1913: núm.9, pg.1)

Es muy grande la decepción que va sintiéndose con motivo del conflicto obrero que está arruinando nuestra querida comarca. Pasado mañana hará tres semanas que empezó la huelga, y a estas horas, todavía no se vislumbra el final que aquella ha de tener. (Ripoll, 1914: núm.16, pg.1)

Tot i les nombroses lluites, es va aconseguir la reducció de la jornada laboral a les 44 hores setmanals:

La semana de 44 horas. - Aquesta setmana i en virtut del recent Decret del Ministeri del Treball, ha quedat implantada la setmana de 44 hores a les indústries metal·lúrgiques de la vila. (Altaveu, 1936: núm.222, pg.7)

Comunicacions i transport

La industrialització va comportar una certa modernització i unes innovacions importants, en aquest cas en les comunicacions. El 1880 va arribar el ferrocarril a Ripoll, línia construïda degut al treball d'extracció de mineral a les mines d'Ogassa, població propera a Sant Joan de les Abadesses. Però no és fins al 1910-1924 que es va construir el Ferrocarril Transpirinenc de Ripoll fins a La Tor de Querol.

La xarxa de carreteres també va anar millorant, al 1880 amb la construcció de la carretera de Ripoll a la frontera francesa, per Sant Joan de les Abadesses, Camprodon i Molló, i també es va finalitzar la carretera de Ripoll a Puigcerdà, i es va treballar amb la carretera de Ripoll a Vallfogona.

L'activitat turística implica l'existència d'unes bones comunicacions per tal de poder arribar a qualsevol població i de forma segura. Evidentment, en aquest cas, la millora de la xarxa estava pensada tant pels forasters de proximitat, pels estrangers que poguessin accedir per França, com pels habitants de la comarca. En aquest apartat s'han trobat diverses cites referents sobretot a la carretera fins a Puigcerdà i les millores de l'accés a altres poblacions ripolleses, on queda palesa la importància de la creació d'una xarxa que comunicés Ripoll amb Puigcerdà, però també amb altres pobles ripollesos i la connexió amb el territori francès, per a facilitar l'arribada d'estrangers al territori:

Nostre batlle, Sr. Pellicer, ens posa en coneixement que á prechs de tots els seus colegas interessats en la recomposició de la carretera de Ripoll á Puigcerdá, ha expedit un telegrama á nostre diputat á Corts Sr. Bertrand, porque interessi al Ministre de Foment que, sens pérdua de temps ordeni l' arreglo, puig del contrari, quedarán interrumpudas las comunicaciones, ab greu dany de tots els pobles de la Vall y de Puigcerdá. (El Puigmal, 1907: núm.2, pg.14)

Ha sigut aprovat tecnicament el projecte e la carretera de Borredá a la de Barcelona a Ribes, per les Llosses, que correspont a les provincies de Girona i Barcelona,... (El Puigmal, 1910: núm.148, pg.1180)

El carril transpirenaic.—A no tardar será oberta al tràfec aquesta nova via internacional i seràn molts els turistes nacionals i extrangers que passarán per Ripoll als quals convé atraure facilitant-los-hi no solament la visita al Monestir sino també a Sant Joan, Montgrony i per tot ont hi hagi una bellesa natural o artística. Per aixó fer, entre les moltes coses que calen, es d'absoluta necessitat la publicació d'una guia de la comarca. (Ripollès III, 1919: núm.104, pg.8)

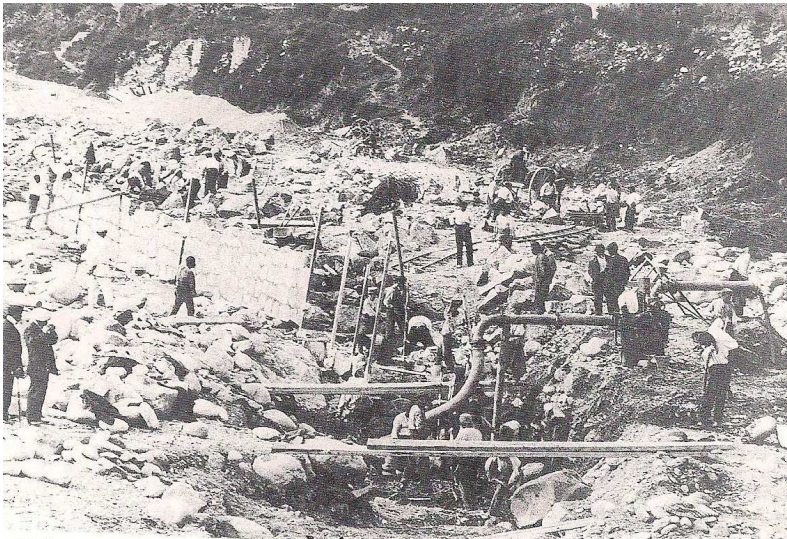
Un altre fet molt important a l'època va ser el ferrocarril, transport utilitzat per l'arribada de forasters a Ripoll i a l'inrevés, pels ripollesos que havien d'anar a la ciutat, però també la connexió amb França, amb el tram Aix-Puigcerdà, que possibilitava l'entrada d'estrangers pel nord de Catalunya:

Ara sobre tot s' está en vigílias d' una transformació gran: el carril d' Aix-Puigcerdá. (El Puigmal, 1907: núm.8, pg.59).

Hem tingut per uns quants dies entre nosaltres varis enginyers francesos, enviats per la companyia constructora del ferrocarril de Aix-Puigcerdá, estudiant, en aquí Ripoll, un nou traçat de la linia internacional, no sols més ventatjós, sino que tira a guanyar desd'aquí la corresponent altura per'arribar a la foradada de Toses. (El Puigmal, 1910: núm.147, pg.1171)

Imatge 4: Obres de la línia de ferrocarril Barcelona- la Tor de Querol.

Font: Dalmau (1996).

Cal mencionar, que mentre no hi havia el ferrocarril fins a Puigcerdà, sortien automòbils en direcció cap a aquesta població:

Puigcerdà ha tingut la satisfacció d'haver vist inaugurat un servei de cotxe-automòvil pera transport de passatgers entre aquesta vila y la de Ripoll. (El Puigmal, 1908: núm.37, pg.296)

S'ha establert un nou servei de transport de passatgers desde Ripoll a Puigcerdà y viceversa. S'efectúa ab tartanes y a preu mòdich. (El Puigmal, 1909: núm.82, pg.655)

Imatge 5: Ús de la diligència com a transport fins a Puigcerdà, abans de la inauguració de la línia de ferrocarril

Font: Dalmau (1996).

Però a part del tram de ferrocarril fins a Puigcerdà, també destacaven altres trams com el de Sant Joan de les Abadesses:

No fa gaires dies que estigué en aquesta vila l' inspector de la línia ferrocarrilera resident a Vich, qui comunicà la nova de que obrava ja en poder de la Dirrecció general de la Companyia del Nort pera sa aprobació, el nou itinerari de trens motivat par la reunió d' arcaldes tinguda proximament a Vich. Entre las reformas en ell contingudas hi figura la creació d' un tren mixte que sortirà de Sant Joan a las primeras horas de la matinada y estarà de regrés a las 11 de la nit. (El Puigmal, 1908: núm.16, pg.125)

Imatge 6: Màquina de vapor realitzant el trajecte Sant Joan de les Abadesses- Ripoll

Font: Dalmau (1996).

Durant el període estudiat, també sobresurt la mecanització de totes les activitats i l'electrificació dels ferrocarrils, ja que abaratia costos. A Ripoll, trobem que es va electrificar la línia de tren:

Del Transpirenaic: "La Gazeta" a publicat una disposició aplaçant per al dia 12 del corrent el concurs que per a la presentació de proposicions de suministre de locomotores i cable de treball amb destí a la electrificació del farrocarril transpirenaic de Ripoll a Aix-Les. (El Gall de Ripoll III, 1923: núm.10, pg.4)

A més, el ferrocarril adquiria més rellevància durant el període estiuenc, que degut a l'elevat nombre de forasters procedents sobretot de Barcelona que venien a estiuajar a Ripoll, a altres poblacions de la comarca i fins i tot a Puigcerdà, s'establia el servei de l'anomenat "tren exprés" amb més capacitat i amb més comoditat per acollir a tota la demanda. Això queda palès en la cita següent, on a més es pot observar que es fa referència a les "classes acomodades", i que per tant es demostra que el principal turista que anava a Ripoll a l'estiu eren persones benestants:

Cert es que a l'estiu la Empresa aumenta el servey posant el tren exprés; més aquest, servint tansols pera major comoditat de classes acomodades, no es, ni de molt, tan necessari com el que jo propono-d'arribar fins a St.Joan el tren que a les 6 surt pera Vich.(...) El passatger de Vich per amunt que no surti a dos quarts de tres de Barcelona, no pot sortirne fins a l'endemà a les 5 si es a l'estiu, o vora les 7 si es a l'hivern. (El Puigmal, 1908: núm.30, pg.236).

I també s'ampliava l'horari de viatges a l'estiu, tal i com demostren les següents cites, essent un horari diferent a l'hivern:

Desde'l dia 1 regirà altra volta l'horari d'hivern pera'ls trens d'aquesta línia. Quedarà suprimit l'expres y el tren correu arribarà de Barcelona a les 10 y 33 minuts. (El Puigmal, 1908: núm.49, pg.391)

Desde primer del mes actual circula el tren exprés "d'istiu"; sortint de Barcelona a les 8'41 arriba a les 11'50-Ripoll y a les 12'06 a Sant Joan de les Abadesses. A les 17'07 surt de Sant Joan de les Abadesses arribant a Barcelona a les 20'07. (El Puigmal, 1909: núm.88, pg.703)

Relacionat amb el ferrocarril, és important destacar un fet que va afectar a la comarca del Ripollès, que va ser la creació del cremallera de Núria per accedir al santuari, lloc molt rellevant i concorregut:

Nou ferrocarril—S'assegura que, degut a les gestions del Sr. Bisbe de la Seu d' Urgell, Dr. Benloch, s' ha constituït una societat que construirà un ferrocarril que porti fàcil i economicament al Santuari de Nostra Sra. de Nuria. (Ripollès III, 1918: núm.69, pg.5)

A més, seguint amb el tema del ferrocarril, en motiu d'esdeveniments, com ara grans exposicions, fora de la població de Ripoll, el servei de ferrocarrils oferia reduccions als preus dels bitllets, per facilitar-hi l'assistència. Tot i que històricament destaca la Exposició del 1929 de Barcelona, que va ser un dels esdeveniments que van potenciar el turisme a Catalunya, a les publicacions no se n'ha trobat cap referència al respecte, sinó que es menciona l'Exposició de Saragossa i la de València.

Per tot el corrent mes de Novembre les companyies de ferrocarrils expediràn bitllets econòmics a fi de facilitar l'assistència a l'Exposició de Saragossa. (El Puigmal, 1908: núm.55, pg.438)

Ab motiu de la Exposició regional de Valencia la companyia ferrocarrilera del Nord d'Espanya ha estalert bitllets d'anada y tornada a preus reduïts desde qualsevol estació de la línia fins a la nombrada ciutat del Túria. (El Puigmal, 1909: núm.82, pg.655)

Millores de la població

A part de les millores i innovacions en les comunicacions i transport, com s'ha dit la industrialització també va incidir en l'urbanisme i desenvolupament de la vila, on es van potenciar diverses actuacions al poble per tal d'embellir-lo, modernitzar-lo i adequar-lo al moment que es vivia. Així, en aquest apartat són nombroses les cites que cal destacar, la majoria de les quals referents a les millores de les condicions dels carrers, que encara molts d'ells eren de terra i calia empedrar-los, ja que causaven molta pols i en dies de pluja molt fangueig. També l'arranjament de les voreres o la inauguració de noves places:

L'inauguració del carrer del Doctor Raguer es un altre acte digne d'aplaudiment.(...) Ripoll té ja'l carrer del Bisbe Morgades, del Dr Raguer y fora'l poble més integrat del mon, sino batejés el primer que se hagi d'obrir ab el nom indicat, pagant un insignificant deute de gratitut a n'En Joseph M^aPellicer y Pagés, l'ilustre ripollés y cèlebre historyayre català. Aqueixos tres noms van units a la restauració del Monestir, y si no hagués sigut pels Ragers y Pellicers, ni e quedaria pedra sobre pedra, ni s'haurían pogut salvar las despallas dels Comtes de Barcelona. Crech donchs que val ben be la pena de que Ripoll's recordi d'ells. (El Puigmal, 1908: núm.33, pg.258)

Una brigada municipal s'ocupa en reparar sots o desperfectes en els molt carrers adoquinats d'aquesta vila. (El Puigmal, 1908: núm.61, pg.487)

Imatge 7: Problemàtica de les carreteres i carrers sense empedrar

Font: Dalmau (1996).

El passeig de Ragull, amb les reparacions y repintat del pals per a la instalació eléctrica de des de'l mes pròxim transcorregut, y netadat que ara com ara hi campeja, fa goig, dona pler d'esplaiars-hi. Nostre aplauso, senyor alcalde. (El Gall de Ripoll, 1916: núm.8, pg.3)

Millores.—Amb gust consignem que hem vits com la brigada municipal es dedicaba a fer millores en alguns carrers de nostra vila. Confièm qu'are que hi som, en faràn bona feina i cambiaràn també alguns adoquins que son ja del tot gastats i que cap ventatge'ns reporten. (Ripollés III, 1918: núm.71, pg.5)

També es poden destacar altres millores com el manteniment dels passeigs, principalment el passeig Ragull, lloc més freqüentat durant l'estiu pels locals i pels estiuiejants, gràcies a la frescor que proporcionaven els arbres que hi havia i per les nombroses activitats que s'hi organitzaven, com les tradicionals sardanes als vespres. Aquest fet es pot constatar en la cita següent, però també s'hi pot observar que l'estat del poble era essencial perquè els forasters s'hi trobessin a gust i un factor per atraure a més visitants:

Ara que l'Ajuntament s'ocupa de la plantació d'arbres en varis indrets de la vila, crech seria convenient, y més encara necessari, que s'aprofitessin moltes vores de riu, ahont n'hi cabrien alguns, y aixís resultaria més agradable, als forasters que'ns honran ab sa visita, la temporada de estiueig, farien més atractívola la seva estada y n'hi haurien més, perquè com més hermosos sien els encontorns de Ripoll, no hi ha pas dubte que seria més visitat, convidant al ensemps a passarhi l'estiu. (El Puigmal, 1911: núm.176, pg.1)

Imatge 8: Passeig Ragull.

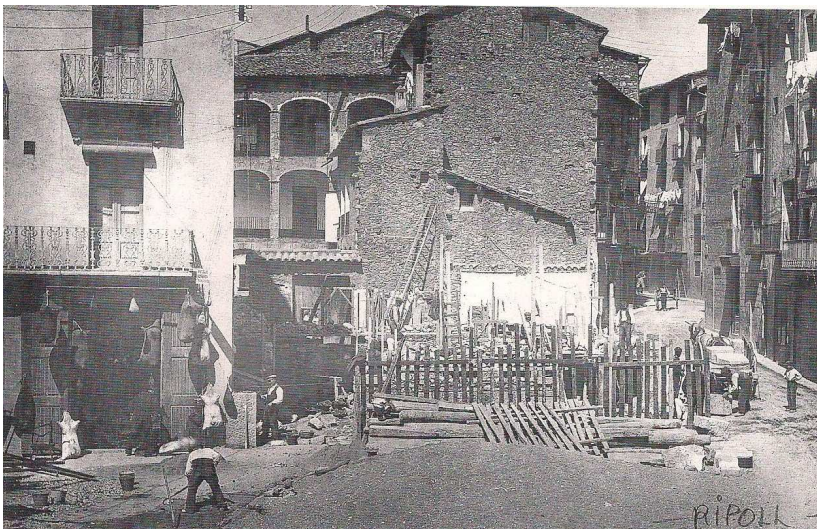

Font: Dalmau (1996).

La millora de la població també implicava arreglar façanes i edificis. Aquí podem destacar-hi la construcció o arranament de noves cases per part dels estiuejadors, com les cases modernistes, que encara avui són un atractiu turístic, en aquest cas la Casa d'Alòs de la Marquesa de Dou:

El Sr. Parramou de Montesquiú més conegut ab el ziom de Girmona, acaba d' adquirir la casa anomenada can Jolis del carrer de St. Pere. Se diu que a la primavera l' aterrarà per aixecarhi un esbelt edifici de nova planta a la línia de las demás casas. També la Sra. Marquesa de Dou te projectat edificar lo restant de la finca que té al carrer Nou y plassa del Mercat. Está encarregat del plan el jove e inteligent arquitecte de Barcelona, Sr. Pencas. Son duas melloras que hermostejarán molt la població. (El Puigmal, 1907: núm.6, pg.47)

Imatge 9: Obres de construcció de la casa Dou, 1908

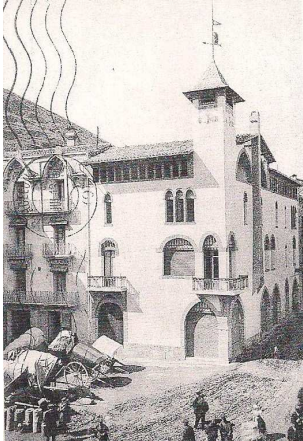
Font: Dalmau (1996).

Anàlisi del fenomen turístic a Ripoll durant el període 1907-1936, a través de revistes històriques de la vila.

Ha sigut presentat a la secretària del Ajuntament pera sa aprobació el plà de la casa que la S^a Marquesa de Dou intenta edificar a continuació de la que posseïc al carrer Nou. Persona que l'ha vist ens assegur que'l nou edifici cridarà l'atenció per la seva originalitat y bon gust artístich. (El Puigmal, 1908: núm.24, pg.191)

L'arcaldia's ve desvetllant molt pera que s'arrebossin y llueixin les fatxades de les cases, conforme prevenen les ordenances municipals,.. (El Puigmal, 1910: núm.151, pg.1203)

Imatge 10: La casa Dou finalitzada.

Font: Dalmau (1996).

Cal dir que fins a la Guerra Civil del 1936, Ripoll va viure un desenvolupament molt favorable, on l'arquitectura també hi tenia un paper important, amb la construcció de diferents edificis modernistes, alguns d'ells realitzats per Joan Rubió, col·laborador d'Antoni Gaudí, com ara la petita capella de Sant Miquel de la Roqueta, emplaçada a un lloc apartat del centre de la vida, però que a partir d'aquí es va iniciar amb la urbanització d'aquella zona:

La capella dedicada a Sant Miquel de la Roqueta tindrà fatxada al carrer de la Industria y al camí antic d'Olot y la porta d'entrada enfront del carrer del Arrabal del Hospital, de modo que's construirà dintre l'àngul que formarà dits carrer i camí. El carrer de la Industria s'obrirà y urbanitzarà, desde la carretera de Olot al carrer del Arrabal del Hospital, a compte del Il·lustre Sr. Baró de Vilagayá. (El Puigmal, 1911: núm.195, pg.6)

Imatge 11: Capella de Sant Miquel de la Roqueta

Font: Dalmau (1996).

Així, la construcció de noves edificacions significava l'avenç de la població i la seva urbanització en sí, però tot i que era un progrés pel poble, també hi havia habitants reticents a aquesta evolució:

Malgrat y el desitj d'estancament que 'ls vells ripollesos tenian, volent que la vila no perdés son caràcter, ni la gent sas costums, ni'l país son aspecte, ha vingut el temps -gran tramoista sempre, que cambia prou sovint las decoracions-y ha edificat els nombrosos sitials recort punyent de lluytas terribles y fraticidas, ha aixecat pisos y ha comensat a iniciar una mica de bon gust y urbanisació per Ripoll. (El Puigmal, 1907: núm.8, pg.58)

Aixó es lo qu' han de fer els ripollesos, per més que s' ha de confessar que las condicions especialment d'urbanisació van per bon camí y mereixen ser a aplaudits els que han fet fer las clavegueras, empedrats y alguna altre millora de caracter públich. (El Puigmal, 1908: núm.14, pg.111)

Imatge 12: Imatge de la vila de Ripoll.

Font: Dalmau (1996).

A part d'arranjar carrers, edificis i places, Ripoll disposava de diverses fonts que també calia condicionar i millorar, ja que era un lloc molt concorregut pels estiuejants, per tractar-se de llocs frescos i agradables, però també bonics:

Digne d' aplauso es lo fet per nostre Ajuntament de fer arreglar las fonts del voltant de aquesta vila, essent molt necessari que sos succesors continuhin en el camí per ell emprés, á fi de que 'ls forasters que vinguin en la temporada d' istiu tingan bons camins y hermosos llochs pera son esbarjo. (El Puigmal, 1907: núm.1, pg.1)

Continuant la tasca laudable empesa per nostre Ajuntament, acaben d'arreglarse las fonts que rodejen nostra vila plantanthi arbres y practicantshi altras millores que las convertirà en pintoreschs llochs de esbarjo a l'istiu. (El Puigmal, 1908: núm.183, pg.23)

Un altre fet a destacar és l'enllumenat dels carrers i barris, que comportava algunes problemàtiques i queixes entre els vilatans, per la manca de rapidesa en la substitució de bombetes malmeses:

S'acorda augmentar en quatre el nombre de llums de la carretera de Ribes, y en dos respectivament la de Barcelona y el carrer del Dr. Raguer. (El Puigmal, 1908: núm.57, pg.453)

Els serveis públic—No hi ha dupte, que aquí tothom fa lo que 'ls dona la gana, el trens arriben casi sempre a tres quarts de... val més no parlar-ne; la companyia del enllumenat public va a pas de tortuga en reposar les bombetes que s' inútilitzan, aquesta setmana ha tocat el torn als veïns del carrer de Grabolosa, que han tingut d' estar a les fosques dos dies, per haver-se trencat les bombetes de Can Boix i de Can Paro ¡Senyor Batlle! ¿no s' en dona vergonya de que la nostra Vila tinga d' estar sempre a les fosques? (Ripoll, 1916: núm.47, pg.5)

Dins les millores de la població en general, també hi podem incloure les referents a la higiene i sanitat. Cal l'existència d'unes bones condicions d'higiene i sanitat pels habitants, però també perquè hi pugui haver una bona activitat turística:

Els firmants, Metges Municipals de la present Vila de Ripoll. Certifican: Que durant la temporada d' estiu, fins a la fetxa, l' estat sanitari de nostra vila es excellent, tant que en lo present els soscrïts no assisteïxen ni un sol malalt de gastro-enteritis, per lo que afirmen que Ripoll es trova lliure completament de epidemies, i que fins les malalties endèmiques son molt disminuïdes malgrat l'augment de temperatura d' aquestos darrers dies, en comparació d' anys anteriors. (Ripoll, 1916: núm.36, pg.1)

Característiques de la vila

Evidentment, el fet de polir l'aspecte de la vila era un factor que ajudava a millorar les condicions dels vilatans, però també significava poder oferir una millor imatge als forasters, deixant a part els recursos turístics que ja tenia la vila per sí sola. En aquesta subcategoria s'han pogut recollir cites que demostren els trets principals de la vila de Ripoll i la raó per la qual era un atractiu pels forasters i estiuejants. No només disposava del majestuós monestir per atraure a visitants, sinó també els seus paisatges, el bon tracte de la gent, el clima i l'entorn en general, que tal com s'ha especificat en la part teòrica d'aquest estudi, són factors claus pel foment del turisme. Aquí una mostra força extensa de cites referents a les característiques més rellevants del poble de Ripoll, que fan que sigui una destinació turística i principalment d'estiu:

Y si bé es veritat que la respiració en rigor es menys complerta en els llocs alts que en els baixos, com sigui que l'estada pe 'ls estiuajadors en las alturas es no més a l'època de la calor, l' influencia del aire es tónica sempre, porque s' evita la xafagor de las planas, l' aire es més renovat y sobretot las matinadas y las nits son molt més frescas. A més deu haver-se de fer constar el descans del esperit, la distracció continuada y una mica més d' exercici corporal, per las excursions y pasejadas a que convida 'l camp. (El Puigmal, 1908: núm.11, pg.53)

Un dels atractius més grans que té Ripoll, es la varietat de paisatjes que 's trova a pocas horas al volant y la facilitat que hi ha d' anar-hi, per presentar-se naturalment com punt de confluencia d' una infinitat de vias amples las unas, obertas ja naturalment, y altres fetas per las necessitats de la encontrada. (El Puigmal, 1908: núm.15, pg.115)

Quan surto jo al estiu de Barcelona, y crech son molts els que pensan lo mateix, es ab el desitj de fer vida de camp, ab tota llibertat sortint de casa sense necessitat de mirarme gaire en el vestir, essent ben mirat del poble y trobanthi facilment quant necessiti, sense que s'abusi de la arribada dels forasters pera felshi pagar preus exagerats. (El Puigmal, 1908: núm.16, pg.123)

Tot aixó bo vaig troba a Ripoll: bona acullida y tracte en la gent del poble; aliments inmillorables, a bon preu; abundor dequant necessitava, y cap crítica pel modo com vestía. Afeigexi a n' aixó les moltes fonts d' aigua fresca y saludable, de totes les que 's pot beure confiat (prescindint de les del sofre y la del ferro) y les hermoses vistes dels entorns, y diguintme si no es Ripoll un dels millors punts pera passarhi un bon estiu. (El Puigmal, 1908: núm.16, pg.123)

Ab gust hem publicat la carta del Sr.Garcín, puig escrita espontaneament per una persona ilustrada y que no te aqui cap mena d' interessos creats, demostra las excelents condicions que nostra vila te com a lloch d' estiueig. Es una cosa que deuria preocupar més al Ajuntament y a tots els vehins, procurant entre tots aumentar l' arbrat, embellir la fonts dels voltants y moltas otras cosas que podrían ferse en aquest sentit. (El Puigmal, 1908: núm.16, pg.123)

Ripoll que ha sapigut aprofitarse dels seus salts d' aygua creant nombrosas industrias, no ha sapigut treure gens ni mica de partit de la situació escepcional que li dona l'estar recolsada a la falda del Pirineu y, com diu la cansó, entre mitj de dugas ayguas. (El Puigmal, 1908: núm.17, pg.130)

Lo comers, que a tants pobles porta vida, exercir pots; que carrils tens, y carreteres, per enviar a les bandes mes llunyeres los productes a que't convingui dar sortida. (El Puigmal, 1908: núm.38, pg.298)

Salve, vila de Ripoll; quina alegria mon cor omplena, quan me trobo aquí: S'aixampla l'esperit; l'ànima mia sempre sospira, per podert fruir. Fa prop d'un any que jo t'abandonava ple de tristesa, cap-ficat y moix; tot aquest temps i quant en tú pensava, sempre anyorante; recordane ab goig! (...) Tal vegada serà que quan me trobo dintre ton terme, fugint de la ciutat, m'ofereixes lo que tant me plau y anyoro: hostatge carinyós, y plena llibertat. (El Puigmal, 1908: núm.47, pg.372)

Tothom la coneix l'hermosa y floreixenta població del Ter y del Freser; son nom, des d'antich, es conegut per les encontrades més llunyanes. Son Monastir, l'ha feta immortal celeberrima y fins envejada. Ses fábriques l'han feta gran y rica. La natura l'ha feta tota hermosa y atractiva. (El Puigmal, 1911: núm.190, pg.2)

Ripoll, deixant de banda, tant se val no per desdeny, nostre joyós monastir de fama mundial que atrau a excursionistes continuament, es una població riallera per la solidesa sanitaria que la distingeix y pel encís del murmureig de les aigües dels rius Ter y Freser que la petonejen, favorescuda además en quant a clima y a encontorns d'encisador paisatge y dotada de moltes y delicioses deus foranes, per cert ja de temps ben conduides y ombrejades per arbrat, reuneix condicions inmillorables per a servir d'estatge deslliurador de la xafogosa temperatura barcelonina. (El Gall de Ripoll I, 1916: núm.15, pg.1)

Ripoll tenia les característiques adients per ser una destinació d'estiu, però encara podia millorar algunes qüestions com ara la manca d'allotjament i d'arbrat o la poca varietat d'activitats d'oci, fet que queda traduït a la cita següent, segons un escrit d'un estiuejant. Tot i així, són qüestions que es poden trobar mencionades en altres cites, on hi havia una preocupació per plantar nous arbres als passeigs i vora dels rius, l'organització per part dels veïns de festes de barri als estius i la inauguració de l'hotel Monestir a la vila, per tant, es pot

dir que existia la voluntat de fer de Ripoll, una vila més turística, que satisfés les exigències dels forasters:

Ripoll estació d'estiu.—Ripoll per ser una vila pirenenca, per la seva posició en l'aigua-barreig del Ter i el Freser que la fa magnífic centre d'excursions per les valls dels esmentats rius i llurs afluents, pel caràcter obert dels seus habitants, podria ser i fins ha sigut una bona estació d'estiu i solament per culpa nostra va deixant de ser-ho. El primer inconvenient amb que topa l'etieujant es la dificultat de trobar habitació. El segon i del més principals es la manca d'arbrat i per lo tant d'ombra, lo qual l'obliga a tancar-se durant el dia a casa, doncs aquí no té el recurs de passar les hores vagueroses en la biblioteca o be al museu, com té en poblacions més avensades. Cal desenganyar-se: mentre les muntanyes sien pelades com una tinya, les abans frondoses vores de riu arids pedregars, i els arbres de les carreteres i passeigs serveixen només per fer soca, no es pot pensar en una nombrosa colònia estiuenca. Aixó lo principal; però cal además preocupar-se de la neteja pública, d'escarmentar als selvatges que s'entrenen en espantllar les fonts dels voltants i d'altres coses que salten a la vista de tothom. Per a fer mes plaent l'estada a les famílies que ens honren tot l'estiu amb llur companyia, a mes de les acostumades sardanes al passeig, es podrien organitzar petites festes, com les de carrer, per exemple, donant sempre la preferència a les que tinguessin quelcom de típic, propi del país. (Ripollès III, 1919: núm.104, pg.8)

Crítica de Ripoll

Tot i les importants millores que vivia la vila ripollesa i les transformacions positives que va patir, al llarg de la lectura de totes les revistes i publicacions, s'hi ha vist que Ripoll era una vila admirada, amb encant i amb especial atenció en el bon tracte de la gent, però també s'han trobat algunes opinions adverses (semblant al contingut de la cita anterior), com les cites següents, on habitants de Barcelona parlaven negativament del poble. La queixa era fonamentalment per la manca d'arbrat. La població havia evolucionat i també s'havia modernitzat, cosa que implicava deixar de ser un poble absolutament rural i muntanyenc, canviant una mica la imatge. Però segons es pot interpretar a les cites trobades, els forasters, sobretot els barcelonins, volien seguir vivint aquest ambient rural i tradicional, que es diferenciava totalment de la moderna ciutat. Tot i així, cal dir que aquestes opinions eren realment poques, comparat amb tota la resta que només tenien elogis cap a la vila:

Es llógich que' ls forasters van a Ripoll, no pas a presidi de dias, sino a passarlosi lo millor possible. Donchs aquí hi ha 'l problema: si un no 's mou, s' aborreix y si un surt, es torra; porque al estiu yal pich del sol, per tot arreu fa prou calor. A Barcelona, podem sortir porque trovem ombres per tot; a Ripoll no's trova més ombra que la propia iy aixó es insoportable! Enlloch hi ha arbres y aquell paisatge tan hermós que poch anys enderrera 's podia admirar, ja va semblat un pesebre, ahont només s' hi veu roca y molsa. L' impresió del viatjer que s' en va cap a Sant Joan de las Abadessas o cap a Ribas, es tristíssima al descubrir Ripoll. Sembla talment una població castellana. (El Puigmal, 1908: núm.11, pg.83)

Ripoll, com todas las poblacions del interior de Catalunya es poch net y per més sarcasme, l' aygua hi abunda de una manera extraordinaria. (El Puigmal, 1908: núm.19, pg.147)

Locals

Un dels factors importants que feia destacar el turisme de Catalunya d'aquesta època, era l'amabilitat de la seva gent, i segons els comentaris trobats a les revistes de la vila, els habitants de Ripoll oferien un bon tracte als forasters, ja que hi ha nombroses cites amb opinions dels estiuejants respecte a la gent local i molt favorables. Coincideixen tots en què els habitants de la vila eren molt amables, amb bon caràcter i que tractaven mol bé a les persones de fora:

El bon tracte meteix de la gent, es cert que predisposa en favor y cal fer constar que els ripollesos, semblan habitants de plana y nó de montanya, per llur caràcter obert, franch y sociable. (El Puigmal, 1908: núm.19, pg.147)

Fins ara, de quants parlo de Ripoll sols n'he sentides alabanses, per lo bon tracte y caràcter dels vehins,.. (El Puigmal, 1908: núm.34, pg.267)

Una població eminentment fabril com la nostra no sembla pas a propòsit pera mereixer la predilecció dels barcelonins; ho no sembla, pero ho es, en gracia de que'ls obrers ripollesos tenen fama de comportarse correctament. (El Puigmal, 1910: núm.144, pg.1141)

Segons Fuster (2010), l'inici del segle XX va ser un període on hi va haver unes transformacions importants que van afectar a la vida quotidiana de les persones, com ara que canviaven les formes de vida tradicionals, sobretot per la industrialització, i amb això hi havia un canvi en els costums i la manera de vestir o el tipus de lleure. Degut precisament a això, també s'ha pogut trobar algun comentari negatiu referent al comportament dels habitants, pel canvi que s'estava produint en la seva manera de ser, no tenien el caràcter ja de persones autèntiques de muntanya, ni tampoc de ciutat:

Educats molts d'ells en las tabernas que es trovan per tot, en els balls, que potse son pitjors que las tabernas y en las plassas d toros, ideal suprèm de bon gust per ells, va pujant una generació allunyada absolutament dels nobles ideals moderns y qu' en cambi ha perdut a la vegada las escayents costums y tradicions antiguas, donant per resultat un hibridisme fastigós, covador, de odís y envejas, desprovehit de la senzillesa camperola que tan be escau y ignorant absolutament de la maneras distingidas de la ciutat. (El Puigmal, 1908: núm.19, pg.147)

Censura

Després de viure un període d'importants transformacions en els sectors econòmics, cal destacar un altre canvi rellevant que va arribar al 1923 amb la dictadura de Primo de Rivera que va ser la persecució del catalanisme. Tot i que va finalitzar al 1930, la censura encara era present en algunes publicacions al parlar de temes patriòtics i sobre la cultura i nació catalana. Cal dir que algunes d'elles són en castellà i s'han pogut trobar fragments on es deixa clar que el contingut s'havia censurat i/o havia estat revisat:

Anàlisi del fenomen turístic a Ripoll durant el període 1907-1936, a través de revistes històriques de la vila.

Aquest número ha passat per la Censura. (Altaveu, 1934: núm.160, pg.1)

Aquest número ha estat visat per la prèvia censura. (Altaveu, 1935: núm.187, pg.1)

4.2.2. Activitat turística

Després del sector de la indústria, es pot dir que el turisme era l'altra activitat econòmica important a Ripoll, ja que eren molts els turistes, estiuejants i visitants que arribaven per passar-hi llargues temporades o curtes estades. En aquesta categoria s'identifiquen quins són els factors més rellevants que caracteritzaven el turisme de la vila de Ripoll i quines activitats es realitzaven de cara al foraster i per a la promoció turística.

Turisme

Dins d'aquesta subcategoria hi podem trobar tots els fets relacionats amb el turisme en sí, és a dir, a la promoció d'una zona, en aquest cas Ripoll, i quines tasques s'han de dur a terme per atraure més gent al territori, en aquesta època que estem estudiant "forasters":

A fi d'atraure forasters, sortir del ensopiment que regnava durant la estació més acariciada del any, completar les dolçures ab que'ns brinda aqueixa frescal y xamosa vila pirinenca ab festeigs populars que portin la animació tant necessaria a la industria y comerç, y al ensemps proporcionar cultural y germanor entre les families, s'han acoblat una munió de bons ripollesos, ajudats de tota la colonia estiuenca, pera inaugurar dese'l proxim dimars aquelles sardanes que tants aplaudiments meresqueren l'istiu passat, de tota la gent morigerada. (El Puigmal, 1908: núm.40, pg.317)

Cal dir que la pròpia població local participava i s'implicava, per a la millora de l'activitat turística de la zona i per atraure a més gent a la vila:

Fa pler veure la verdadera germanor que ha regnat entre'ls vehins, acoblantse calorosament al voltant de la Comissió d'atracció de forasters, contribuint totes les classes a la suscripció oberta pera les festes de la temporada.(...) tot pera contribuir al bon nom de Ripoll y proporcionar a son veinat un rato de necessaria expansió, durant les fresques vesprades d'aqueixa deliciosa estació del any. (El Puigmal, 1908: núm.41, pg.326)

Atents, donchs, els ripolles a procurar atraure estiuejadors que li augmentin sa natural animació en la época més joyosa del any, propocionantelshi plaers decorosos, passatemps plausibles y esbarjos encoratjadors que, al ensemps, fassin ressaltar les belleses naturals que enclouen nostres verdoses montanyes, s'han agrupat en patriòtica germanor un gran nombre d'ells, del comerç, de la industria, de la banca, botiguers, fabricants, hotels, lletrats, propietaris, poble y forasters, resoltament ajudats per les Autoritats totes, pera fruir de les delicies abans esmentades y obsequiar al foraster durant dita temporada.(...) (El Puigmal, 1908: núm.51, pg.402)

A reveure, ripollesos y simpàtics estiuejadors, y al darvos animós comiat, ho fa ab una estreta abrassada d'indisoluble germanor vostra "Comissió de festeigs", y en sa representació. (El Puigmal, 1908: núm.51, pg.403)

Segons Muntanyola (1932) el 1908 es va crear la *Societat Atracció de Forasters* que vetllava per aconseguir atraure un gran nombre de visitants a través de la promoció i propaganda. Tot i així, a Ripoll no és fins al 1916 que es fa palesa a les revistes l'existència d'aquesta associació, que recull aspectes que calia millorar de la vila per atraure al turista:

La comissió encarregada «D' Atracció de Forasters», sempre atent i mal cansada compleix molt be, son comés. Entre 'l molt nombre 'n que conté d' espectacles atraients sobre-surten d'aital nombre els dos que al peu ressenyem. Ajudats per la Natura i el descuit dels empleiats per els voltants del Matadero formats han quedat, uns llacs, que 'l foraster que s' hi atansi sentirà el plaer més gran el quedar de cop i volta fins al coll, cobert de fang. Des de 'l pont que Olot fa via pot el Turista curiós, observar un espectacle espetarrant, deleitós. Un mur, fet al temps dels moros, sal-picat d' herbes i flors, un manantial que hi brolla perfumant l' embent d' olors. Mil cisnes que 's persegueixen trassant amb ses peus i cos creixentes ons que 's fan grosses al manantial cadenciós. Un murmulí atrau els cisnes i surt d' un forat rodó, sang, budells, grosses tripades...l el Turista?... Fuix de pó. (Ripoll, 1916: núm.54, pg.3)

Al 1910 la *Societat Atracció de Forasters* s'anomenava *Sindicat d'Iniciativa*, que segons Fuster (2010) es basava en un conjunt de persones que es reunien per tal de millorar turísticament una determinada regió o territori, millorant les comunicacions, el confort del visitants i de transmetre-ho a l'exterior a través d'una "promoció" feta amb anuncis, premsa o articles. Bàsicament, els *Sindicats d'Iniciativa* eren associacions aparegudes per iniciativa privada amb la finalitat d'estimular un territori turísticament.

Tot i sorgir al 1910, no és fins al 1932, que apareix nombrat el de Ripoll a les revistes analitzades, destinat a establir reunions per debatre quines actuacions calien a la població per a millorar la seva imatge i satisfer de millor forma als forasters:

Sindicat d'Iniciativa de Ripoll. Dissabte passat i a l'hora convinguda, va tenir lloc a la Casa de la Vila, la reunió anunciada en el número anterior i convocada per tal de crear a Ripoll un Sindicat d'Iniciativa pel Foment del Turisme a la nostra terra. Podem dir que la reunió fou presidida més que per l'Alcalde, pel senyor Manuel Veza, a qui la Generalitat de Catalunya ha confiat la missió d'organitzar el Departament del Pirineu, en atenció, segons sembla, a que la Generalitat s'ha fet càrrec, en principi, de les tasques encomenades al famós «Patronat de Turisme», la memòria del qual, encara ens horroritza per les seves disbauxes i els seus 35 milions. (...) El senyor Veza amb mots ben entenedors, explicà l'abast de la convocatòria, contingut en el desig de crear a Ripoll, Puigcerdà, La Seu d'Urgell, Ribes i Camprodon, Sindicats d'Iniciativa per a que serveixin de cèl·lules d'una futura estructuració turística catalana,(...) (Altaveu, 1932: núm.41, pg.4)

El Patronat de Turisme. Demà, al matí, i a la casa de la vila, es reunirà la primera assemblea dels Sindicats de Turisme del Pirineu, a la qual, segons notícies, hi assistiran a més dels membres locals, representacions dels Sindicats de Puigcerdà, Vall d'Aran i Andorra. També ha promés la seva assistència, el Conseller de Governació de la Generalitat. (Altaveu, 1933: núm.70, pg.2)

Sindicat d'Iniciativa.- Va reunir-se divendres de la setmana passada i entre altres acords prengué el de dirigir-se a l' Ajuntament per tal d'exposar-li la conveniència de procedir a la immediata urbanització de la Plaça de l'Abat Oliva. Amés es donà compte de l' examen al

qual havien estat sotmeses les aigües de la Font-Freda i de la Font del Tòtil, amb uns resultats excel·lents. Encara hom anuncià la col·locació, per a dintre pocs dies, i a les entrades de la població, d' uns retols anunciadors del Monestir, Museu Folkloric i Biblioteca Mata. (Altaveu, 1935: núm.205, pg.7)

Cal destacar també, que com ja s'ha mencionat Ripoll tenia unes característiques que la feien atractiva pel turisme, i tenia un potencial turístic que ho verifica el fragment següent:

Avui per avui, poques viles de Catalunya poden oferir un conjunt d'elements tan admirables, com Ripoll, per atraure els erudits, els estudiosos i els amants de l'art. Precisament el programa dels «Cursos de Vacances» ens ha fet adonar d'una pila de coses que tal volta no havíem aprofundit prou seriosament. Una demostració, per cert ben palesa, ja la tenim en l'immensa gentada que tots els anys visita el nostre Monestir, entre la qual, s'hi destaquen sempre, rellevants personalitats de la cultura en totes les seves modalitats. El prestigi històric de Ripoll, la seva situació geogràfica, l'importància cabdal de la biblioteca LAMBERT MATA, el material inèdit de l'ARXIU ETNOGRAFIC, el gloriós i romànic MONESTIR i el fet de trobar-se Ripoll tant a la vora dels arxius de Sant Joan, i de Vich, a més d'ésser un punt immillorable pels aficionats a l'esport, són atractius més que suficients per atraure l'atenció de tota mena de rodamons. Per tant, seria convenient que l'Ajuntament cerqués la manera de propagar les bel·leses naturals, artístiques i històriques de Ripoll, per tal de reeixir l'idea que deixem tot justament apuntada. (Altaveu, 1932: núm.27, pg.1)

Hotel

Ripoll, tot i tenir un potencial turístic important i esdevenir una destinació turística, hi mancava allotjament, una de les principals infraestructures que requereix el turisme. Al llarg de l'anàlisi de les revistes, són poques les referències trobades respecte a l'allotjament, i es pot dir que a la vila de Ripoll solament hi apareix un hotel, l'Hotel Santa Maria. Així s'han identificat cites de la inauguració d'aquest hotel en concret i d'algun altre establiment de la comarca:

Hem rebut un atent B. L. M. de don Miquel Bosch i Plà participant-nos que 'l dia primer del corrent inagurà el gran Hotel Santa Maria de Ripoll, del que n' es ell propietari. Agraïm la deferencia i li desitgem moltes prosperitats. (Ripoll, 1916: núm.30, pg.4)

El nombre d' habitacions amb que compta l'Hotel es de vintidós, totes elles degudament amoblades amb llits de Viena, lavabos, miralls modernistes tauletes, de nit, penjarobes, cadires, alfombres etc. etc., llum electric i timbre, essent totes molt venfilades. Te també un vastíssim local garage amb fossos per a automòvils i servei de cotxes a la arribada de tots els trens. (Ripoll, 1916: núm.34, pg.2)

L' Hotel «La Corba» de Ribes, que 's comença a obrir el dia primer de Juliol, aquest any anirà a càrrec de la S. A. Hotels de Catalunya. Per aital motiu s'hi estant fent notables reformes. (Ripollès III, 1918: núm.58, pg.5)

Excursionisme.—La Junta directiva del «Centre Excursionista de Catalunya» amb motiu de la pròxima obertura del Chalet-Refugi ull del Ter, situat al Pirineu Català i a 2,325 metres sobre 'l nivell del mar, ha organitzat unes excursions col·lectives a forfait per els dies 24 del corrent i 15 d' agost. (Ripollès III, 1918: núm.62, pg.6)

En el fragment que procedeix a continuació, es pot veure la situació en què es trobava el sector hotelier del moment:

Sindicat de Turisme de Ripoll. Avís als hotelers. Ens comunica el Delegat dels serveis de Turisme de la Generalitat al Pirineu Català, que la Federació de Turisme de Catalunya i Balears en el seu desig de dignificar l'arquitectura hotelera rural, ha creat un servei GRATUIT d'arquitectes especialitzats que posa a disposició dels Srs. Hotelers que facin o vulguin fer obres, sense altra obligació ni compromís que satisfer les despeses mínimes de viatges i manutenció. Els interessats hauran de dirigir llurs peticions a aquest Sindicat. (Altaveu, 1933: núm.69, pg.7)

L'estiueig i vacances

Vist de forma general el turisme a Ripoll, és moment de centrar-se en el tipus de turisme més rellevant de la vila, que era l'estiueig, subcategoria que es podria dir que és la més important i destacable, ja que dóna el significat a tot l'estudi i és l'element principal de l'activitat turística de Ripoll: els estiuejants de Barcelona que hi anaven a passar tota la temporada d'estiu. Com es veurà amb els exemples trobats, es tractava d'un perfil de "turista" molt concret: metges, advocats, comtes, marquesos i altres personatges d'un nivell de prestigi important de l'època, que hi anaven amb les seves famílies a gaudir de l'entorn ripollès:

Ja toca a son terme la benhaurada temporada d'istiu, qu'atrau tots els anys a n'aquesta urbanisada y hermosa vila a bon nombre de distingides families, que venen a respirar els aires purs d'aquestes montanyes, regeneradores de forses físiques, extingides en el penós y reduit viurer de les populoses urbs del pla. (El Puigmal, 1910: núm.153, pg.1214)

Moltes eren les personalitats i famílies que arribaven a la població per a passar-hi l'estiu, l'arribada i partida de les quals, era notícia a les revistes de Ripoll i publicat com a fets d'actualitat. El fet de notificar-ho en forma de notícies, demostra l'estimació i agraïment dels locals vers als estiuejants i el bon tracte que aquests rebien. D'aquesta subcategoria són nombroses i diverses les cites identificades, a continuació una petita mostra:

Dimars marxá á Barcelona per passarhi l'hivern M Xavier Ducloux ab la seva família. Passat el rigor del fret tornarà entre nosaltres. (El Puigmal, 1907: núm.3, pg.21)

En el tren del vespre de dilluns arribá a n' aquesta vila el Sr. President de la Diputació provincial de Gerona y atvocat d' aquell col·legi, nostre benvolgut amich D. Isidre Riu y Puig, permaneceixenhi fins a l' endemá que partí a Puigcerdá per assumtos privats y professionals. Dintre breus dias el tornarém tindre entren nosaltres de regrés a la seva residencia. A reveure.(El Puigmal, 1907: núm.4, pg.31)

Han arribat pera passar l'istiu en aquesta vila les families Marquesa de Dou, Vidal, Carbonell y del entusiasta ripollès Don Joan Deop. (El Puigmal, 1909: núm.91, pg.727)

Han regressat a Barcelona durant l'última y la present setmana, les families Amatller, Ducloux, Santanach, Bach y Vidal, que viuhen ab nosaltres en la temporada d'estiu. A reveurer. (El Puigmal, 1909: núm.104, pg.828)

Hem tingut la satisfacció de saludar a nostre suscriptor l'acaudalat propietari, de Barcelona, D. Antoni Prim, quí ab la seva simpática y respectable esposa, Dª Rosa Guanyabens, fa poch dies qu'estiueja en aquesta vila. També tenim entre nosaltres a l'amable Sreta. Amatller y a les ben considerades families Exem. Sr. Comte del Valle de

Anàlisi del fenomen turístic a Ripoll durant el període 1907-1936, a través de revistes històriques de la vila.

Marlés, y Sr. Badia, també suscriptors nostres. Celebrarèem que'ls provi l'estada-estiuèig. (El Puigmal, 1910: núm.146, pg.1164)

Ham tingut el gust d'estrenyer la mà als nostres bons amics don Josep Bonet i a sa distinguida esposa donya Elisa Guich, que vingueren a pasar uns dies en nostra vila. (Ripoll, 1916: núm.28, pg.4)

De regrés de Madrid aont han passat l'hivern, es troven novament entre nosaltres, la distinguida familia Caso. Per a passar-hi la temporada d'estiu han arribat també a Ripoll les families Herand, Ducloux, Caballería, Ylla, Costa, Curto i la simpática senyoreta Na Dolorettes Serra. Benvinguts. (Ripoll, 1916: núm.30, pg.4)

Retorn a ciutat.—No queda ja apenes en nostra vila casi cap de les families que han sojornat durant l'estiu entre nosaltres. També estem veient que aquests dies, els autos de Puigcerdá, arriben atestats de passatgers que retornen a la capital. (Ripoll, 1916: núm.43, pg.5)

La distinguida familia Cardellach, ha donat ja per acabat el seu estiuètx marxant novament a llur casa de la capital. Son moltes d'altres que també han fet lo mateix, per a quina, causa son ja poques les families que encare estigan entre nosaltres veranejant. A totes elles y particularment a la anomenada els hi desitjem tingan un bon hivern y fins a un altre any. (El Gall de Ripoll I, 1916: núm.23, pg.3)

Estiuèjants.—A les llistes publicades tenim la satisfacció d'afegirhi les següents families: Marquessos de Alós y de Dou, Viuda Jordana, Paulino Quinqué, Enrich Cardellach, Miguel Siqués y senyoreta Teresa Amatller. També es troba en llur torre de Rama, el senyor Comte de la Vall de Marlés. Adressem a tots, la nostra més choral benvinguda, desitjant que'ls hi sia plaenta l'estada entre nosaltres. (El Gall de Ripoll I, 1917: 67, 3) Benvingut—Està entre nosaltres nostre amic i sotscriptor Ern Joan Barquet, junt amb sa esposa i fill, vinguen ha reposar un xic de l'amarg dolor que sofriren a la capital, ont es sa residència, per la pèrdua de sa bondadosa i gentil filleta Lolita. D'esitgem que reclosos en la santa resignació, els sia aquesta vila i sos amics un dels tants consols que fassi més lleugera la dolorosa pena que'ls aclapara. (Ripollès III, 1919: 86, 5) De vacances.—Están ja entre nosaltres per a passar les vacances d'estiu, els joves estudiants; Palau Sayós, Roquer, Sanmartí i Colomer, qui han' posat molt alt el nom de Ripoll, acreditant al Col·legi de 2ª Ensenyança dintre les aules del Seminari. Siguiis l'enhorabona i plaent el repós estiuenc. (Ripollès III, 1919: núm.110, pg.3)

Cal dir que el nombre d'estiuèjants a Ripoll anava en augment any rere any, degut possiblement al bon tracte que rebien per part dels locals, i per l'afany d'atraure cada cop a més visitants:

A jutjar per la demanadissa de pisos que, segons informes fidedignes, hi ha pera families forasteres, la colonia estiuènc d'enguany será més nombrosa que'n l'any propassat. (El Puigmal, 1911: núm.188, pg.3)

Estiuèjants.—Cada dia aumenta el nombre dels estiuèjants a nostra vila,... (Ripollès III, 1917: núm.10, pg.6)

La bona relació amb els estiuèjants permanents de cada estiu, queda demostrat quan fins i tot es feien recordatoris a la memòria dels difunts que havien estiuèjat al poble:

Ens comunican de Barcelona que acaba de morir el Sr. Joan Font molt conegut a n'aquesta localitat per haver passat alguns istius ocupant un pis de la torra de can Serrallonga. (El Puigmal, 1908: núm.13, pg.102)

Però, a part de venir sobretot a l'estiu, s'han trobat cites on es demostra que també venien "turistes" durant altres èpoques de l'any a passar-hi uns dies:

Hem tingut el gust de saludar a nostre entusiasta company el catedratic de l' Escola d' Enginyers de Bilbao en Xavier Prat, qui ha estat entre nosaltres ab motiu de las presents vacances de Nadal. (El Puigmal, 1908: núm.10, pg.78)

A banda de les famílies respectables que hi passaven els mesos de més calor, cada any hi havia la "Colònia escolar", on grups de nens/es o nois/es de Barcelona, venien a passar l'estiu a Ripoll, on hi feien diferents excursions i visites culturals per la vila i comarca. Aquests eren rebuts a l'estació de tren en el moment de la seva arribada pels ripollesos i acompanyats també el dia de la seva partida. Cal dir que en honor seu, els veïns de Ripoll els hi organitzaven festes i els obsequiaven amb regals abans d'abandonar el poble, perquè tinguessin un bon record de la seva estada a Ripoll. Tot això queda reflectit a les referències citades a continuació:

Acaba d'estar a n'aquesta vila una comissió del Ajuntament de Barcelona a fi d'inspeccionar si els pisos superiors de la Casa Consistorial reuneixen bones condicions pera instalharhi una de las colonias escolars que cada istiu envía a estiuejar a fora aquell Municipi. (El Puigmal, 1908: núm.34, pg.271)

Dona gust veure com se van refent els noyets de la Colonia Escolar, com ho demostra el coloret que van treient per ses caretes y el bullici y animació ab que van recorrent les innumerables fonts, que brollen fresques i sanes per tot arreu. Es per això que mereix un aplauso en Lluís Pujolar, pel bon tracte que'ls proporciona y per la exquisida netedat que regna en el hostatge ample y airejat que'ls senyalà nostre Ajuntament. (El Puigmal, 1908: núm.42, pg.335)

Sensacionals per demés foren els últims moments de la seva estancia a Ripoll la simpàtica Colonia escolar, tant per aproximase el desitjat moment de reconstituirse en el si de llurs respectives families, de les quals n'han estat allunyades els alegrois bailets quatre setmanes, com per les agradoses sopreses que providencialment els plogueren preparades carinyosament pel vehinat de nostre hospitalaria vila. (El Puigmal, 1909: núm.98, pg.779)

Degut, segurament a la perentorietat del temps, no pogué ferse a la Colonia escolar la rebuda que fa Ripoll a tots els anys a tan simpàtiques turistes.(...) Han visitat ja les fons d'en Jordana, d'Engordants, del Sant, del sofre, i d'altres, y no cal dir l'alegria que les ocasiona tanta abundancia d'aigues, tantes cascades, tan sobtades afraus, y sobretot, tantes floretes y herbes flairoses pera ferne belles toyes que s'enduen alegres cap a la vila. Diuen totes ab naturalitat propia de la infancia: ¡que'n son d'hermoses aqueixes roques! ¡ay si nostres mares ho vegessin, com deixarien Barcelona y vindrien ab nosaltres cap a Ripoll! (El Puigmal, 1910: núm.145, pg.1155)

Demà en el tren de tres quarts de deu del matí, arribarà a nostra vila la Colonia Escolar de l' Ajuntament de Barcelona, la que serà rebuda a l' Estació per les Autoritats locals que hi aniràn amb l'orquestre. Dessitjem als petits escolars i als mestres que 'ls siga bengrata la seva estada entre nosaltres. (Ripoll, 1916:núm.33, pg.4)

Colònies escolars. El proppassat dissabte a les 8 del matí, sortiren en autómibus de la plaça de la República les nenes i professores que formen les dues colònies escolars de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i de l'Ajuntament de Barcelona, les quals efectuaren una excursió a Núria i no cal dir com tornaren molt satisfetes de la jornada, que

els transcorregué amb un temps esplèndid. Per altra banda, diumenge de la present setmana retornaren ja a Barcelona, les nenes i mestres de la Colònia de la Protectora de l'Ensenyança Catalana i el dimecres les de l'Ajuntament de Barcelona, després d'un mes d'estar en aquesta vila. (Altaveu, 1932: núm.50, pg.7)

Actes d'estiu

Com s'ha vist, a Ripoll predominava un turisme principalment estiuejador (estiuadors procedents de Barcelona) i per aquesta raó, al ser el període de l'any amb més aflluència de gent de fora i també aprofitant el bon temps, durant els mesos d'estiu, s'organitzaven esdeveniments i activitats per tal de distreure al públic. Hi podem destacar les sardanes que cada estiu es tocaven als vespres en el Passeig Ragull:

Dissabte passat al vespre 's va fer un festival en el passeig Ragull que va resultar molt més lluit que tots els que s'hi havien celebrat.(...) després del passant per la vila, va traslladar-se la llarga comitiva acompanyada de mitj Ripoll y gayre be tota la colonia forastera, al esmentat passeig il·luminat a la veneciana ab innumbrables fanalets de colors variats... (El Puigmal, 1908: núm.45, pg.353)

Avui s'iniciarà la temporada de sardanes, cada dissapte per la nit, en el passeig Ragull. (El Puigmal, 1909: núm.91, pg..728)

Anys passats un bon patrici organitava una tanda de sardanes cada dimars per durant la temporada estiueca ab fondos recaudats per subscripció y l'Ajuntament hi corresponí ab altre'n dia diferents, també setmanal. (El Puigmal, 1910: núm.144, pg.1141)

Dissabte a la nit començaren amb forsa concurrència les sardanes d' istiu, en el Passeig - Ragull. Avui, a les nou de la nit, tindrà lloc la segona audició. (Ripoll, 1916: núm.33, pg.3)

Dissapte, a cuita corrents puig no hi havia els focos elèctrics que s'acostuma instal·larhi, s'inicià la temporada de sardanes, que dura fins a últims de Setembre, en el passeig de Ragull. (El Puigmal, 1919: núm.145, pg.1156)

ESTIUÈNQUES: Ahir varen comensar les sardanes en el Passeig Ragull, costejades per l'Ajuntament. Hi hagué bastanta concurrència. S'en tocarán cada divendres, durant l'estiu, comensant a les nou del vespre. (El Gall de Ripoll II, 1920: núm.8, pg.5)

Durant l'estiu a Ripoll, també era l'època de fer les festes dels barris, organitzades pels veïns però on també hi assistien els estiuejants:

Sensa desdenyar els bons oficis del patrici aludit, ens agradaria més el promoure l'animació en la vía pública per medi de la festa de carrer, com tenim dit, una dominical, encara que en algún vehinat la repetissen per no quedar cap setmana en blanch, puig entenem poch correcte que'ls forasters que'ns honren convivint una temporada ab nosaltres hagin de contribuir ab un céntim sisquiera en que resulti atractívola en Ripoll l'estació d'estiu. (El Puigmal, 1910: núm.144, pg.1141)

Festa de carrer.—Ja han comensat les festes de barri, celebrant la primera els vehins del carrer de la Trinitat, quiscuns tenen organitzat un escayent programa de festeigs per avuy y demá contan ab la cooperació de la renombrada orquesta "Alianza Ripollense". En aquestos moments, están dits vegins enfeinats en engalanar llur carrer. (El Gall de Ripoll I, 1917: núm.61, pg.3)

Anàlisi del fenomen turístic a Ripoll durant el període 1907-1936, a través de revistes històriques de la vila.

Les les festes d'estiu. Aquest mig dia i quasibé d'amgatotis hem vist el programa oficial. Conté molta teca i ja per endavant planyem a qui vulgui concórrer a tots els actes que s'hi anuncien. De totes maneres la Comissió de Festes s'ha mogut molt i tot fa creure que Ripoll es veurà molt concorregut els dies 5 al 12. A remarca que el Castell de Focs d'Artifici es celebrarà enguany al Camp Municipal d'Esports. La setmana entrant el publicarem sencer, la qual cosa hauríem fet amb molt de gust avui, si ens hagués estat possible abastar un programa. (Altaveu, 1934: núm.141, pg.7)

A partir del 1932, cada estiu s'organitzaven a Ripoll els anomenats "Cursos de Vacances", on estudiosos de tot arreu podien participar-hi, aprofitant l'oferta cultural de la vila:

Aquest istiu, Ripoll podrà oferir als estudiosos de tot arreu la joia romànica del seu gloriós Monestir, el meravellós utilatge bibliogràfic que significa la Biblioteca Mata, ultra les belleses i originalitats de la nostra tradició, devotament aplegades per una voluntat posada exclusivament al servei del nostre patrimoni històric i cultural i a qui Ripoll deu exterioritzar, d'una forma o altra, sempre, per, esplèndida i generosa, el deute que amb ella tenim tots contret. (Altaveu, 1932: núm.26, pg.10)

Les lliçons que s'hi donaran enguany van dedicades a l'estudi de la llengua i literatura catalana, castellana i provençal. A més hi ha lliçons complementaries de Fonètica, Història, Història de l'Art i d'Etnografia.(...) Aquests Cursos de vacances de Ripoll s'inauguraran a primers del mes d'agost i duraran fins a fi de mes. Ja hi han alguns francesos i algun alemany inscrits. Són molts també els sacerdots, mestres i seminaristes de la nostra terra que hi prendran part. (Altaveu, 1932: núm.42, pg.8)

Els Cursos de Vacances. Tenim referències que la Generalitat de Catalunya ha atorgat 20 beques de 100 ptes. o més, pels Cursos de Vacances d'enguany. Ens en alegrem de tot cor. (Altaveu, 1934: núm.137, pg.6)

Festivitats i esdeveniments

Queda demostrat que era durant l'estiu quan Ripoll acollia més turistes i quan també s'organitzaven més activitats i festes dirigides a ells. Però al marge d'aquestes activitats, durant la resta de l'any també es celebraven altres festes dirigides més a la pròpia població, però que en moltes ocasions també hi assistien o hi participaven forasters.

La festivitat més destacada era la Festa Major de Sant Eudald de Ripoll, celebrada al maig, molt estimada pels locals per ser la dedicada al seu patró. Era una gran festa on s'hi organitzaven nombroses activitats i que també feia venir molta gent de fora:

Prometen ser animadas las properas destas de St.Eudalt. Com veuràn nostres llegidors en la ressenya de la sessió del Ajuntament, hi ha nombrada una comissió de festeigs, y per lo tant cal esperar algun nombre del programa nou. Además totas las societats se desfan pera obsequiar als socis ab llurs families y forasters que'ns visitin. (El Puigmal, 1908: núm.25, pg.200)

Antigament, quan encara no s'havia invetat això que'n diuen atracció de forasters y la festa major no era, com are, un torbellí de diversions que ni temps donen a la gent pera menjar y dormir, dexantlos aixafats y ab las butxacas escuradas, no'ls hi feya res als ripollesos que plogués en aquell dia; al contrari. (El Puigmal, 1908: núm.28, pg.223)

Preparatiu de festa major.—A per tot arreu es nota un moviment gran de llimpiesa en llurs fatxades, disposantse tot el poble a rebre degudament als forasters que'ns honrin amb sa presència. (El Gall de Ripoll I, 1917: núm.56, pg.3)

Una gran gentada ha invadit aqueixos dies la nostre vila amb motiu de la gran festa, sobre tot el diumenge, que l'afluència de forasters dels pobles veïns fou mes nombrosa. No hi ha cabuda en lloc, tot está ocupat; mes tothom es contentat. El ripollés afanyós es dasvetlla es sacrifica i deixa satisfeta la gent de fora(...). En fi una veritable Festa Major: Una festa acabada que va deixar satisfet a tothom: forasters i de casa. (El Gall de Ripoll II, 1920: núm.10, pg.1)

Arribada.—Son molts els forasters que es veuen correr per nostra vila amb motiu de la festa major, lo que dona un bonic goig veurer aquesta germanor i lligam d'amistat a nostra vila. (Ripollès III, 1917: núm.2, pg.7)

De la Festa Major.—Sembla que per últim ha quedat acordat en sessió d'Ajuntament, celebrar la Festa Major de nostra vila, el dia 9 d'Agost, començant en el proper any. (Ripollès III, 1918: núm.67, pg.5)

Imatge 13: Envelat aixecat per la Festa Major de Sant Eudald.

Font: Dalmau (1996).

La Festa Major de Sant Eudald, celebrada des de sempre al mes de maig, a partir del 1919, la data es va canviar al mes d'agost per tal de traslladar aquesta gran festa a l'època on més gent concorria la vila i bàsicament per satisfer al turista, però sense tenir en compte a la població local, que davant el desacord d'aquesta decisió, al cap de poques edicions, la data es va traslladar altra vegada al mes de maig:

Enterat que he sigut de la trasllació de la festa de nostre gloriós patró Sant Eudalt, pel dia 9 d'agost de cada any, dec fer constar la meva protesta, envers els causants d'aital canvi. Aquesta trasllació o canvi, ha sigut objecte de discussions series i generalment desaprobats pels ripollesos. (Ripollès III, 1919: núm.99, pg.1)

La Festa Major es podria dir que era l'element més destacable, però també és important nombrar dues fires anuals. Es tracta de la Fira de Santa Teresa, celebrada cap a la tardor, on

es feien transaccions de bestiar, i la Fira de les Quaranta Hores, feta a la primavera, on els dos dies de quaresma i el diumenge de Passió, el Santíssim estava exposat durant 40 hores al monestir. En els dos casos, tot i tractar-se de fires orientades a la població local i comarca, també eren visitades per alguns forasters:

A pesar del mal aspecte que presentava'l temps a la vigília y de bon matí del día de Santa Tresa, s'havia congregat molta gent a n'aquesta vila ab motiu de la fira, més per la persistent pluja ja tothom marxà molt aviat, resultant en resúm una fira molt desanimada. (El Puigmal, 1908: núm.51, pg.406)

Demá y dilluns celebrarà aquesta vila la renombrada fira " de les quaranta hores". (El Puigmal, 1910: núm.124, pg.988)

Que ja s'ha esvait el núvol sinistre, planant sobre nostra xamosa vila, dibuixant en la imaginació dels foráns per les explicacions de qualque atolondrat, referent al tribut de vides que pagavem al cólera, n'es palesa mostra la concurrencia de forasters que animaren desusadament les vies públiques de la població durant la diada de Santa Teresa, senyalada, de molt antich, per fira, y que's celebrá. (El Puigmal, 1911: núm.190, pg.5)

La Fira—La fira de Santa Teresa d'enguany, es vegé sumament concorreguda per grosses partides de bestiar boví, mular, de llana i porquí, en el que 's feren moltes transaccions, pagant-se a bons preus. Foren moltíssimes les persones que amb aital motiu vingueren a passar el dia en nostra vila; el haverse desencadenat a mitja tarda un fort temporal d'aigua i pedra feu que 's tinguessin de quedar molts pagesos dels encontorns alguns dels quals, tingueren de durmir al ràs, per a trovar-se completament plenes les fondes. Mercès a la vigilancia de la policia gubernativa, guardia civil i municipals no tingué de lamentar-se el més lleu incident desagradable. (Ripoll, 1916: núm.45, pg.7)

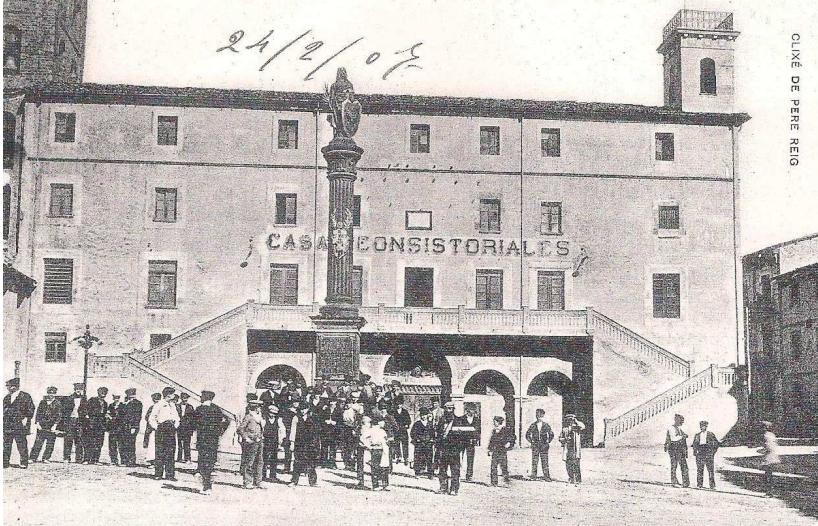
La Fira.—La que tingué lloch el diumenge últim en nostra vila coneguda per la tira de les quaranta hores, es vegé menys concorreguda que anys passats, puix que la concurrencia de forasters fou escasissima. Algunes compra-yentes es feren d'importancia, empró el retraiment era general. De bestia ne vingué molt poch y hasta el mercat dels tocinos flaqueixá en gran manera, puig que en diumenges usuals molt mes gros l'em vist. Cap contratemps desagradable destorbá la fira, lo que molt ens plau consignar. (El Gall de Ripoll I, 1917: núm.50, pg.3)

La Fira de les Quaranta hores. Demà tindrà lloc la tradicional Fira de les Quaranta hores. El temps immillorable que gaudim, fa esperar una bona afluència de forasters. (Altaveu, 1932: núm.26, pg.13)

Però un fet que és d'important consideració i que es commemorava cada any eren els *Fets del 27 de maig del 1839*, quan després de nombrosos dies de resistència dels ripollesos vers les tropes carlines, aquests van aconseguir ocupar la població, causant nombrosos desperfectes a la vila. Com a homenatge a aquells ripollesos, es va aixecar una estàtua pròxima al monestir:

Ab els actes acostumats fou commemorada la fetxa del 27 de Maig de 1839, senyaladíssima a la historia de la Vila. (El Puigmal, 1908: núm.31, pg.246)

Imatge 14: Monument commemoratiu dels fets del 27 de maig de 1839

Font: Dalmau (1996).

Un altre fet a destacar, és la celebració a Catalunya dels Jocs Florals, celebrada cada any, reforçant les obres d'autors reconeguts i l'exaltació de la nacionalitat catalana (Fuster, 2010). De Ripoll s'han pogut trobar cites a més sobre la celebració dels Jocs Florals:

A la nit del mateix diumenge, el "Centre Autonomista Ripollés" va donar un ball de gala molt concorregut, en obsequi als qu'havien pres part en els jocs florals. A última hora varen anar-hi els poetes premiats. (El Puigmal, 1908: núm.44, pg.352)

Un altre esdeveniment que s'ha pogut localitzar a les revistes amb insistència, ha estat la celebració del "Certamen Aucellístic", fet cada any al Passeig Ragull:

Dilluns passat la "Sociedad Pajaril Ripollense» celebrà en el Passeig Ragull el certamen aucellístic, el qual se vegé força animat d' aucellistes forasters, acabat el qual i també a la tarda se bailaren sardanes per la orquestra «La Alianza Ripollense» que foren puntejades pels aficionats a nostra dança. (Ripoll, 1916: núm.26, pg.3)

ELS AUCELLISTES: Dilluns a les vuit del matí la societat aucellera de nostre vila celebrarà com cada any, un certamen d'aucells en el Passeig Ragull. (El Gall de Ripoll II, 1921: núm.44, pg. 4)

O una altra activitat que apareix amb auge a la vila, és el futbol:

Futbol: Ha sigut aplassada per el dia de St. Pere l'inauguració oficial del camp d'esports del «F. C.Ripoll, que havia de celebrar-se demà. Air tingué lloc el primer partit entre la "Joventut Esportiva" de Ripoll i el «F. C. Camprodoní» en Camprodon, disputant se una copa. (El Gall de Ripoll III, 1923: núm.8, pg.3)

Imatge 15: Primer partit oficial de futbol organitzat al 1914

Font: Dalmau (1996).

Durant el segle XX va néixer l'afany per a la realització d'esports, on sobresortien els Clubs Ciclistes, i a Ripoll s'organitzaven diverses curses ciclistes durant l'any:

El club ciclista ripollès te organisades, ab permis de l'Autoritat, pel dia 25 del corrent, festa de la Mare de Deu de Mars, unes carreres de bicicletes locals que tindran lloch a la carretera de Barcelona, a las tres de la tarda. (El Puigmal, 1909: núm.73, pg.583)

"El Club ciclista ripollès" té anunciades, pera les quinse de l'endemá de la festivitad de Sant Eudald, patrò de aquesta vila, curses de velocitat en tragecte de 10 kilómetres, y de cintes; les últimes tindran lloch en la plassa de la Constitució, estant reservades als ciclistes solters. (El Puigmal, 1911: núm.184, pg.4)

Imatge 16: Grup de ciclistes ripollesos als anys 20

Font: Dalmau (1996).

Excursionisme

Al segle XX van aparèixer també dels *Automòbil-Clubs* o el *Centre Excursionista de Catalunya*, que van esdevenir les primeres associacions en potenciar el turisme intern (Muntanyola, 1932). Va ser una etapa on es va estendre el lleure, l'esport i l'excursionisme, i que deixaven de ser unes activitats pròpies de l'elit i eren ja practicades per molta més gent. En el cas del Ripollès i Ripoll, les excursions entorn les muntanyes de la comarca eren freqüents. Ripoll gaudia d'un entorn privilegiat, que permetia fer-hi excursions, activitat que la població ja potenciava:

L' extensa vall del Ter fins arribar a Ripoll, forma una munió interminable d' excursions, veritablement pirenenques, unas ab paisatjes desolats, hermots tristos, rocatars ferrenys, cingles que fan rodar el cap, y altres de boscos espessos, prats d' herba frescal y flonja, voreras de riu plácidas y con reus variats,. (El Puigmal, 1908: núm.15, pg.116)

Una de les excursions més hermoses y fàcils que poden ferse als voltants d'aquesta vila es la del Catllar. (El Puigmal, 1910: núm.117, pg.925)

Excursionisme. Per els dies 2 i 3 del corrent, esta organitzada una excursió per l' Associació excursionista «Avant» per visitá Ripoll, Ribes, Caralps i Nuria. (Ripollès III, 1918: núm.38, pg.5)

Esports d'hivern

O una altra activitat destacable que va sorgir durant el segle XX, època que estudiem, és la pràctica dels esports d'hivern. Ripoll era una població pirinenca, però que no disposava d'espais per a la pràctica d'esports d'hivern, sinó que calia anar fins a altres poblacions de la comarca per tal de gaudir-ne, com ara Ribes, Camprodon o Núria. El fet és que a partir de l'aparició i promoció dels esports d'hivern, eren moltes les persones interessades en aquesta pràctica, i l'organització d'esdeveniments lligats a aquests esports, portaven molta afluència de gent al territori, però que per arribar-hi calia passar forçosament per a la població de Ripoll. Això implicava que hi haguessin algunes aturades a la vila i així, visitants de pas. Per tant, tot i no ser una activitat realitzada a la pròpia població, de forma indirecta proporcionava visites a la vila:

De lo exposat resultan ja claras les dues grans calitats del sport d'hivern: l'exercici idealment sà pels que'l practican y la riquesa pels pobles de montanya. Avans s'anava a la muntanya solsament per pujarhi, per arribar al cim, per dominar les valls, per vèurer terreny. Actualment s'hi va ab un altre fí, per ferhi sport. (El Puigmal, 1911: núm.170, pg.2)

Excursionistes .—Amb motiu d'aquesta última nevada, han passat per nostra vila un bon nombre d'excursionistes aficionats a l'esport d'hivern, vinguent tots ells carregats amb luges i esquís. (Ripollès III, 1920: núm.139, pg.5)

Cal dir, que l'encarregat d'organitzar les activitats i esdeveniments relacionats amb l'esquí era el Centre Excursionista de Catalunya:

El Centre Excursionista de Catalunya, baix els auspicis del qual s'han desenrotllat d'uns quants anys a n'aquesta banda els sports d'hivern a la nostra terra, ens ofereix aquesta vegada un esplèndit programa que acaba de publicar, programa pera poguer satisfer al més exigent aficionat, sense faltarhi una serie de festes com a complement, que serán un nou atractiu pera'ls concurrents, que sabem segur que serán en gran nombre. (El Puigmal, 1911: núm.169, pg.1)

La secció de Sports de montana del Centre excursionista de Catalunya ha anunciat ab vistós cartell el IV Concurs de luges, skis y bobsleigs, celebrader en la pintoresca vila de Ribes, en varis dies, no determinats encare, del mes de Febrer de 1912. (El Puigmal, 1911: núm.190, pg.6)

Sports de hivern.— La «Secció Sports de Muntanya» del «Centre Excursionista de Catalunya» ve treballant activament en la organització de'ls anyals concursos de sports de neu que tindrán iloc durant els dies 20 i 21 del corrent a Camprodón i 1, 2 i 3 de Febrer a Ribes. (Ripollès III, 1918: núm.36, pg.5)

Visita a Ripoll

Després d'haver vist diferents tipus de turisme realitzats a la vila ripollesa, també podem parlar de l'existència de visitants, que no pernoctaven a la vila, però que venien durant un dia expressament per veure Ripoll. Així, en aquesta subcategoria s'hi poden identificar els diferents motius de visita al poble.

Visitants de pas, que es dirigien a altres pobles i paraven a Ripoll:

De pas pera Puigcerdá ha parat unes quantes hores en aquesta vila el dignissim Diputat a Corts pel districte, Don Eusebi Bertrand, ab la seba distingida familia. Dinaren en l'acreditat Hotel del Monastir, ahont ha rebut moltes visites de ripollesos. (El Puigmal, 1909: núm.95, pg.756)

Visites curtes religioses:

L'Ilm. Sr. Bisbe visitá, dilluns últim á dos quarts de tres de la tarda, les obres de la capella que's dedicarà á Sant Miquel de la Roqueta, capella que s'está construint á costes de ilustre Sr. Baró de Vilagayá. Seguidament, acompanyat de les autoritats locals, s'encaminá cap a la estació, pujant al tren correu pera baixar á Vich. Celebrarém moltíssim que li hagi sigut plascévola la estada en aquesta xamosa vila. (El Puigmal, 1912: núm.205, pg.2)

Visites per motius polítics:

Dissabte últim a les sis aproximadament, de la tarda, arribá D. Eusebi Bertrand y Serra, de campanya electoral, essent rebut en la plaça de la Constitució per una dotçena de correigionaris. Canviats els saludos, fent-li costat D Ramir Mirapeix actualment jutje municipal d' aquesta vila, y D. Josep Campás, regidor, es dirigi, seguit dels altres, al "Hotel Monasterio"; al entrar-hi la comitiva contárem, resultantnos composta de 53 persones, coneixent-ne solsament catorçe. (El Gall de Ripoll, 1916: núm.3, pg.4)

Visites d'entitats:

VISITA: Demà diumenge en el tren correu del matí arribarà a aquesta vila, en visita d'exursió artística, la societat choral "Unión de Hotafrancs". Serà rebuda per l'Ajuntament, i cantarà devant la Casa de la Vila la composició "Salut Cantors". (El Gall de Ripoll II, 1921: núm.44, pg.4)

Visites a la vila per motius especials, en aquest cas per celebrar la Primera Comunió:

Visita.—Nostre distingit amic D. Josep Giralt, tinguerem el gust de saludar-lo dijous de la present setmana. Vingué amb tota sa família i alguns amics per a celebrar al Reial Monestir de Santa Maria solemnement la Primera Comunió de sos dos fillets, demostrant una vegada més l'estimació que té a tot lo de Ripoll. (Ripollès III, 1917: núm.13, pg.7)

Visites d'escolars:

Visita escolar. Dilluns passat, sojornaren en la nostre vila el professorat i estudiants de la Facultat de Filosofia i Lletres dels Instituts Balmes i Maragall, de Barcelona. Foren rebuts pel tinent d'Alcalde Sr. Zenon Puig i els acompanyaren a visitar el nostre Arxiu-Museu, el Monestir; la Biblioteca Lambert Mata i l'escola d'Arts i Oficis. L'Ajuntament els invità, per la tarda, a una excursió a la veïna vila de Sant Joan de les Abadesses. (Altaveu, 1933: núm.75, pg.7)

Arxiu-museu

Un altre fet a destacar dins de la categoria de l'activitat turística i motiu de visita a Ripoll, és l'Arxiu-museu de Ripoll fundat al 1929, i que va esdevenir un nou atractiu pel poble. Com a recurs cultural fonamental a la població, evidentment hi havia el monestir, que es considerava el node principal, però en segon terme hi podem trobar la inauguració de l'Arxiu-museu, caracteritzat per ser el primer museu etnogràfic de Catalunya i originat per Tomàs Raguer, que gràcies al seu esforç va obtenir gran quantitat d'informació folklòrica de la zona. Així, moltes de les persones que visitaven el monestir, seguidament anaven a l'Arxiu-museu, situat just al costat:

Hoste il·lustre . Hem tingut l'honor de saludar a l'erudit arxiver del Monestir de Montserrat, Dom Anselm Mª Albareda el qual ha visitat la Biblioteca Mata, fent grans elogis del seu contingut, remarcant l'importància de la col·lecció de manuscrits, incunables i llibres d'impressió gòtica existents en la mateixa. Feu també una detinguda visita a l'Arxiu Museu de Sant Pere, restant encisat de tot el seu contingut i de la ja notable secció folklòrica. Desitgem a l'il·lustre monjo que li hagi estat ben plaenta l'estada entre nosaltres. (Altaveu, 1931: núm.10, pg.7)

Mercés als esforços de don Tomas Raguer, s'està fomant l'Arxiu-Museu de Ripoll, que és l'únic museu etnogràfic i folklòric pireneenc que té Catalunya, el qual ofereix a l'investigador una sèrie de temes de recerca sumament interessants. Per altra banda, mercés a la generositat del bibliòfil don Lambert Mata, Ripoll posseeix una magnífica Biblioteca, amb un estoc de manuscrits de l'Edat mitjana inèdits en sa totalitat i amb una gran quantitat d'incunables i llibres rars dels segles XVI i XVII. (Altaveu, 1932: núm.26, pg.7)

Anàlisi del fenomen turístic a Ripoll durant el període 1907-1936, a través de revistes històriques de la vila.

He pogut contemplar la maqueta de l'escenografia ben a pleret. Una carena de muntanyes verdejants al fons. El Pla, amb els seus pastors i els seus ramats. Marges i mates, i un lleu pendís que acaba amb una barraca, tota rústega... Un pastor — que després hem admirat en el tamany que serà, i completament acabat — fa la minestra al seu davant amb les escudelles i el barral al costat... A l'esquerra el cel i núvols que besen la muntanya: Una meravella! Un poema! (Altaveu, 1932: núm.40, pg.1)

Compta la vila de Ripoll, a més, amb l'Arxiu de Sant Pere, amplificat suara amb el Museu etnogràfic de folklore meravellosament orientat, el qual contribueix a estimular la visita a Ripoll de tots els amants de la història patria. (Altaveu, 1932: núm.47, pg.4)

Aquest Arxiu-Museu, el primer establert a Catalunya, i ja rival dels establerts a Europa i causa de l'Aplec ací anunciat, és instal·lat en les golfes de la vetusta església de Sant Pere. (Altaveu, 1933: núm.89, pg.2)

Arxiu-Museu. El Patronat d'aquesta entitat Cultural fa públic que des d'avui el Museu Folkloric serà obert oficialment des de les 9 a la 1 i de les 3 les 7. L'entrada al Museu serà d'un ral. Els veïns de Ripoll podran visitar-lo gratuïtament tots els diumenges a la tarda. (Altaveu, 1935: núm.183, pg.6)

Visita a la comarca

Finalment, tot i que l'estudi es centra en la vila de Ripoll, cal dir que la comarca del Ripollès en general també posseïa altres llocs amb importants atractius i es creu rellevant mostrar alguna cita referent al turisme a la comarca en general. Així s'ha seleccionat una petita mostra d'algunes cites que fan referència a altres zones fora de Ripoll:

Fa pochs dies uns excursionistas estrangers feren l'ascensió al Puigmal y visitant de regrés el santuari de Nuria, quedant meravellats del panorama que 'ls oferí la Naturalesa. (El Puigmal, 1908: núm.10, pg.78)

Ha estat uns quants dies entre nosaltres els Srs. Puigmal, Girbal y Pomar que varen venir a estudiar els balls típics d'aquesta comarca.(...) Sembla que d'aquí a pochs dies aquestos balls seràn coeguts ja a Barcelona... (El Puigmal, 1908: núm.48, pg.381)

4.2.3. Turista

Fins ara s'han pogut observar elements com els trets rellevants del turisme de Ripoll o els motius de visita a la vila, però també és important centrar-se en la figura del turista i veure quin era el seu perfil.

Forasters

Primer de tot és important especificar que en el període estudiat, totes les persones procedents d'altres territoris no s'anomenaven encara turistes, sinó que el mot utilitzat per a definir-los era el de "forasters". Tot i que en moltes de les cites esmentades hi és utilitzat aquest mot, en la cita següent es mostra de quina manera s'emprenia l'ús de la paraula "foraster":

El diumenge passat varem tenir ocasió de sentir les queixes de diferents forasters, que justament per haver llegit en el programa e les festes de St.Joan de les Abadesses, varen anar-hi per veure'ls anomenats Contrapás dels boigs y el ball de les Caputxes, resultants inútil llur viatge, perquè ni l'un ni l'altre varen ballar-se.(...) Sentim el disgust dels senyors aludits per dos motius: per la pèrdua sensible de les costums tradicionals nostres, substituïdes per altres de gust molt dubtós y pel sistema poch recomanable d'atraure forasters, redactant programes ilusoris. (El Puigmal, 1908: núm.47, pg.374)

Barcelonins

Si ens centrem bàsicament en el perfil del turista o del foraster que anava a Ripoll durant el 1907-1936, es pot dir que els barcelonins eren els principals consumidors dels atractius de la vila de Ripoll. Com ja s'ha comentat en alguna ocasió, es tractava de famílies distingides i respectables (metges, advocats,...) que durant els mesos d'estiu defugien de Barcelona i canviaven el bullici, estrès, calor i modernismes de la ciutat, per la tranquil·litat, la sensació de llibertat, temperatures fresques i ambient muntanyenc de Ripoll. Passada la temporada d'estiu, retornaven a Barcelona a passar l'hivern, on les temperatures ja eren més suaus:

A Barcelona sentim cad' any més, l'imperiosa necessitat d'anar a passar una tongada a fora; perquè ab el neguit ab que's viuen las graus ciutats, quan arriba l' época de la calor en que moltes cosas 's paralisen, la gent vol respirar ayres purs, lliurantse de las xafagors enganxosas de la costa y veure cosas novas, per distreure l' atenció absorbida sempre per lo meteix. Independentment de aixó, hi ha las ganas d' aparentar; y son molts que creuen que 's guanya en consideració social, anants'en encara que no més sigui per vuit dias a fora. (El Puigmal, 1908: núm.11, pg.82)

Els propòsits dels esmentats senyors son dignes de tot elogi, y es ben curiós lo que passa que mentres a montanya per incuria'ns ho deixem perdre tot, els barcelonins hagin de ser els que vinguin a fer-ho reviure. (El Puigmal, 1908: núm.48, pg.382)

4.2.4. El Monestir

Per acabar de definir el turisme de Ripoll, cal fer especial menció en el seu monestir. Dins d'aquesta categoria es pot conèixer la seva història i trets més rellevants de l'arquitectura, però també conèixer la importància del monument pels ripollesos i pels turistes, i el gran nombre de visites que rebia.

En molts casos ja s'ha dit que el monestir de Santa Maria era la icona essencial de la població de Ripoll, la història del qual queda ben palesa al treball de Junyent (1991), on es pot contemplar que el monument va néixer d'una església primitiva i que es va transformant amb el pas dels anys. Aquesta primera es va fundar al 879 quan Guifré el Pelós va iniciar la repoblació del país, però no va ser fins al 888 que es va consagrar el temple. Segons el mateix autor, la segona església es va crear per manca d'espai, degut al creixement continu de la

comunitat monàstica, però per fer-ho es va enderrocar i es construir una nova església més gran i més esvelta, consagrada al 935.

En època de l'abat Arnulf, es va modificar altra vegada l'edifici, tot afegint un claustre al costat del monestir, com a distribuïdor de les dependències dels monjos benedictins i tancant tot el conjunt per una muralla defensiva i de clausura.

Passaven els anys i el monestir va patir la tercera transformació, la més important es podria dir, ja que comptava amb la projecció de cinc naus dividides amb grans pilars, tot alternant pilars i columnes, per tal d'enquadrar millor l'altar major dedicat a Santa Maria. D'aquesta manera va esdevenir un temple d'unes dimensions considerables, amb una importat vida espiritual i una activitat cultural i artística de prestigi, que va arribar a tot Europa, a través de la seva biblioteca, amb un gran nombre de llibres religiosos, literaris i científics, gràcies a l'impuls d'Arnulf donat al Scriptorium, espai destinat a la còpia de textos i motiu pel qual molts altres monjos arribaven de territoris llunyans al poble de Ripoll.

La següent figura a destacar en la història del monestir, és l'Abat Oliba (descendent dels comtes de Cerdanya i renét de Guifré el Pelós) qui va renovar per quarta vegada el monestir. Aquesta vegada es va ampliar la part davantera amb un cos d'edifici on s'hi alçaven les torres de dos campanars simètrics i a la part posterior s'hi va crear un gran transsepte amb set absis i que es va consagrar al 1032 (Junyent, 1991). D'aquesta manera el monestir de Ripoll vivia l'època de màxim esplendor. A més, un element d'especial rellevància que es va afegir al segle XII, és la portada escultòrica d'accés a la basílica, en forma d'arc de triomf, formada per set franges horitzontals i set arquivoltes que envoltaven l'entrada.

Un altre element indispensable del conjunt monàstic de Ripoll, era el seu claustre, projectat per l'abat Arnulf al segle X i que solament es van fer algunes petites transformacions per diferents abats, ampliant-lo per acollir a la comunitat benedictina. Tot i que actualment ja no queda res del claustre inicial, s'han pogut distingir dos període diferents de construcció, un que pertany al romànic i l'altre al període gòtic. La part romànica es caracteritzava per unes boniques columnes amb capitells exuberants de simbologia diversa i motius variats, amb l'aparició d'animals, éssers fantàstics o motius vegetals. Era un claustre de dos pisos, la galeria superior realitzada a partir del XIV i finalitzada al XVI.

Un fet que va afectar al conjunt ripollès, va ser el terratrèmol del 1428 que va perjudicar seriosament el temple. Va caure la nau central i un dels campanars va quedar mig destruït. Eren uns moments on hi havia pocs recursos econòmics i la reconstrucció va ser lenta, amb

canvis considerables a la basílica projectada per Oliba, solament amb una torre campanar i aixecant la nova coberta amb estil gòtic amb nervis acabats amb claus de volta.

Un dels successos més rellevants que pateix el monestir, va ser la fi de la seva plenitud i poder degut a la desamortització del 1835, on segons Junyent (1991) l'edifici es va saquejar, les tombes van ser profanades i es va incendiar el monestir acabant amb els arxius i biblioteca, provocant la seva destrucció. Cal dir que van ser alguns ripollesos els que van salvar alguns dels objectes de l'interior del monestir.

Amb el pas del temps va sorgir l'afany de restauració, que després de que les ruïnes fossin adjudicades a la diòcesi de Vic, el bisbe Morgades ho va aconseguir. D'aquesta manera la restauració va començar el 21 de març de 1886, per tal de retornar a la basílica el seu antic esplendor. Va ser l'arquitecte Elies Rogent l'encarregat de la reconstrucció, però tot i que va projectar un edifici que representava el virtuosisme de la seva època, va sacrificar molts aspectes propis de l'estructura original del monument. Amb tot, però, l'altar major va ser retornat a la veneració de Santa Maria, on hi havia un mosaic que representava a la Verge inspirat en una pintura d'Enric Serra i regal del papa Lleó XIII (Junyent, 1991). Les obres van finalitzar l'1 de juliol del 1893. Així retornava el culte i la devoció del poble cap el monument. Però al 1936, amb la Guerra Civil, van arribar noves profanacions del temple, on es van destrossar els altars, es van perdre objectes de culte i les imatges venerades, però sense afectar a l'arquitectura del monument.

Imatge 17: Vista general del monestir finalitzades les obres de reconstrucció

Font: Dalmau (1996).

Millors del monestir

Tal i com s'ha pogut veure en la història del monestir, va sofrir destrosses diverses vegades i en tot moment es treballava per aconseguir que l'edifici estigués en perfecte estat. És per això que d'aquesta subcategoria s'han trobat diverses cites relacionades amb el millorament del monestir, moltes són referents a obres realitzades a l'edifici, com ara reparació d'espais:

Desde algunos días se trabaja en fer algunas obras de reparación al segon pis de l'ala oriental dels claustres del Monastir, que amenassava desplomarse. Segons tenim entès se cambiaran algunas columnas excessivament gastadas las quals no ofereixen prous garantías de seguretat. (El Puigmal, 1908: núm.17, pg. 134).

Tot i la imponent reconstrucció del XIX, encara hi havia elements que s'havien de modificar o acabar de construir, com és el cas de l'altar major, que a més, els recursos per poder-ho realitzar van provenir d'una família ripollesa. Aquí es pot veure el simbolisme del monestir pels habitants de Ripoll:

Dimarts estigueren aquí algunes hores, fent una visita a la Basílica de Santa María, el distingit arquitecte Sr. Rubió y els Srs. Puig y Alfonso y Rogent. Segons hem pogut entendre, se tracta d'acabar l'altar major ab la construcció d'un baldaquí, el mateix ideat pel difunt arquitecte del Monastir, Sr. Elias Rogent, pera l'execució del qual pot ser caldrà avansar cap al presbiteri tot l'altar actualment fet. (El Puigmal, 1910: núm.122, pg. 971).

L'arquitecte don Joan Rubió y Ballver ha passat casi tota la darrera setmana en aquesta vila, fent els treballs preparatoris pera construcció definitiva del altar major del Monastir de Santa María, la direcció del qual li ha sigut confiada per la familia ripollesa que costejará dia obra. (El Puigmal, 1910: núm.136, pg. 1084)

Cal dir, que per poder demostrar encara més l'estimació del monestir de Santa Maria, per tal d'obtenir més recursos per a poder acabar de reconstruir-lo i mantenir-lo, es va crear una "tombola" on persones de Ripoll i fins i tot de Barcelona (estiuiejants) feien donacions d'objectes per a ser subhastats i així obtenir ingressos per dita tasca:

L'idea de celebrar una tómbola per arbitrar fondos ab que continuar algunas obres de restauració y mellores a la basílica de Santa María, ha tingut molt bona acullida en nostra vila, com era d'esperar. (El Puigmal, 1909: núm 71, pg. 563).

A més, l'interior del monestir acollia diferents tombes com les dels comtes catalans Bernat Tallaferró i Ramon Berenguer III, destacant les restes del comte Guifré, que es trobaven en unes condicions poc adequades, ja que segons els fragments llegits es trobava dins d'una caixa de fusta. Això provocava moltes queixes, ja que els ripollesos i visitants creien que el personatge com a tal es mereixia un sepulcre més digne, per ser el fundador del monestir i de la dinastia catalana:

El sepulcre d'en Jofre el Pilós.—Ahir divendres visità el Monestir, acompanyat de la Junta de Conservació del mateix, l'arquitecte Sr. Puig i Cadafalch, encarregat pel Sr. Bisbe de la

Diòcesi de fer el projecte del sepulcre que per a guardar dignement les cendres de Jofre el Pilós, una comissió creada a l'efecte a Barcelona tracta d'erigir en nostra Basílica per mitjà de subscripció pública en substitució de la urna provisional que els guarda en l'actualitat. (Ripollès III, 1918: núm.55, pg.5)

La tomba del Comte Jofre.—Sembla que els treballs d'organització portats a cap per la Mancomunitat de Catalunya, per a solemnitzar grandiosament l'acte de la colocació de la primera pedra del monumental fundador de nostre Monestir, donen per ara un resultat molt satisfactori i de gran relleu per el nombrós programa de festeigs que s'està preparant. A mida que sapiguem detalls, els comunicarem a nostres llegidors. (Ripollès III, 1918: núm.46, pg.5)

Tots els que hem visitat diverses vegades el lloc on es troben emplaçades les despulles del fundador de la Nacionalitat Catalana, sabem la trista impressió que n'hem tret i la pena que ens ha produït. En sortir del Monestir, amb aquella emoció que us encomana, — emoció que ja sentiu al traspassar aquell magnífic arc que hi dóna accés, — sempre he sentit també la recança d'aquell humilíssim sarcòfag, que guarda les despulles del comte Guifré i que si l'he volgut veure, m'he hagut de fer llum. Una de les vegades que el visitava, amb l'ajuda, com sempre, d'una capsula de llumins, se'm varen acostar uns turistes a demanar-me allò que era. Recordo que després de la meua explicació, un va respondre: «Ja veu! Ningú ho diria . . .» (Altaveu, 1931: núm.4, pg.8)

Pel Monument Funerari a Guifré I. Amb la major satisfacció fem constar que «El Llobregat» de la Pobla de Lillet i «Petrària» de Ribes, han publicat en lloc preferent, el decret de la Generalitat de Catalunya, signat pel Conseller de Cultura Sr. Ventura Gassol, obrint una subscripció nacional entre tots els Ajuntaments de Catalunya encapsalada per la Generalitat amb cinc mil pessetes per l'erecció, a Ripoll, d'un monument funerari a Guifré I. (Altaveu, 1933: núm.107, pg.3)

D'altra banda, el fet a destacar també és la creació d'una altra tomba a l'interior del monestir, erigida a un altre personatge destacable a la història de l'edifici, el Bisbe Morgades, artífex de la reconstrucció del monument. La importància i agraïment per la tasca realitzada pel bisbe Morgades queda demostrada en dedicar-li el seu sepulcre format per una làpida en marbre blanc, situada a l'entrada mateix de la basílica. Les restes procedien de Barcelona i cal dir que el dia del seu trasllat al monestir de Ripoll un cop finalitzada les obres de la tomba, es va acollir amb una gran celebració per part de la vila:

A l'església del Monestir, s'està obrint ja la tomba que ha de guardar definitivament les cendres del inolvidable Bisbe Morgades, creyentse que per tot el Setembre se verificarà la seva translació des de la Catedral de Barcelona, ahont reposan actualment. (El Puigmal, 1908: núm. 44 pg. 350).

L'arquitecte D. Antoni Coll ha projectat una artística landa sepulcral pera damunt la tomba que tindrà a la Basílica de Sanata Maria, son restaurador malaguanyat patrici doctor Morgades. La landa sepulcral es de marbre. Al mitj hi va l'imatge del difunt revestit de pontifical en actitud de beneri, imatge que's perfila sobre una fons de mosaich daurat... (El Puigmal, 1909: núm.77, pg 612)

Diada de goig per Ripoll y per Catalunya tota serà la del 12 de pròxim mes de Maig, fetxa de la translació de Barcelona al Monastir de Santa Maria dels restes de son restaurador, el Bisbe Morgades. Es un bell homenatge tributat a sa gloriosa memoria y al ensemps un acte de justícia. No hi ha mes que recordar el deplorable estat d'aquesta joya arquitectònica que's diu'l Monastir de Ripoll, abans de la restauració. (...) La restauració

Anàlisi del fenomen turístic a Ripoll durant el període 1907-1936, a través de revistes històriques de la vila.

del Monestir de Ripoll, bressol de la nacionalitat catalana, es l'obra capdal del Bisbe Morgades. (El Puigmal, 1909: núm 74, pg. 586)

Imatge 18: Trasllat de les restes del bisbe Morgades al monestir de Ripoll

Font: Dalmau (1996).

Visita al monestir

El Monestir de Santa Maria era visitat per nombroses persones, que aprofitaven l'estada a Ripoll per una temporada i anar a veure el monument, o d'altres que venien expressament per a poder-lo contemplar en el seu màxim esplendor:

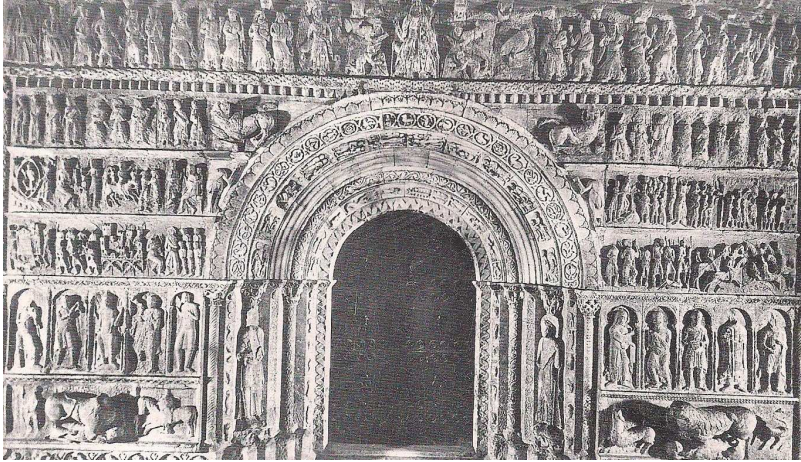
El Monestir continua sent visitat per molts forasters, entre'ls quals figuren les acabalades famílies Llorens y Palau, qu'hem tingut el gust de saludar, sentint que l'estada entre nosaltres hagi sigut tan curta. (El Puigmal, 1908: núm.43,pg. 342)

La portada afegida al segle XII, era un dels elements més destacats del conjunt monàstic i que despertava més l'interès dels visitants. Segons la descripció de Junyent (1991), com a figures més representatives, sobresortia la imatge del Senyor en majestat al centre de la composició i envoltat pels quatre símbols evangelistes, i pels Ancians de l'Apocalipsi. Al banda i banda de la porta d'entrada s'hi trobaven les imatges de Sant Pere i Sant Pau, amb escenes dels seus respectius martiris. Al llarg de les franges, hi havia representades diferents escenes com la de la batalla del poble d'Israel, escenes de Moisès, Salomó o David, i representacions d'animals fantàstics. Així doncs, per aquesta composició tant ben distribuïda, equilibrada i nombroses ornamentacions i figures, la portada va esdevenir un treball digne d'admiració. Estava constituïda principalment per escenes històriques i al·legòriques inspirades en els llibres sagrats, és a dir, podríem dir que es tracta de la Bíblia en pedra:

El dimars estigueren en aquesta vila Mossen Godayol, conservador del museu episcopal de Vich, y els Srs. Amatlier y Adouard, de Barcelona, aquest últim reputat fotògraf, essent l'objecte de llur vinguda treure diferents fotografias de la portada del Monastir donchs el

Rent. Godayol, prou conegut pels seus treballs arqueològics, intenta fer importants estudis sobre la mateixa. (El Puigmal, 1908: núm.18, pg.143)

Imatge 19: Portada del monestir de Ripoll

Font: Dalmau (1996).

És important fer menció que totes les impressions vers al conjunt monàstic eren molt bones:

vingué a nostra vila el Sr. comte de las Almenas, qui visità el Monastir quedant altament impresionat de las bellas que atresora el nostre románich monument. (El Puigmal, 1907: núm.1, pg.6)

Forasters.—Durant l'última quincena, han sigut moltes les diferents personalitats que han visitat nostre Reial Monestir, quedant tots ells admirats de les riques belleses que conté la superba Basílica Olivana. (Ripollès III, 1919: núm.108,pg. 4)

Es tractava sobretot de visitants de proximitat, tot i que també arribaven estrangers. Aquí demostra el ressò que tenia el monestir com a atractiu:

Visitants del Monestir. Entre el gran nombre de turistes, i a més dels innombrables estrangers, francesos, anglesos, americans, italians, suïssos i holandesos, que darrerament han visitat l'històric Monestir de Santa Maria de Ripoll, cal remarcar els representants de les següents entitats culturals catalanes que també han tingut el gust de fer-ho ara de poc: Alumnes i professor Sr. A. Galí, de l'Acadèmia Monturiol; socis de la Congregació Mariana d'Olot; senyor J. Baixes de l'Acadèmia Baixes i diversos associats de l'entitat cultural barcelonina «Unió d'Estudiants». (Altaveu, 1933: núm.72, pg.7)

I fins i tot es pot parlar d'una visita al monument realitzada pel rei Alfons XIII:

Acabada la cerimoni religiosa 'l Rey visità'l Monastir servintli de cicerone'l Senyor Bisbe, y els Srs. Pellicer y Raguer. Contemplá un bell rato'l preciós mosaich representant a Santa María de Ripoll, l'altar y el frontar. (...) Seguí les naus y sortint al pòrtich contemplá la portada hermosíssima, alabant el bon acert de deixarla ab tota sa magnificiencia sense restauracions de cap mena que podrien treureli carácter.(...) El Monarca va tenir frases d'elogi per la manera com s'avia portat a terme la restauració. (El Puigmal, 1908: núm.54, pg.427)

Imatge 20: Visita del rei Alfons XIII a Ripoll, el 6 de novembre del 1908

Font: Dalmau (1996).

A part de persones amb interessos purament artístics o arquitectònics, el monestir era un lloc molt visitat evidentment per a persones religioses, d'altres poblacions i de càrrecs importants dins de l'Església. Sobresurt les visites de la comunitat de Montserrat, estretament lligada al monestir de Ripoll, ja que el monestir de Montserrat va ser fundat per l'abat Oliba amb monjos benedictins procedents de Ripoll:

Està acordada una gran peregrinació de filles de Maria, de Barcelona, que vindran a visitar a Santa Maria de Ripoll en un dels dies del pròxim maig. Pujaran en tren exprés, que arribarà molt avans del ordinari del mati, y s'en tornaran a la tarda. Se calcula que entre filles de Maria y altres persones que s'hi afegiran n'hi haurà més de 1000. (El Puigmal, 1908: núm.57,pg.454)

Un bell record de la visita al Monestir, per la Comunitat Benedictina de Montserrat per la Comunitat Benedictina de Montserrat, escrit i llegit per l'amic, Agustí Casanova, després del concert, amb que la Secció Musical de l'Academia Catòlica, homenatjà la Patrona de la Música, és gentilment recordat per l'il·lustre conferenciant. Amb ell basteix el pórtic de la seva interessantíssima disertació, per dir la mena d'il·lusió que als escolanets va fer-los la vinguda a Ripoll i, el record joiós que encara guarden, traslluït amb mots plens de simpatia per a tots vosaltres. (Altaveu, 1931: núm.11, pg.3)

D'altres, com diverses entitats, organitzacions o escoles venien en grup amb excursions:

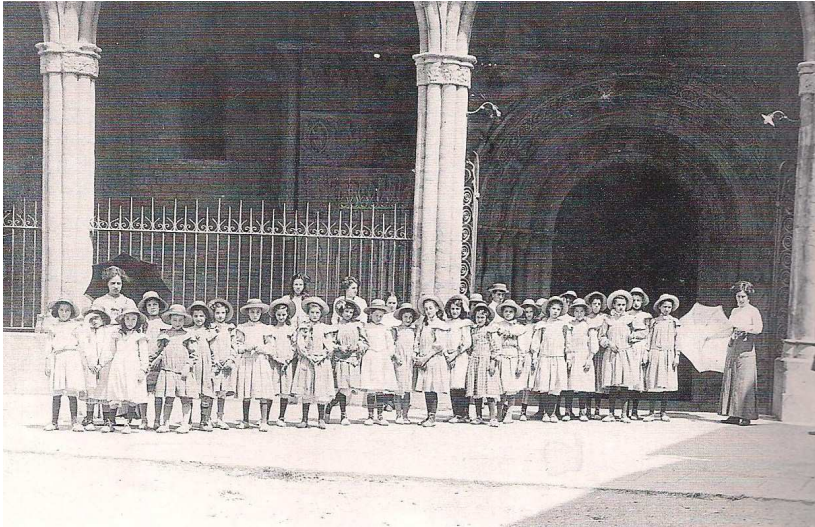
La Secció Excursionista creada fa poch en la societat Catalunya Vella, de Vich, visitarà dema diumenge nostre històric Monastir, no faltant qui'ls fassi veure'l significat del relleu y tota l'importancia que te la portalada. (El Puigmal, 1909: núm.69, pg.561)

Excursió a Ripoll. « Viatges La Publicitat » anuncia per a diumenge dia 12 una excursió en autocar al Monestir de Ripoll sota la direcció de l'eminent arqueòleg Mu. E. Junyent, Conservador del Museu de Vic. (Altaveu, 1935: núm.179, pg.7)

Visites. Durant aquesta setmana han visitat el Monestir les entitats i particulars següents: Setmanals de la casa Tapioles de Terrassa.—Grup de la colònia Rosal de Berga. — Foment de Cultura de Súria. —Grup de manresans. —Grup «Viatges Muntanyes. — Escoles Nacionals de Darnius, acompanyats dels professors; — Lliga Espiritual de la M. de D. de

Montserrat, de pas al Canigó—Escola Parroquial de Súria i Col·legi de Secretaria Municipals de la província de Girona; (Altaveu, 1932: núm.41, pg.6)

Imatge 21: Excursió escolar al monestir durant els anys 20

Font: Dalmau (1996).

Les visites que rebia el monument quedaven recollides i publicades cada setmana a les revistes de Ripoll com a notícia, i nombraven d'aquesta manera tots els personatges, entitats, grups i excursionistes que l'havien visitat:

Visitants.—Entre 'ls distingits i nombrosos visitants de nostre Monestir, podem contar-hi al Excelentíssim Sr. D. Isidro Valls, Senador del Regne; Illustre Dr. Manel Burràs, pbr. Prior i Vicari General del Bisbat de Solsona; D. Ricard Genasté, President de l' «Agrupació Excursionista» de Reus i al Reverent Antón Forn, pbr. Rector de Sant Joan de Gracia. (Ripollès III, 1918: núm.65, pg.4)

El monestir havia tingut un fort component històric i cada cop esdevenia més un atractiu turístic per a la població, però segons comentaris trobats a les revistes, mancava promoció feta del monument i es creu que si s'hagués donat a conèixer més, el nombre de visitants hagués augmentat considerablement. El monestir sempre havia tingut potencial per si sol i possiblement no requeria la promoció com d'altres atractius, però també es posava de manifest que amb una adequada promoció del monestir, encara augmentarien molt més les visites:

Monestir. — Deixant de banda l'alta significació històrica de nostre monument nacional català i considerant-lo tan sols com a mitjà d'atracció de forasters, es evident que no s'ha tret el partit possible. Amb tot i la molta concurrència de visitants, si fos a l'extranger, per cada un que ara en ve, en vindrien cent. Es curiós que el municipi que subvenciona corrides i esposicions d'aucells perque fan venir algunes dotzenes de persones, no tingui un céntim pel Monestir quen'han fet venir a milès i en fa venir continuament. Amb una mica de protecció per part de tots, municipi i comerç de la vila, podria la Junta del Monestir o el mateix ajuntament fomentar la vinguda de romeries i turistes facilitant-los les dades, informacions i lo demás que fos menester. (Ripollès, 1919: núm.104, pg.7)

Fets entorn del monestir

El monestir va viure un moment històric d'esplendor i des de llavors, gràcies també a la difusió generacional feta, s'ha convertit en un patrimoni cultural de rellevància cabdal en la història de Catalunya. En aquesta subcategoria s'han inclòs elements que tenen a veure amb el monestir des d'un punt de vista sobretot històric i patrimonial i alguns dels seus trets més característics. Ja des de llavors, el Monestir de Ripoll era considerat el símbol de la nacionalitat catalana i Ripoll com el bressol de Catalunya:

Ja es una cosa ben sabuda que Ripoll, es a dir, el monastir, es el bressol de l'història catalana; qui ha ajudat més a propagar-lo, naturalment qu'ha sigut l'ilustre cronista y arqueolech de "Santa María de Ripoll", En Joseph M^oPellicer y Pagès, qu'en les seves obres ha parlat del benedictí primer historiador català qu'en 1147 va fer la ressenya històrica del cenobi y després del autor del cèlebre "Gesta Comitum". (El Puigmal, 1908: núm.40, pg.313)

Pel Monastir, Ripoll es conegut en tot el mon, per ell nostra vila es en tot temps visitada y per ell ocupa un lloch distingit en l'història patria Ripoll per lo tan sabrà honrar les despulles del seu fill adoptiu y restaurador del Monastir, que venen a reposar entre nosaltres. (El Puigmal, 1909: núm.74, pg.587)

El portal ripollès és també interessant com a document monumental que revela els costums d'una època. (Altaveu, 1033: núm.74, pg.3)

A més, el seu renom i prestigi arribava més enllà de Catalunya:

Com a prova de la molta fama que gosa nostre Monestir a Espanya y al extranger, M.Carselade, preclar bisbe de Perpinyà y amantíssim de las glorias catalanas ha fet enquadrar en un march riquissim l'imatge de la Madona que's venera en nostra Basílica, y la tingué exposada en una important casa de comers d'aquells capital. Además, els frares agustinians que's cuiden del monestir del Escorial, tant renombrat per ser el panteó dels reys d'espanya y per haverhi instalada una universitat freqüentada pels fills de las més distingidas familias de Madrid, ha enviat a buscar tota la colecció de fotografias de nostre romanich monument. (El Puigmal, 1908: núm.26, pg.207)

Tot i així el monestir era el centre de tota l'activitat del poble, i per aquesta raó la convivència amb el monument s'havia de fer de forma responsable, tant per protegir el seu llegat històric com la seva imatge i aspecte:

Sería molt convenient que durant els dies de setmana Santa, en especial el dijous per la tarda, l'Autoritat fes vigilar la plassa y porxos de Santa María. La turba de canalla allí estacionada esperant els fàsols no fa més que espatllar el pis ab les masses, malmetre les acacies y fins algun any han rebut les figures de la portada. (El Puigmal, 1909: núm.75, pg.598)

Celebracions al monestir

El monestir no només era un monument per visitar i dedicat als forasters, sinó que també formava part de la vida dels habitants de Ripoll. A més, estem parlant d'una època on la religió estava molt inculcada a totes les famílies, i assistir a misses o actes religiosos a l'interior del monestir de forma freqüent era del tot normal. A part de la celebració de les misses tradicionals, en dates senyalades s'hi feien actes especials, semblants a l'actualitat, com per la Puríssima, per Santa Maria o en commemoració de fets memorables o a recordar:

Ab la brillantés dels demás anys se celebrá a la Basílica de Santa Maria la festa de la Purissima, essent tota els actes religiosos sumament -concorreguts, d' un modo especial el vespre, congregantse sota las naus del Monastir una inmensa gernació. (El Puigmal, 1907: núm.7, pg.54)

Ab gran animació se celebrà diumenge a dos quarts de deu del matí la familiar festa del ram. Ja desde avans de las nou, llargas corruas de noys y noyas ab palmons, palmas y rams de llor y romaní se dirigien al Monestir en comanyía de las familias, y tanta fou la concurrencia que l'iglesia quedà completament plena al' hora de la benedició. (El Puigmal, 1908: núm.25, pg.199)

Ahir es celebrá en la Basílica de Santa maria solemne Ofici en sufragi de les víctimes del 27 de Maig de 1839,...(...) En acabat, desfilaren davant el monument, alsat en la plassa de la Constitució, ahont s'hi deposità la corona, com cada any, emprò en aquest exhauste de cap ornament. (El Puigmal, 1910: núm.135, pg.1075)

A més, un dels esdeveniments que mereixia una celebració solemne era la data de la reconstrucció del monestir, o com el record del dia de la seva destrucció:

XXV.é Aniversari de la Restauració del Monestir.—Per a celebrar el XXV.é aniversari de la restauració de nostre insigne Monestir que s' escau el pròxim dia 2 de Juliol s' ha combinat el següent programa. (Ripollès III, 1918: núm.59, pg.5)

Del Centenari de la destrucció del Monestir de Santa Maria de Ripoll. Amb motiu d'escaure's enguany el primer Centenari de la destrucció de la Basílica de Santa Maria de Ripoll per les hosts vandàliques de 1835 causants de l'incendi del famós Scriptorium, hom diu que la Congregació de la Puríssima Sang vol demanar la col·laboració de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat per a celebrar com a continuació de la memorable jornada de Poblet, unes importants festes commemoratives en nostra vila, amb solemnes actes d'homenatge i desgreuge a la venerable imatge del Sant Crist, preuada relíquia que pogué salvar-se d'aquella horrible crema. (Altaveu, 1935: núm.180, pg.6)

Imatge 22: Nau central del monestir abans d'iniciar-se les obres de restauració.

Font: Dalmau (1996).

A part, s'hi poden destacar altres activitats lligades a l'església, com ara, durant el Nadal, la creació d'un pessebre i funcions, que pot ser podrien equiparar-se als "pastorets":

Demà diumenge, es l'últim dia en que podrà visitarse'l pessebre del Monastir. En el mateix local, acabada la funció de la tarda a l'iglesia, se farà'l sorteig dels objectes anunciats en la primera rifa, encara que no sien venuts tots els bitllets. (El Puigmal, 1911: núm.169, pg.4)

5. Conclusions

Finalitzada l'anàlisi sobre el fenomen turístic de la vila de Ripoll durant l'etapa del 1907 al 1936, gràcies als resultats obtinguts, s'han pogut extreure diferents conclusions que corroboren els objectius establerts inicialment.

Així, segons l'objectiu principal de veure com era el fenomen turístic a Ripoll durant el període 1907-1936, a través de revistes de Ripoll setmanals de l'època s'ha pogut observar que aquesta vila ja disposava d'una important activitat turística a inicis del segle XX i ja bastant consolidada, gràcies a l'important nombre de visites que rebia al monestir, però també per les nombroses famílies benestants que passaven la temporada estiuenca a la vila de Ripoll. A causa d'aquest moviment de forasters ja es començava a veure la necessitat d'oferir el millor a la gent que venia de fora, i tal com s'ha pogut veure en les cites identificades, durant aquests anys ja apareix la preocupació per millorar la imatge de la vila, tot arranjant carrers, fonts i edificis, per donar la benvinguda als turistes. Tot i que fins aleshores eren els mateixos ripollesos (veïns, residents, ajuntament) que donaven suport i col·laboraven en la rebuda de forasters, la situació evoluciona quan ja al 1932, apareix a Ripoll el *Sindicat d'Iniciativa* i es dedica plenament a la millora de la vila i a la seva promoció. Cal dir que abans de l'aparició d'aquesta organització, Ripoll en sí mateix ja rebia forces visites i sense una promoció degudament realitzada, però segurament es devia al ressò que el valor històric del monestir de Ripoll havia causat. Amb tot, cal dir que la conclusió principal que es pot extreure d'aquest anàlisi, és que el turisme predominant de la població de Ripoll era d'estiuèig.

S'ha d'especificar que molts dels fets històrics generals i de la història del turisme es poden observar a la vila de Ripoll, com la situació social i política del moment i que s'han pogut

vincular a través de l'anàlisi qualitativa, on fets que van marcar la història de Catalunya s'han pogut identificar a la vila de Ripoll, com ara la industrialització, la societat obrera, les millores en les comunicacions o el sorgiment d'organismes per a la promoció del turisme, com el *Sindicat d'Iniciativa*, ja nombrat anteriorment.

Cal dir que amb l'esclat de la Guerra Civil espanyola al 1936 (últim any analitzat en aquest estudi) el turisme es va veure afectat de forma general i la seva activitat va disminuir o va quedar estancada, però tot i així no s'ha pogut constatar quines conseqüències va tenir sobre la població de Ripoll, ja que durant aquests anys moltes de les revistes es van deixar de publicar. Això porta a interpretar que la guerra sí que va tenir efectes sobre el turisme a la vila (tal i com evidencia la història del país en general), però en cap cas tenim cites com a exemple que així ho demostrin. Al 1936 no es troba cap referència directa referent a la disminució o aturada de l'activitat turística a la vila, possiblement perquè a mesura que progressava la guerra, les publicacions també van anar desapareixent mica en mica, sense fer palesa la situació del turisme en aquells moments.

Com a objectius secundaris s'havia establert investigar quin era el comportament i característiques del turista, però també la relació dels turistes amb la gent local, i quin paper tenia el Monestir de Ripoll i si a part d'aquest existien altres atractius.

Així, segons les cites que s'han pogut identificar, les característiques del turista d'aleshores, solia ser un estiuejant, de classe alta i amb professions rellevants com metge o advocat i fins i tot amb distincions com "comte". Majoritàriament eren famílies benestants, que provenien de la ciutat de Barcelona i arribaven a Ripoll a passar tota la temporada d'estiu a la vila, per fugir del bullici de la ciutat i poder gaudir de la tranquil·litat, de les temperatures suaus de la vila, del seu entorn natural i de la gent de Ripoll. To i així, també s'han trobat altres tipus de turistes, com persones interessades en la cultura i la història del poble.

Pel que fa a la relació entre la població local i els forasters era realment bona. Els habitants organitzaven i ideaven noves activitats i esdeveniments durant els períodes on hi havia més estiuejants a la vila, per oferir-los-hi distraccions i també els obsequiaven amb petits regals, com ara en els nens i nenes de les colònies d'estiu, per tal de que tinguessin un bon record de l'estada a la vila. O també el fet de donar la benvinguda o agrair l'estada a Ripoll als estiuejants, amb articles publicats a les revistes del poble. Així es pot afirmar que a la vila, el turisme es veia de forma positiva.

D'altra banda, els forasters sempre tenien bones paraules (tret d'algun cas molt remot) pels vilatans de Ripoll i sempre destacaven l'amabilitat i bon tracte dels ripollesos, cosa que també queda demostrat en què moltes famílies repetien l'estada any rere any a la vila, o fins hi tot s'hi construïen cases d'estiueig.

Si fem referència al monestir, ha quedat constatat que era la icona principal del poble, amb nombroses visites, tant d'estiuejants, com d'excursionistes o fins i tot estrangers, per la seva majestuositat artística, lligam històric amb Catalunya i per la seva portalada. Tot i així, Ripoll també sobresortia per altres atractius que la van destacar com a destinació turística, com les seves muntanyes, les seves belles fonts on els estiuejants hi passaven hores durant els dies calorosos, les seves festivitats d'origen popular i també la creació de l'Arxiu-museu, primer museu etnogràfic de Catalunya, que des de la seva inauguració rebia nombroses visites, i solia ser visita obligada després de la visita al monestir.

Tal i com s'ha pogut observar, els objectius que s'havien establert als inicis de l'estudi s'han pogut verificar, gràcies a la revisió de revistes publicades a Ripoll durant l'època esmentada. Tot i així, es podria parlar d'una recerca futura on es podrien contrastar els resultats obtinguts i completar-los, a través de l'anàlisi de les revistes esmentades *El Pirineu Català* i *l'Scriptorium* (que per limitacions pròpies de l'estudi no s'han revisat, per no considerar-se de les més rellevants de la vila de Ripoll), i altres revistes històriques del 1907 al 1936. També es podria realitzar el mateix estudi realitzat a la població de Ripoll, però a altres pobles de la comarca del Ripollès amb rellevància turística, com són Camprodon, Ribes de Freser o Sant Joan de les Abadesses, i verificar si l'activitat turística coincideix amb la capital ripollesa i quines diferències s'hi poden observar. Cal dir que aquest estudi també és factible, perquè a la web de l'Arxiu Comarcal del Ripollès també hi són digitalitzades les revistes històriques referents a les poblacions esmentades.

Finalment, també cal dir que l'estudi realitzat sobre el fenomen turístic a Ripoll durant l'etapa 1907-1936, també podria ser l'objecte per fer-ne una exposició temporal en el Museu Etnogràfic de Ripoll, on es mostrés la importància i interès del fenomen turístic que Ripoll ha tingut des de sempre.

6. Bibliografia

Bardin, L. (1986). *El análisis de contenido*. Madrid: Akal.

Blasco, A. (2008). *El nacimiento del Turismo en Cataluña 1908: Centenario de la Sociedad de Atracción de Forasteros de Barcelona*. Barcelona: Formatic Barna.

Camps, O. (1989). *Ripoll: 150 anys de progrés*. Diputació de Girona.

Carr, N. (2002). The Tourism–Leisure behavioural continuum. *Annals of Tourism Research*. 29(4), 972-986.

Dalmau, A. (1996). *Imatges i records de Ripoll*. Barcelona: Ed. Viena.

Dalmau, A. (2003). *Capital del Ripollès i Bressol de Catalunya: Descobreix-la. Guia Turística*. Ripoll: Maideu

Donaire, J.A. (2008). *Turisme cultural entre l'experiència i el ritual*. Bellcaire: Ed.Vitel·la.

Farreras, A. (1973). *El turisme a Catalunya del 1931 al 1936* (1a ed.). Barcelona: Pòrtic.

Fuster, J.(coord.). (2010). *Història de Catalunya II*. Barcelona: UOC Universitat Oberta de Catalunya.

- Gallarza, M.(2002). Destination image. Towards a Conceptual Framework. *Annals of Tourism Research*. 29(1), 56-78.
- Gómez, M.A. (1999). Análisis de contenido cualitativo y cuantitativo: Definición, clasificación y metodología. *Ciencias Humanas*, 20. Recuperat 2 juliol 2012, a <http://www.utp.edu.co/~chumanas/revistas/revistas/rev20/gomez.htm>
- Hall, M. i Valentin, A. (2005). Content analysis. *Tourism Research Methods*.
- Holsti, O.R. (1968). *Content Analysis* (2a ed.). New Delhi: Amerind Publishing Co.
- Junyent, E. (1991). *La basílica del Monestir de Santa Maria de Ripoll*. (4a ed.). Ripoll: Parròquia Santa Maria de Ripoll.
- Kassarjian, Harold H. (1977). Content Analysis in Consumer Research. *Journal of Consumer Research*. 4: 8-18.
- Kolbe, Richard H. I Burnett, Melissa S. (1991). Content-Analysis Research: An Examination of Applications with Directives for Improving Research Reliability and Objectivity. *Journal of Consumer Research*. 243-250.
- Leiper, N.(1979). The framework of tourism. Towards a Definition of Tourism, Tourist, and the Tourist Industry. *Annals of Tourism Research*.
- Muntanyola, A. (1932). *Organització turística de Catalunya*. Barcelona: Ed. Arts Gràfiques l'Estampa.
- Palou, S. (2010). Barcelona, destinació turística. Promoció pública, turismes, imatges i ciutat (1888-2010). (Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2010).
- PASTOR, M.J. (2003). El patrimonio cultural como opción turística. *Horizontes antropológicos*, 9 (20) 97-115. Recuperat 21 febrer 2012, a http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0104-71832003000200006&script=sci_arttext&tlng=pt
- Samkin, G. i Schneider, A. (2008). Adding scientific rigour to qualitative data analysis: an illustrative example. *Qualitative Research in Accounting & Management*. 5(3), 207.238.
- Smith, S. (1988). Defining Tourism. A Supply-Side View. *Annals of Tourism Research*. 15, 179-190.

Solà, F.; Soy, A. i Ursa, Y. (1989). *L'economia del Ripollès: una indústria en crisi en una comarca de muntanya*. Barcelona: Caixa d'estalvis de Catalunya

TUGORES, F.(2006). *Introducción al patrimonio cultural*. Gijón: Ediciones Trea.

Vidal, D. (2005). *L'imaginari monumental i artístic del turisme cultural. El cas de la revista Barcelona atracció*n. (Tesi doctoral, Universitat de Girona, 2005).

WEBS

Ajuntament de Ripoll. (2012). *Ripoll. Vila Comtal Bressol de Catalunya*. Recuperat 30 juliol 2012, des de <http://www.ripoll.cat>

Arxiu Comarcal del Ripollès. (2012). *Arxiu comarcal del Ripollès*. Recuperat 28 gener 2012, des de <http://www.arxiucomarcalderipoll.org>

EMD. (2012). *El Ripollès*. Recuperat 30 juliol 2012, des de <http://www.elripolles.com>

Organización Mundial del Turismo. (2012). OMT. Recuperat 30 juliol 2012, des de <http://www2.unwto.org>